

Torsdagen den 3 juni

Torsdagen den
3 juni 1971

Kl. 10.00

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter.
m. m.*

§ 1 Justerades protokollen för den 25 maj.

§ 2 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 124.

§ 3 Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 43 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bilaga 11, punkten C 2) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1971/72 beräkna ett förslagsanslag av 103 000 000 kronor hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 116 under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 30 april 1971 föreslagit riksdagen att dels antaga förslagen till

1) lag om ändring i förordningen (1961:381) om tillverkning av och handel med fodermedel m. m.,

2) lag om ändring i förordningen (1967:340) med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område,

3) förordning om ändring i tulltaxan (1968:25),
dels

4) godkänna de i propositionen förordade grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter för tiden den 1 juli 1971 – den 30 juni 1974,

5) medge att Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, statens jordbruksnämnd fick vidta de åtgärder som behövdes för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1971/72,

6) godkänna vad i propositionen föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöt under regleringsåret 1971/72, och av andra i samband med jordbruksregleringen inflytande avgiftsmedel,

7) godkänna de förslag som lagts fram i propositionen rörande användningen av införselavgiftsmedel, som inflöt eller hade influtit under regleringsåret 1970/71 eller tidigare regleringsår och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

8) medge att återbetalningstiden för den rörliga kredit om högst 50 miljoner kronor som i riksgäldskontoret stod till förfogande för Svensk köthandel, ekonomisk förening, fick förlängas till den 1 juli 1978,

9) godkänna vad i propositionen förordats angående ersättningen till jordbruket för dess förluster till följd av prisstoppet,

10) meddela regleringsföreningen Stärkelse- och bränneriintressenter

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

tillstånd att överta betalningsansvaret för ett lån på ca 2,3 miljoner kronor,

11) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1971/72 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 103 000 000 kronor.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i propositionen 1971:116 anfördes följande:

”I anslutning till förslag som statens jordbruksnämnd avgett efter överläggningar med jordbrukets förhandlingsdelegation och konsumentdelegationen föreslås höjningar av gränsskyddet för jordbruksprodukter vilka tillsammans med ökat ianspråktagande av införselavgiftsmedel för att begränsa prishöjningarna för konsumenterna kan beräknas möjliggöra en inkomstförstärkning för jordbruket med 637 miljoner kronor successivt under treårsperioden den 1 juli 1971—den 30 juni 1974. Ändringarna av gränsskyddet skall ske den 1 juli vart och ett av åren 1971—1973 och beräknas motsvara inkomstförstärkningar med ca 362, 134 resp. 55 miljoner kronor. Vidare föreslås att Kungl. Maj:t eller efter bemyndigande statens jordbruksnämnd skall få besluta om ytterligare justeringar i prissättningen av jordbruksprodukter under treårsperioden om utvecklingen av den allmänna prisnivån ger anledning därtill.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels den vid riksdagens början väckta motionen 1971:69 av herr Johansson i Holmgården m. fl.,

dels de i anledning av propositionen 1971:116 väckta motionerna

1. 1971:1481 av herr Hedin m. fl.,

2. 1971:1482 av herrar Jonasson och Persson i Heden,

3. 1971:1485 av herr Börjesson i Glömminge,

4. 1971:1486 av herr Hermansson i Stockholm m. fl., vari hemställts

att riksdagen skulle avslå proposition nr 116 och anhålla om nytt förslag till reglering av priserna på jordbruksprodukter grundat på konsumentdelegationens beräkningar,

att riksdagen i skrivelse till regeringen begärde undersökningar om distributionskostnaderna för livsmedel och förslag om hur dessa skulle nedbringas,

att riksdagen i skrivelse till regeringen begärde utredning om övergång till en lågprislinje för jordbruksprodukter,

5. 1971:1487 av herr Oskarson, vari hemställts att riksdagen vid behandling av proposition nr 116 beslutade att införselavgift skulle utgå vid import av s. k. fodermjölkpulver.

Utskottet hemställde

att riksdagen dels

1. skulle avslå motionen 1971:1486, såvitt däri yrkats avslag på propositionen,

dels skulle antaga till propositionen följande förslag till

2. lag om ändring i förordningen (1961:381) om tillverkning av och handel med fodermedel m. m.,

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

3. lag om ändring i förordningen (1967:340) med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område,
4. förordning om ändring i tulltaxan (1968:25),
dels
5. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1971:1487 godkände de i detta betänkande förordade grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter för tiden den 1 juli 1971—den 30 juni 1974,
6. medgav att Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, statens jordbruksnämnd fick vidta de åtgärder som behövdes för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1971/72,
7. godkände vad i detta betänkande föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöt under regleringsåret 1971/72, och av andra i samband med jordbruksregleringen inflytande avgiftsmedel,
8. godkände de förslag som lagts fram i detta betänkande rörande användningen av införselavgiftsmedel, som inflöt eller hade influtit under regleringsåret 1970/71 eller tidigare regleringsår och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,
9. medgav att återbetalningstiden för den rörliga kredit om högst 50 miljoner kronor som i riksgäldskontoret stod till förfogande för Svensk kötthandel, ekonomisk förening, fick förlängas till den 1 juli 1978,
10. godkände vad som förordats angående ersättningen till jordbruket för dess förluster till följd av prisstoppet,
11. meddelade regleringsföreningen Stärkelse- och bränneriintressenter tillstånd att överta betalningsansvaret för ett lån på ca 2,3 miljoner kronor,
12. till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1971/72 under nionde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 103 000 000 kronor,
13. ansåg motionen 1971:1481 besvarad med vad utskottet anfört,
14. lämnade motionen 1971:1482 utan åtgärd,
15. lämnade motionen 1971:1485 utan åtgärd,
16. lämnade motionen 1971:1486, såvitt den ej redan behandlats, utan åtgärd,
17. ansåg motionen 1971:69 besvarad med vad utskottet anfört,
18. som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande ikraftträdandet av vissa bestämmelser angående pristillägg på kött till jordbruket i norra Sverige.

Reservation hade avgivits av herr Takman (vpk), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen

1. i anledning av motionen 1971:1486, såvitt avsåg grunderna för reglering av priserna m. m. på vissa jordbruksprodukter för tiden den 1 juli 1971—den 30 juni 1974, m. m. skulle avslå Kungl. Maj:ts proposition 1971:116,

2. med bifall till motionen 1971:1486, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utredning och förslag rörande övergång

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

till lågprislinje för jordbruksprodukter,

3. med bifall till motionen 1971:1486, såvitt nu var i fråga, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört rörande behovet av undersökningar rörande distributionskostnaderna för livsmedel, m. m.,

4. med bifall till motionen 1971:1486, såvitt den ej redan behandlats, och i anledning av motionen 1971:1487 i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att Kungl. Maj:t förelade höstriksdagen nytt förslag till reglering av priserna på jordbruksprodukter, grundat på konsumentdelegationens beräkningar,

5.-8. = 12.-15. i utskottets hemställan,

9.-10. = 17.-18. i utskottets hemställan.

Till detta betänkande hade fogats ett särskilt yttrande angående rationaliseringsstöd till jordbruk med begränsade utvecklingsmöjligheter av herrar Hansson i Skegrie (c), Antby (fp), Hedin (m), Krönmark (m), Larsson i Borrbby (c), Johansson i Holmgården (c) och Berndtsson i Bokenäs (fp).

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! För att göra det hela kort hänvisar jag till reservationen och yrkar bifall till den.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Det var ett mycket förståndigt anförande av herr Takman, inte enbart därför att det var föredömligt kort men därför att den reservation och den motion som vpk har avlämnat är mycket besvärliga att försvara. Herr Takman är förmodligen en god politiker som förstår att dra sig undan innan det bränner allt för hårt. Men jag utgår ifrån att denna reservation och motion skall utgöra en av predikotexterna för vpk under sommarens övningar. Eftersom herr Takman är en värderad ledamot av jordbruksutskottet så vill jag inte att han skall fara omkring med vilseledande läror, utan att han skall, som det heter i den franska vittneseden, tala sanning, hela sanningen och ingenting annat än sanningen.

Sedan framgår det klart av utskottsbetänkandet att om man undantar vpk:s demonstration – jag kallar det så – är utskottet enigt kring detta jordbruksprisavtal. Trots att utgångsbuden vid förhandlingarnas början var ganska långt ifrån varandra har man ändå kunnat nå fram till en överenskommelse, och det är bäst om man så kan göra. Man kan därför kalla denna överenskommelse för en kompromiss i hög grad där båda parter har gett och tagit men där man nog ändå får säga att det är jordbrukarparten som har fått göra de största eftergifterna.

Den satsning man här har gjort på mjölkproduktionens område var väl rent nödvändig, och det är att hoppas att den satsningen åtminstone skall bryta den nedåtgående trend som har uppstått i den produktionen. Huruvida den sedan kommer att räcka för att det skall bli någon nyinvestering återstår nu att se. Men det förminskar inte den goda viljan i denna överenskommelse i alla fall.

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

Vidare finns det väl en och annan tillgång som inte skall förbigås, t. ex. den förbättring av inflationsregeln som har gjorts så till vida att denna nu skall utlösas två gånger om året i stället för som tidigare en gång. Det betyder att jordbrukarnas inkomsteftersläpning i varje fall kommer att bli mindre än den har varit tidigare, eftersom den kan rättas till snabbare än förut. Det är alltså en klar tillgång som jag vill notera här.

Men jag vill ändå säga att man ingalunda skall övervärdera inflationsregeln på det sätt som gjorts i vissa skrifter och tidskrifter. Inflationsregeln har ju som jag sade till uppgift att kompensera för de förluster som jordbruket har gjort under den tid som har förflutit. Den medför icke att realinkomsten för jordbrukarna höjs, och därför skall man inte övervärdera den.

Jag vill bara nämna som exempel att vi tillämpat denna inflationsregel sedan flera år tillbaka men att trots detta så har det reella producentprisindexet för jordbrukarna, om vi utgår från år 1966, fallit från 100 till 92,6 år 1970. Mellan åren 1969 och 1970, då det nominella producentprisindexet gick upp med inte mindre än 5 enheter, föll ändå det reella indexet från 94,4 till 92,6, vilket betyder att jordbrukarna trots uppgången av producentprisindex reellt sett förlorade under dessa år.

Jag vill bara säga detta till dem som tror att denna inflationsregel är bättre än den är. Men jag vill inte heller, som sagt, undervärdera den. Tvärtom – det är något av det bästa i denna överenskommelse. För de icke mjölkproducerande jordbrukarna är emellertid överenskommelsen mindre tillfredsställande, och för de enbart vegetabilieproducerande är det nog en direkt dålig överenskommelse. Den ger inte ens återhämtning av tidigare prissänkningar för en betydande del av jordbrukarna. Man kan alltså slå fast att jordbrukarna även i fortsättningen kommer att vara vårt lands största läginkomsttagargrupp.

Trots detta anser en del att jordbrukarna inte ens borde ha fått det inkomsttillskott som de nu fick. Jag syftar på konsumentdelegationen och naturligtvis också på vpk-gruppen. Jag vill nu som sagt rätta till en del felaktigt använda siffror i den predikotext, som jag förmodar att vpk skall använda reservationen till. Man lämnar där en del uppgifter som enligt min mening är vilseledande, även om jag gärna erkänner att det också finns andra delar som är mycket intressanta.

Jag vill beteckna det som ett olycksfall i arbetet att man har slukat konsumentdelegations förslag och gjort det till sitt eget. Jag förmodar att man inom vpk inte har haft tillräcklig information om hur konsumentdelegationens förslag var konstruerat. Där prutade man ju ner kompensationsen till 500 miljoner kronor i stället för 637 miljoner. Därvid byggde man bl. a. på en preliminär beräkning av eventuella rationaliseringsvinster som jordbruket skulle kunna göra under de aktuella tre åren. Men denna beräkning ansågs av experterna så pass osäker att man inte ville använda den. Man stoppade den helt enkelt i papperskorgen. Jag förmodar emellertid att det var med förtjusning som konsumentdelegationen fiskade upp den igen och gjorde den till ett fullt användbart dokument. Man kunde väl då inte ana att man skulle locka vpk-gruppen att nappa på det betet. Nu vet jag ju inte vilka fordringar man från vpk ställer på sitt informationsmaterial, men det är möjligt att de inte är så höga, och då är

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

det förstäeligt att man använt dessa beräkningar.

Nej, detta konsumentdelegationens bud är så illa hopkommet att det är närmast barmhärtigt att man begraver det i så stor tysthet som möjligt. Jag vill gärna säga att det hedrar jordbruksministern att han i sin proposition icke har tagit upp eller kommenterat detta konsumentdelegationens bud. Det skulle, som jag sade, ge jordbrukarna 500 miljoner kronor, alltså 137 miljoner mindre än propositionen. Konsumenternas samlade utgifter för svenskproducerade livsmedel är 15 600 miljoner. De 137 miljoner som vpk vill spara är i jämförelse med de 15 600 miljonerna en utomordentligt liten summa. Det betyder bara några tiondels procent av konsumentutgifterna för svenskproducerade livsmedel.

Vi kan nog vara överens om att de 137 miljoner som reservationen vill spara betyder mycket litet på en summa av 15,6 miljarder, men de betyder mycket mer för jordbrukarna. Sedan år 1966 har jordbrukarinkomsterna varit stillastående. Vissa har rent av minskat. En statlig utredning har visat att en jordbrukare med en 40 hektars gård på de södra slättbygderna, alltså i våra bästa jordbruksbygder, har fått en inkomstminskning under åren 1966–1970 på inte mindre än 3 000 kronor. Nu har det beräknats att den nya prisöverenskommelsen skall ge ett jordbruk på 20 à 50 hektar en inkomstförstärkning av ungefär 3 400 kronor. Ställer man det beloppet mot förlusten på 3 000 kronor så betyder det i grund och botten bara att inkomsten har återställts till 1966 års nivå. Därför är det felaktigt att tala om inkomstförbättringar när det närmast är ett återställande av en tidigare minskad inkomst. En jordbrukare med ett 25 hektars jordbruk på de södra slättbygderna hade enligt samma statliga utredning 1966 en arbetsinkomst av 12 735 kronor, och 1970 var den 12 363 kronor, alltså en liten tillbakagång.

Tycker verkligen vpk att 12 363 kronor är en för hög årsinkomst? Det gäller dock 80 à 85 procent av Sveriges jordbrukare. Är det för mycket, eftersom man både i motionen och reservationen vill minska denna inkomst?

Det förs i reservationen och även i motionen ett ganska intressant resonemang – det vill jag gärna erkänna – om höjningen av konsumentprisindex under de senare åren. Jag förstår att avsikten med det är att även med de siffrorna åskådliggöra att jordbrukarna har fått för mycket. De pilar man här har avskjutit träffar emellertid helt andra grupper än dem de skulle träffa. Man säger t. ex. i reservationen att från december 1968 till december 1969 steg konsumentpriserna på livsmedel enligt långtidsindex med 5,4 procent. Som bekant träffades det under år 1969 en uppgörelse liknande den som nu har träffats. Den förelades riksdagen i proposition nr 107. Men den då beslutade prisändringen beräknades av departementschefen medföra en höjning av konsumentprisindex – märk väl hela konsumentprisindex och inte bara livsmedelsprisindex – med 0,1 procent från den 1 juli 1969. Dessförinnan hade riksdagen icke vidtagit någon höjning av jordbrukspriserna. De hade stått stilla tidigare.

Riksdagsbeslutet 1969 betydde alltså 0,1 procent. Men från vpk uppger man att det var en höjning med 5,4 procent. Då måste de 5,3 procenten ha kommit från något annat håll än från jordbruket i varje fall. Man säger att ökningen 1970 var ännu större. Då beräknades den i

Torsdagen den
3 juni 1971*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

konsumentprisindex till 7,2 procent. Ja, som riksdagens ledamöter torde erinra sig utlöstes inflationsregeln i jordbruksavtalet på sommaren 1970, alltså i fjol, vilket gav jordbruket ett inkomstillskott om 318 miljoner kronor.

Enligt en uppgift som lämnats i pris- och kartellnämndens skrift nr 2 och 3 i år beräknades denna ökning i fjol innebära att konsumentprisindex steg med 1,4 procent. Men vpk säger i reservationen att ökningen var 7,2 procent. Varifrån har resten kommit då, alltså skillnaden mellan 7,2 procent och 1,4 procent som pris- och kartellnämnden säger? Det kan icke vara jordbruksprisavtalet som är skulden. Denna stora ökning måste ha hämtats från annat håll.

Man säger att ökningen under de gångna månaderna av 1971 varit 5,3 procent. Men det är på grund av mervärdesskatten, säger man också, och det är kanske riktigt. Det skall i varje fall inte lastas på jordbrukarna att mervärdesskatten åstadkommer en sådan höjning.

Det prisavtal som nu föreligger har beräknats innebära en höjning av konsumentprisindex för första året med 0,5 procent mot de 5,3 procent som vpk rör sig med i sin motion och sin reservation.

Nej, om vi skulle granska litet närmare hur det har gått, skulle jag i korthet säga: Om vi utgår från år 1959 och säger att konsumentprisindex då var 100, hade det stigit till 172 år 1970, alltså med 72 procent.

Producentprisindex har under samma tid bara stigit med 33 procent. Sammanfattningsvis kan man alltså säga: Vi utgår från 1959 och sätter den siffran till 100. Om vi gör en anhalt på halva vägen och säger att producentpriserna på livsmedel 1965 hade stigit från 100 till 107, så steg de för konsumenterna under samma tid till 125, alltså över tre gånger så mycket. Fortsätter vi, som jag sade, till 1970, har jordbruksprisindex stigit till 133, men konsumentprisindex har stigit till 172, alltså mer än dubbelt så mycket.

Efter dessa utflykter på matematikens område skall jag övergå till ett avsnitt i motionen som jag tycker är mycket intressant, och det är när man påtalar att det också är andra faktorer än jordbrukarna som påverkar och fördyrar livsmedlen, och det är alldeles riktigt. Det konstaterandet är motionens största och enda förtjänst. Vpk har emellertid också här tyvärr fått tag på alldeles för gamla siffror som inte alls gör rättvisa åt vad man vill ha sagt. Jag skall nämna de senaste siffrorna så att man kan studera dem under sommaren.

Vi utgår då från att konsumenternas samlade utgifter för svenskproducerade livsmedel är ungefär 15,6 miljarder kronor. Därav går ungefär 2 miljarder kronor i skatt. Mellanhänderna – transport, förädling, förpackning och handel – tar 8,3 miljarder kronor. För jordbrukarna återstår 5,2 miljarder kronor. I procent räknat går till skatt ungefär 13 procent, till mellanhänderna 52 procent och till jordbrukarna 34 procent. De siffrorna är vederhäftigare än de som vpk har lämnat i sin motion.

Som jag sagt är utgifterna för svenskproducerade livsmedel 15,6 miljarder kronor. Det är den summan som man skall räkna på. Vill man se efter hur mycket jordbruket betyder i den samlade konsumtionen finner man att det är relativt litet. Enligt de senaste siffrorna för 1970 – de föreligger för övrigt numera i denna skrift som jag här har och som

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

kom ut i går eller som kommer ut i dag i bokhandeln – var de samlade utgifterna för den privata konsumtionen 82,4 miljarder. Av dem är jordbruksandelen 5,2 miljarder kronor. 6,4 procent av de samlade konsumtionsutgifterna går till det svenska jordbruket. Eftersom jordbrukarnas inkomster, som jag tidigare nämnde, stått stilla sedan 1966 och i en del fall gått tillbaka är det märkligt att konsumentdelegationen och vpk ändå tycker att jordbrukarna har fått alldeles för mycket.

Nej, mellanhandskostnaderna betyder mycket mer för konsumenterna än de direkta jordbrukspriserna. Det hade varit mera logiskt av både konsumentdelegationen och vpk att slå ned på mellanhandsvinsterna.

När avtalen eventuellt så småningom blir klara – det sades i går i tidningarna att man har ett bud på ca 30 procents förhöjning – skulle jag tro att löneökningarna för livsmedelsarbetarna, transportarbetarna, handelsarbetarna osv. o.kommer att betyda mycket mer för de samlade livsmedelskostnaderna än vad denna prisuppgörelse har gjort. Men då skriker inte konsumentdelegationen och då tiger vpk, antar jag.

Sedan har man tagit upp en annan intressant sak i motionen och reservationen, nämligen övergång till lågprissystemet. Det är mycket möjligt att vi kommer att gå en bit åt det hållet, och detta års uppgörelse är ett visst steg i den riktningen. Men vi prövade den frågan i 1960 års jordbruksutredning. Den gav ut en ganska omfattande promemoria just om lågprissystemet. Man fann där att även om det fanns vissa fördelar med detta system var det också förknippat med betydande svårigheter, inte minst i fråga om kontrollen, och därför avvisade man det. Men, som jag sade tidigare, det är därmed inte uteslutet att man även i ett högprissystem kan använda inslag av lågprisprincipen, och det har man alltså börjat litet grand med nu.

Det är en annan sak också när det gäller lågpris- och högprissystemet, och det är att inom EEC har man högprissystemet. När vi ligger – om jag får kalla det så – i förhandlingar eller i varje fall gör undersökningar är det väl knappast klokt att övergå till ett prissystem som inte kan tillämpas inom EEC.

Herr talman! Jag beklagar att mitt anförande har blivit längre än jag hade tänkt, men jag anser det vara så pass behövligt att de siffror som har uppgivits här i reservationen blir tillrättalagda för den kommande debatten under sommaren, bl. a. i tidningspressen, att det har varit nödvändigt att ta tiden i anspråk. Med det ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller medeltal, herr Hansson i Skegrie, är det mest intressant att se på de grupper som ligger i botten och de grupper som ligger högst upp – låt oss säga den fjärdedel som ligger lägst och den fjärdedel som ligger högst. I botten ligger en stor grupp jordbrukare som arbetar orimligt hårt för en utomordentligt låg lön. Jag kan inte på rak arm säga om det rör sig om 50 procent eller om det är de flesta av de 80–85 procent, som herr Hansson nämnde. Detta är ett problem med den här uppgörelsen liksom med de tidigare. Herr Hansson i Skegrie, som den kunnige man han är när det gäller jordbrukets folkloristik vet mycket

Torsdagen den
3 juni 1971*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

väl att det händer att när det regnar välling har den fattige ingen sked. Om vi nu kan säga att det är ett vällingregn som faller över jordbrukarna, så finns där massor av jordbrukare som inte har någon sked att fånga upp det med.

Vi anser verkligen inte att majoriteten av de svenska jordbrukarna får för mycket för sitt hårda arbete, men det finns anledning betona – och herr Hansson i Skegrie nämnde detta inte utan gillande – att vi syftar till en paketlösning. Vi vill ha undersökningar beträffande distributionskostnaderna – det finns ett intressant material, som jag inte tänker ta upp tiden med att beröra här – och vi vill också ha en utredning om övergång till lågprislinje för jordbruksprodukter.

Jag vet inte om det var en lapsus när herr Hansson i Skegrie plockade in EEC i sammanhanget. Vi är motståndare till anslutning till EEC, och när den svenska högprislinjen kom till hade det väl i alla fall en viss anknytning till planerna på att få in Sverige i EEC. Kanske herr Hansson i Skegrie hade gått i spetsen för demonstrerande jordbrukare i protest mot EEC:s jordbrukspolitik, om han väl hade kommit in där. Jag är inte riktigt säker på var herr Hansson står i den här frågan nu, när vi lyckligtvis inte är där.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Det var en intressant upplysning att vpk i sin motion har byggt på toppinkomsterna i jordbruket. Jag är väl medveten om att det finns många s. k. kvartiler, och det finns de som är gynnade av vissa omständigheter. Man kan ha ett mycket bra jordbruk, man kan bo i de mest gynnade trakterna, man kan ha relativt stor egen kapitalinsats etc. Men de siffror jag här nämnde för 40 hektars jordbruk och 25 hektars jordbruk visar ett genomsnitt av jordbruken i de bästa bygderna i vårt land. Där kommer man fram till att 40-hektarsjordbrukaren har fått en inkomstminskning på 3 000 kronor och 25-hektarsjordbrukaren står kvar vid ungefär 12 000 kronors inkomst. Det är genomsnittet. Och är det så att vi vill ha ett jordbruk i Sverige kan vi inte bara gå efter toppinkomsterna och rätta prissättningen därefter. Då slår vi ut alla andra jordbrukare. Jag skulle tro att det är en utomordentligt liten procent som kan hänföras till det högsta skiktet.

Vidare var det ingen lapsus när jag talade om EEC. Sett ur herr Takmans synvinkel är det naturligtvis en stor lapsus att över huvud taget tala om EEC, men det är ett faktum att t. ex. England – som i dag har lågprissystemet – måste gå över till högprissystemet för att komma in i EEC. Den stora striden i England har stått just om detta, och vi får också vara vänliga att anpassa oss, om vi skulle råka komma med på ett eller annat sätt.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Det finns i och för sig ingen större anledning att kommentera den kommunistiska motionen och herr Takmans inlägg i större utsträckning än herr Hansson i Skegrie har gjort, och jag kan i stort sett instämma i vad herr Hansson anför. Jag vill dock göra den deklarationen att vi i fråga om jordbrukspolitik, liksom på alla andra

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

områden, inte kan isolera oss från vad som gäller i de länder som vi har ekonomiska förbindelser och handelsförbindelser med. Därför anser jag det fullkomligt oréalistiskt att i dag uttala sig för en helt annan princip för prissättningen. Jag tror att det, även på sikt, ur många synpunkter är det bästa att konsumenten betalar sina livsmedel direkt och inte via skattsedeln. Att man sedan i speciella fall, för speciella produkter, kan göra avvikelser är jag införstådd med. Jag kan t. o. m. våga säga att det kanske är sannolikt att vi på sikt kommer att tvingas till en viss modifiering. Men det har egentligen inget samband med jordbrukspolitiken, utan det är en social fråga – en ren konsumentfråga och icke en producentfråga.

Herr talman! Med undantag av kommunistreservationen är det här ett enhälligt utskottsbetänkande, där de fyra stora partierna står eniga bakom utskottets skrivning. Jag anser dock att den prisuppgörelse som träffats innefattar en del så pass intressanta element att det finns anledning att i riksdagen något kommentera densamma.

Jag vill inte ta till överord och betrakta det här som något slags milstolpe i svensk jordbrukspolitik, men jag är faktiskt beredd att från denna talarstol ge jordbruksminister Bengtsson om inte en ros så i alla fall en liten blomma. Jag tycker att det är värt att notera att en socialdemokratisk jordbruksminister i viss mån har gjort en nyansförändring i sin syn på den jordbrukspolitik vi bedriver i det här landet.

I 1967 års beslut, som fortfarande gäller i sina principiella delar, är inbyggt två motstridiga element – vilket jag har sagt tidigare i denna kammare. Å ena sidan har man en prispress, och jag kan bara hänvisa till vad den dåvarande jordbruksministern skrev 1967. Han anförde, att prissättningen ej får leda till en sådan prisnivå att behovet för jordbrukarna att vidta rationaliseringsåtgärder minskar. – Det är det ena elementet.

Å andra sidan har riksdagen också fattat ett principiellt beslut att näringsutövarna inom jordbruket skall komma i utjämning av samma ekonomiska och sociala standard som människor i andra befolkningsgrupper. Det står väl klart att under de år som gått sedan 1967 har den här prispressmekanismen hårt och obönhörligt pressat de svenska jordbrukarna.

När den dåvarande jordbruksministern 1967 uttalade en förmodan om att högre priser skulle leda till minskad rationaliseringstakt, så spådde han rätt, beträffande rationaliseringstakten, men orsakerna har varit helt andra. Man har haft en förhållandevis låg prisnivå, som medfört att rationaliseringstakten har gått ned, och riksdagen har ju redan konstaterat att exempelvis för förra budgetåret kunde jordbruket för de här ändamålen inte utnyttja mer än halva kreditgarantirarna.

Jag uppfattar den här propositionen som ett uttryck för en mera positiv syn från regeringens sida på frågan, och jag skall i och för sig inte tala om gamla synder, utan jag bara hoppas att de – visserligen ganska blygsamma – förbättringar som den här överenskommelsen innebär kommer att följas av förbättringar i den takt som det finns samhällsekonomiskt utrymme för.

Avtalet innebär ju en inkomstförbättring för jordbruket på 18 procent

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

under den kommande treårsperioden, och mot bakgrund av de siffror som utskottets ordförande redan har lämnat är det klart att förbättringen inte på något sätt innebär att jordbrukarna kommer i åtnjutande av samma ekonomiska och sociala trygghet som andra befolkningsgrupper. Men låt oss säga att det är en liten lyftning, ett litet steg på vägen – det innebär att man tar igen en del av eftersläpningen. Jag konstaterar att det utbyggda inflations skyddet, som ju är det värdefullaste momentet i uppgörelsen, i realiteten innebär att man formellt tar i viss mån avstånd från hela det prispressresonemang som var ett av elementen i 1967 års beslut. Jag skulle vilja säga att man har lyckats lyfta upp inkomstnivån en liten aning, och sedan betraktar jag det här inflations skyddet som en förtöjningsross, som innebär att efter den 1 juli, under den tid den här uppgörelsen gäller, skall man så att säga låsa jordbrukarnas inkomster relativt sett gentemot andra befolkningsgruppers, så att vi inte behöver uppleva dessa försämringar. Det är utomordentligt positivt och av verkligt stort värde.

Sedan kan jag säga – och där tror jag mig kunna tala för alla jordbrukare i det här landet – att givetvis ser vi helst att inflationsregeln aldrig behöver utlösas. Jag ber bara att få framföra en önskan till regeringen, att man må kunna driva en sådan ekonomisk politik att påslagen blir så små som möjligt, därför att jag har den uppfattningen att det är knappast någon näring som i realiteten förlorar mer på en inflationsutveckling än vad jordbruket gör.

Det finns ytterligare en principiell sak att notera här, och det är att genom uppgörelsen har man väl också tagit avstånd från de propäer som har kommit från olika håll om att man i framtiden skulle eftersträva ett jordbruk i vårt land som skulle bestå av ett mindre antal verkligt stora enheter. Den passus i propositionen där jordbruksministern meddelar att han avser att ge lantbruksstyrelsen i uppdrag att företa en översyn av rationaliseringskungörelsen fattar jag så, att jordbruksministern avser att göra det möjligt att rationalisera det jordbruk som vi har. Jordbruksdelens lönsamhet skall inte sättas som absolut riktmärke, utan det gäller att ge stöd i olika former utan att ta hela företaget i beaktande. Detta borde innebära goda förutsättningar att verkligen rationalisera i åtskilliga regioner där detta hittills av formella skäl enligt gällande kungörelse har varit omöjligt.

Sedan vill jag bara tillägga att vad som nu kommer att ske när det gäller vårt lands förhållande till EEC vet vi mycket litet om, men vissa tecken tyder på att en del av EFTA-staterna kommer att vinna anslutning till EEC på det ena eller andra sättet, och då tror jag att det är realistiskt att räkna med att också vi under avtalsperioden skall vinna anslutning till EEC i någon form. Och då är det väsentligt – vilket vi redan i dag bör ta med i beräkningarna – att svenskt jordbruk får så god konkurrenskraft som möjligt. Jag tror nämligen att de flesta här i landet nu har kommit till insikt om att det billigaste sättet att skaffa livsmedel åt svenska folket är att se till att vi har en tillräcklig och en lönsam jordbruksproduktion inom landets gränser.

Herr talman! Med det anförda ber även jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! I det utskottsbetänkande som riksdagen här har att ta ställning till redogörs för den uppgörelse som träffats mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation rörande prissättningen på jordbrukets produkter under en treårsperiod. Departementschefen har i propositionen 116 utförligt redogjort för uppgörelsens innebörd och för sin del godtagit den utan erinringar, och det har också utskottet gjort.

Jag vill här säga att den uppgörelse som träffats är ett fullföljande av det beslut som fattades 1967 om målsättningen för den framtida jordbrukspolitik. Jag tänker då också på det utskottsbetänkande som kommer närmast efter detta på föredragningslistan. Det är glädjande att så pass stor enighet har kunnat uppnås kring dessa frågor, och jag kan väl säga att det är speciellt glädjande sett från mitt partis synpunkt. Den minnesgode kommer säkert ihåg den bombastiska propaganda som fördes från borgerligt håll just mot 1967 års beslut. Det tjänar dock ingenting till att här återge de överord som den gången föll, utan jag tycker att vi kan gräva ned stridsyxan i det fallet. Det är bra att vi nu har kunnat nå enighet i dessa frågor.

Jag hälsar också med särskild tillfredsställelse att den nu träffade uppgörelsen har kunnat ge mjölkproducenterna en betydande inkomstförstärkning. Detta har kunnat ske därför att vi inte har haft något överskott som vi varit tvungna att exportera. Det hittillsvarande överskottet har naturligtvis pressat priset. I stället har vi kunnat använda 86 miljoner kronor av införselmedel till att förbilliga just denna produkt för konsumenten.

Jag har tidigare sagt att utskottets betänkande är enhälligt, och jag skall därför inte nu uppehålla mig mycket vid dessa frågor; det finns knappast någon anledning att göra det. Den reservation som är fogad till utskottets betänkande har ju herr Hansson i Skegrie och herr Takman haft en liten uppgörelse om. Det återstår väl att se vad det kan innebära i fortsättningen, dvs. om herr Hanssons undervisning möjligtvis har givit herr Takman någon tankeställare för framtiden. Jag skall alltså inte uppehålla mig vid den reservationen.

Herr Hansson i Skegrie och de övriga borgerliga ledamöterna har till betänkanDET fogat ett särskilt yttrande. Jag skulle kanske inte behöva beröra detta, eftersom herr Hansson inte gjorde det, men jag hade tänkt säga ett par ord om yttrandet.

I propositionen har jordbruksministern uttalat att han har för avsikt att uppdra åt lantbruksstyrelsen att se över rationaliseringsbestämmelserna för att ge jordbrukare, som på grund av ålder eller andra omständigheter icke kan få sin försörjning på annat sätt, möjligheter att få lån och bidrag. I det särskilda yttrandet har de borgerliga ledamöterna kommenterat detta och framhållit att denna övergångsbestämmelse bör ges en vid tolkning. Det har jag fattat så att man från de borgerligas sida är inne på den tanken att vi inte bara skall ge de här jordbrukarna bidrag och lån utan även ytterligare bygga ut dessa bestämmelser. Men jag tror inte att det kan vara av något intresse, vare sig ur jordbrukets eller samhällets synpunkt, att bygga upp jordbruk som på sikt icke ger sin

brukare en inkomst som är likvärdig med andra inkomsttagares. Det får vi väl ta ställning till när förslaget kommer från lantbruksstyrelsen.

Låt mig säga ett par ord om den diskussion som fördes mellan herr Hansson i Skegrie och herr Takman om hur kostnaderna för livsmedlen fördelar sig mellan å ena sidan jordbrukarna och å andra sidan t. ex. handel och distribution. Det är klart att man inte kan fälla något omdöme i den frågan med mindre än att man har undersökt hur dessa kostnader fördelar sig. Handelns folk kan ju inte räknas till de högvärlönade, och i den mån de får en löneförhöjning, som är motiverad, kommer det självfallet att slå igenom på priserna. Men man skall också komma ihåg att jordbrukarna integrerat sin produktion ganska långt fram i leden, tills varan är nästan färdig. Men innan man har gjort en undersökning på det området vill jag som sagt inte kommentera det.

Herr talman! Jag tror att man håller mig räkning för att jag den här sista dagen inte vidare utvecklar de här synpunkterna; det är ganska svårt att göra det. Eftersom alla har talat i ungefär samma fråga och enhälligt anslutit sig till uppgörelsen, har jag knappast något nytt att komma med. I den situationen vädjar jag till kammarens övriga ledamöter att de måtte enhälligt avslå herr Takmans reservation och bifalla utskottets hemställan – vilken jag ber att få yrka bifall till – i det betänkande som här föreligger.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Det kan måhända förefalla litet överraskande att en icke-jordbrukare blandar sig i debatten om priserna på jordbrukets produkter – jag har förstått det här på förmiddagen av en del spydiga kommentarer om trädgårdstäppor och balkonglådor. Men frågan om prissättningen på jordbrukets produkter angår faktiskt i så hög grad hela vårt samhälle att den inte bara skall diskuteras av jordbrukarna. Med hänsyn till det pressade tidsschemat skall jag emellertid bara säga några få ord.

I det uttalande som gjordes av jordbrukets förhandlingsdelegation, när man förklarade sig acceptera jordbruksnämndens förslag till uppgörelse, påpekas dels att den ekonomiska situationen inom jordbruksnäringen successivt försämrats, dels ock att nu föreslagna prisförbättringar inte är tillräckliga men ett steg på vägen att bereda det rationella jordbruket den lönsamhet som är nödvändig.

Jag vill, herr talman, dela denna förhandlingsdelegationens förhoppning. Situationen – jag känner den mycket väl eftersom jag är verksam inom ett jordbrukarlän som Östergötland – är för närvarande, liksom den varit under de senaste åren, ytterst bekymmersam. Avkastningen av exempelvis mjölkproduktionen har inte ens räckt till för det nödvändiga underhållet och än mindre till nyinvesteringar. En ogynnsam prisutveckling, kreditrestriktioner, ett högt ränteläge, en hög fastighets- och kapitalbeskattning och ständigt stigande kostnader har inte bidragit till någon större optimism och framtidstro hos våra jordbrukare, allra minst som man ovanpå detta åtminstone tidigare vid olika tillfällen tyckt sig sakna den rätta förståelsen för jordbrukets problem bland framträdande representanter för regeringspartiet. Denna negativa utveckling har avsatt

Nr 105

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

sina tydliga spår i jordbrukarnas lön för deras arbete liksom den åstadkommit en ofta negativ förräntning av insatt kapital.

Mot bakgrunden härav, herr talman, är det något förvånande att konsumentdelegationen i förhandlingsprotokollet av den 20 april delvis visat en så negativ attityd till den föreslagna prisuppgörelsen. Som representanter för konsumenterna borde vederbörande ha hälsat överenskommelsen med tillfredsställelse. För konsumenterna är det kanske ändå mest väsentligt att det verkligen finns konsumtionsmjölk att tillgå. Det skulle ha varit en kortsiktig konsumentpolitik att alltför ensidigt se på mjölkpriset och därigenom riskera en fortsatt nedgång av mjölkproduktionen.

Jag tycker, herr talman, att konsumentdelegationen liksom vpk-reservanten resonerar ungefär som flickan i Albert Engströms historia. Hon kom ut på landet för att hälsa på en lantbrukare och fick se en ko. Så säger hon till lantbrukaren: "Vad i Herrans namn skall ni med kor till när det finns mjölkningsmaskiner?"

Nej, herr talman, det gäller verkligen nu att vända trenden. Vid årsskiftet 1970–1971 fanns det kvar endast ca 80 000 mjölkleverantörer här i landet. Detta innebar en avsevärt snabbare nedgång än prognoserna i början av år 1970 gav vid handen. Om inte denna utveckling kan hejdas står vi inför risken att snart få ett mjölkunderskott. Att hjälpa upp det med import skulle säkerligen drabba konsumenterna med prishöjningar av en helt annan storlek än vad som nu är aktuella. Om man dessutom genom det nu föreliggande förslaget kan komma en liten bit på väg mot infriandet av 1967 års principbeslut om inkomstlikställighet, vore mycket vunnet. Sveriges jordbrukare är i dag sannerligen i behov av att känna att det bland ansvariga politiker finns förståelse för jordbruksnäringens ekonomiska problem och en klar viljeinriktning att slå vakt om och vidareutveckla ett bärkraftigt inhemskt jordbruk.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag skulle normalt inte ha tagit till orda i diskussionen, eftersom jordbruksutskottet praktiskt taget enhälligt har ställt sig bakom den proposition jag har signerat.

Anledningen till att jag begärt ordet var det angrepp som riktades mot konsumentdelegationen. Jag vill nägot kommentera det och gärna försvara konsumentdelegationen. Men först:

Vi har kommit i en angenäm situation i vårt land när det gäller jordbruket, och som den ansvarige inom regeringen för jordbruket intar jag nu i Europa en avundsvärd ställning. Vi står här och byter artigheter om jordbruket, medan mina kolleger ute i Europa har ett elände. Så långt har vi nått med vår jordbrukspolitik att det inte är fråga om något annat än artigheter.

Nu tyckte jag emellertid att jordbruksutskottet av oss alla så högt värderade ordförande gjorde en litet felaktig beskrivning av överenskommelsen mellan staten och jordbrukarna. Jag tror inte att herr Hansson i Skegrie vid möten med Lantbrukarnas riksförbunds lokalavdelningar beskriver uppgörelsen så som han beskrev den här, att det var en

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

direkt dålig uppgörelse för dem som inte var mjölkproducenter och att jordbrukarna gjorde de allra största eftergifterna. Jag tycker att det är fel att beskriva överenskommelsen så. Den beskrivningen begagnar inte heller ombudsmännen i Lantbrukarnas riksförbund. De talar om att det är en bra överenskommelse som jordbrukarna har fått, och det kan vi väl också vara ense om här.

Varför fick då de som inte är mjölkproducenter inte så stora förbättringar? Jo, det hör ju samman med att det vid de undersökningar som har gjorts i det gamla lantbruksförbundets regi har visat sig att lönsamheten har varit rätt hygglig på de gårdar där andelen mjölk- och nötköttsproduktion är mycket liten. Spannmålsodlarna har alltså haft det relativt hyggligt, medan mjölkproducenterna har haft det mycket sämre. Det var mjölkproducenterna man skulle koncentrera sig på.

Eftersom vi nu kan diskutera jordbrukspolitiken i en lugn och avspänd atmosfär, kan man titta litet på anledningarna till att det har förts en sådan prispolitik beträffande mjölken. Den kraftiga höjning på mjölk som vi i dag föreslår har en förklaring. Efter förra överenskommelsen tillsatte vi en särskild mjölkutredning, som skulle se över vad vi behövde göra för att få en rimlig mjölkproduktion här i landet. Den gav oss en utmärkt bild av situationen. Vi hade nämligen tidigare från jordbrukets och statens sida varit ense om att det var nödvändigt att minska mjölkproduktionen. Prissättningen har inte stimulerat till tillkomsten av rationella, moderna och stora enheter, utan priset har fastställts så att det har givit relativt hyggligt åt gamla enheter, som bara har haft rörliga kostnader, men det har inte stimulerat till nyproduktion.

Nu har vi kommit ned i en sådan produktionsvolym att man bör ha ett pris, som stimulerar fram produktion i nya och moderna enheter. Det är därför vi nu skall och måste fastställa ett så högt mjölkpris som överenskommelsen innebär. Det är min absoluta övertygelse – där är jag mycket mer optimistisk än vad herr Hansson i Skegrie är – att detta kommer att stimulera till nyinvestering.

Konsumentdelegationen har till uppgift att bevaka konsumenternas intressen; det är därför vi har tillsatt den. Delegationen skall inte föra förhandlingar för jordbrukarna, utan den skall bevaka konsumenternas intressen. Nu förklarade sig konsumentdelegationen beredd att tillstyrka en mycket kraftig satsning på mjölkproduktionen och att ge jordbruket 500 miljoner kronor under en treårsperiod. Delegationen önskade också att huvudparten av detta belopp skulle gå till mjölkproduktionen genom en höjning av mjölkpriset.

Det förslag som riksdagen här behandlar innebär i stort sett att konsumenterna belastas med det belopp som konsumentdelegationen har tillstyrkt. Jordbrukarna får 637 miljoner under en treårsperiod, men vi tar inte ut allt detta direkt av konsumenterna, utan vi har försökt att lägga på konsumenterna ungefär det som konsumentdelegationen tillstyrkt och sedan klara resten med införselavgifter och annat.

Man bör alltså göra klart för sig att det förslag som jordbruksnämnden utarbetat och regeringen framlagt innebär att konsumenterna direkt belastas med ungefär det belopp som konsumentdelegationen anser sig kunna tillstyrka. Man har också följt konsumentdelegationens rekom-

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

mentation i det avseendet, att huvudparten av medlen går till mjölkproduktionen.

Jag har velat anföra detta för att förklara att konsumentdelegationen har till uppgift att bevaka konsumenternas intressen. Regeringen har i sitt framlagda förslag sökt tillmötesgå konsumentdelegationen, men det har också varit ett självklart intresse att få till stånd en överenskommelse med Sveriges jordbrukare för en treårsperiod så att vi även i framtiden skall kunna diskutera jordbrukspolitiken i en lugn och avspänd atmosfär.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag hörde statsrådet säga att han vill försvara konsumentdelegationen, och jag begriper det mycket väl. Det hela blir emellertid intressantare om man ser litet närmare på siffrorna.

Som jag sade i mitt första anförande vill man spara 137 miljoner kronor på en summa av 15 600 miljoner. Det lär betyda ytterligt litet ur konsumentsynpunkt, om man sparar dessa 137 miljoner eller inte, men det kan vara intressant att höra vad man vill dra in på.

Man vill inte dra in på mjölken, säger man. Prisavtalet och den framlagda propositionen innebär att 551 miljoner tas ut i form av pris- och avgiftshöjningar. Drar vi först de 137 miljonerna från de 551 miljonerna, blir det kvar 414 miljoner. Av dem tar mjölken 394 miljoner, och då återstår bara 20 miljoner kronor till förbättringar på andra områden.

Vilka prutningar menar statsrådet att vi då skall göra? Skall vi vägra spannmålsodlarna deras tillägg, eller skall vi skära ned pristillägget på köttet, på fläsket eller på äggen? Var skall vi lägga resten, de 20 miljonerna?

Jag sade att detta är en dålig överenskommelse för vegetabilieproducerande jordbrukare, och så kommenteras överenskommelsen också av dem. Att andra kommenterar den på annat sätt blir deras sak; för min del är jag fri från någon bundenhet, och därför kommenterar jag överenskommelsen som jag ser på den. De vegetabilieproducerande jordbrukarna har icke ens fått det spannmålspris återställt som de erhöll för ett par tre år sedan, och de har inte heller utlovats någon förbättring på oljeväxtodlingens område etc.

Vad sedan beträffar inkomstförstärkningen med de 637 miljonerna skall det i ärlighetens namn sägas att beloppet baserar sig på prisnivån den 1 juli i fjol, men sedan den 1 juli i fjol har konsumentprisindex stigit med 3,7 procent. Detta måste man rimligtvis också ta hänsyn till.

Herr KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Bengtsson sade vissa saker som inte kan lämnas oemotsagda. Det gäller hans kommentarer till utvecklingen i fråga om mjölkpriset. Han menade att den låga nivå på mjölkpriset som vi tidigare haft i producentledet bidragit till att vi fått bort underskottet. De nya priserna skall enligt jordbruksministern ge en sådan stimulans, att

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

man skulle kunna börja med den nyetablering av mjölkproduktionsföretag som behövs.

Herr Bengtsson och jag har redan tidigare i år haft en debatt i kammaren om dessa frågor. Jag vill bara ytterligare en gång påpeka, att den prisnivå vi kommer att få efter uppgörelsen inte innebär att man med nuvarande investeringskostnader kan uppnå lönsamhet i nyetablerade produktionsenheter; därtill krävs faktiskt helt andra insatser.

Vad som varit ödesdigert är att under perioden av den kallsinniga nedtryckningen av mjölkproduktionen har i stor utsträckning fel besättningar slagits ut. Många av de besättningar som nu försvunnit har varit av den karaktären att de borde ha funnits kvar. Normalt sett brukar det vid försäljning vara höga priser på nykalvande kor, men på åtskilliga håll i landet kan man fortfarande köpa sådana djur för i stort sett slaktvärdet. Detta om någonting är ett bevis för att den välbehövliga och nödvändiga ökningen av producentpriset på mjölk som vi fått på sikt icke är tillräcklig för att trygga landets mjölkproduktion.

Vi bör från alla synpunkter fastslå detta i dag och inte ägna oss åt strutsens betecende att sticka huvudet i sanden.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag är nog litet mera tillfredsställd med herr Krönmarks senaste anförande än med det första, där han gav mig en blomma; med sådana blommor från herrarna kunde jag komma att framstå som en misstänkt figur.

Jag tillhör inte dem som skriver verksamhetsberättelser i förväg, och jag kan inte exakt ange hur det här kommer att slå i verkligheten. Jag gör bara en bedömning, och den baserar jag på de uppgifter jag får av de experter, som sysslar med dessa saker. På dessa grundvalar tror jag att det pris man nu fastställer för mjölken ger den stimulans som behövs. Verksamhetsberättelsen får vi se när verksamhetsåret ligger bakom oss.

Med mitt lilla inlägg om mjölkpriset ville jag bara erinra om att vi tidigare varit helt överens om att man borde få ned mjölkproduktionen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att förra gången vi gjorde upp sträckte vi oss så långt att vi satsade 50 miljoner kronor i subventioner för att påskynda utslaktningen. Att denna kom att gå mycket fortare än vi hade räknat med, hörde samman med det dåliga skördeåret 1969. Men det illustrerar att vi var helt ense om att produktionen borde minskas. Ingen människa kan förneka detta, som är ett historiskt faktum. Nu befinner vi oss i en annan situation, och produktionen har gått ned raskare än vi räknat med. Därför har vi bestämt oss för sådana åtgärder att vi får den mjölkproduktion vi behöver.

Egentligen blev jag inte herr Hansson i Skegrie något svar skyldig. Han ville att jag skulle redovisa vad man skulle ha sparat om man hade följt konsumentdelegationens råd. Det gjorde inte jag, utan jag hemställde att jordbruksutskottet skulle rekommendera riksdagen att anta den överenskommelse som träffades med jordbrukarna. Jag står för detta och har ingen som helst skyldighet att klara ut vad konsumentdelegationen skulle ha kunnat spara med sitt förslag.

Mitt svar finns alltså i propositionen, som herr Hansson i Skegrie nu tillstyrkt.

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

Herr KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse att statsrådet i sin replik när det gällde stimulansvärdet för mjölkförsörjningen lade in en välbehövlig reservation. Herr Bengtsson var betydligt mindre självsäker i denna fråga nu än i sitt förra anförande. Jag vill bara ha detta fastslaget till protokollet.

Statsrådet Bengtsson vill inte ha någon blomma av mig, och jag har kanske i och för sig inte anledning att ge någon mera. Det erkännandet vill jag i alla fall ge att det var tillfredsställande att han i sitt senaste inlägg var litet mera realistisk.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker det var en mycket klok reträtt herr statsrådet gjorde nu. Han begärde dock ordet första gången, sade han, för att försvara konsumentdelegationen. Det var därför han gick i talarstolen. Nu säger han att han inte har någon anledning att försvara konsumentdelegationen, i varje fall inte att motivera varför han skulle försvara den.

Jag vill gärna ge mitt erkännande. Jag skall inte överlämna någon blomma. Om jag någon gång gör det brukar det vara blommor av kaktusarter. Sådana är inte så vänliga att komma nära, men om det någon gång springer fram en blomma på en kaktus blir man utomordentligt glad över den. Så bör nog herr statsrådet betrakta de blommor han får av oss en eller annan gång.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag är mycket glad i kaktusar, även om de inte blommor, och jag tar gärna emot en sådan.

Ingen kan väl ändå ha missförstått mitt första inlägg, då jag säger att jag tycker det är orättfärdigt att angripa konsumentdelegationen. Den har till uppgift att företräda konsumenterna och gör alltså en bedömning av hur mycket den anser att konsumenterna skall behöva betala. Den tillstyrker då ett visst belopp. Sedan är det ju regeringen som måste ta ansvaret och bedöma om man skall ta hänsyn enbart till vad konsumentdelegationen sagt eller ta hänsyn också till andra faktorer.

Jag håller fast vid mitt försvar av konsumentdelegationen. Det är inte bara dess rättighet utan också dess skyldighet att bevaka konsumenternas intressen.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag är i stort sett nöjd med den proposition som föreligger. När jag säger detta, skall det absolut ses emot det faktiska förhållandet att politiken har varit mycket hård emot det svenska jordbruket.

En annan sak vill jag också klart och tydligt säga ifrån: Den uppgörelse som ändå föreligger här ger ingalunda jordbrukarna inkomstlikställighet i förhållande till andra grupper. Att uppgörelsen kan accepteras, och att många fortsätter med jordbruk trots hårda förhållanden, beror på andra faktorer än de rent prispolitiska.

Jag skall inte utdela några blommor eller kaktusar, men jag vill ändå

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

med tillfredsställelse konstatera den sinnesändring som skett hos regeringspartiet. Därest detta är den nuvarande jordbruksministerns förtjänst kan jag väl så småningom överlämna en blomma eller liknande.

Herr Persson i Skänninge var förut inne på att det var vi från de icke socialistiska partierna som gjort en förändring så att vi kommit närmare varandra. Jag vill bara till honom säga att den som vill läsa innantill och läser 1967 års jordbruksproposition måste väl ändå få klart för sig att det är regeringspartiet som ändrat sig.

Den utveckling som har skett och sker på produktionssidan, speciellt när det gäller mjölken, kan bli rätt ödesdiger för landet, inte minst för konsumenterna. Jordbruket måste nu stimuleras på alla sätt om trenden beträffande mjölkproduktionsminskningen skall kunna ändras. Det måste ske genom bättre priser men också genom att man får smidigare rationaliseringsstöd. Propositionens förslag om en översyn av rationaliseringsstödet är ett steg i rätt riktning, och jag hälsar med tillfredsställelse att en sådan utredning kan komma till stånd. Men det är enligt min mening inte riktigt tillfredsställande att småbruket – som man i någon mån kan läsa ut ur propositionen – likväl kommer att ställas utanför. Skall man kunna stimulera mjölkproduktionen framöver tror jag att man måste gå alla vägar, och då måste man också ta till vara de möjligheter som småbruket har att producera mjölk – det betyder rätt mycket när det gäller marginalerna i den situation vi nu befinner oss i.

Därför har jag tillsammans med herr Persson i Heden väckt en motion, nr 1482, med detta yrkande. Det innebär alltså att vi vill att nämnda utredning skall se på möjligheterna att även stimulera ett bestående småbruk. Utskottet har inte tillstyrkt denna motion, och jag skall heller inte ställa något yrkande i den vägen.

I ett särskilt yttrande har dock de icke socialistiska partiernas ledamöter i utskottet uttalat en förhoppning att de framtida bestämmelserna om rationaliseringsstödet till det mindre jordbruket skall få en vid tolkning. Jag vill bara konstatera att om vi i framtiden skall kunna klara livsmedelsförsörjningen, speciellt på mjölksidan, måste vi få ett rationaliseringsstöd som främjar alla produktiva insatser inom jordbruket. Det nuvarande stödet är alltför stelbent.

Jordbruksproduktionen är viktig för producenterna, men den är än viktigare för konsumenterna, och det kommer att visa sig alltmer i framtiden. Den hårda politiken har drivit ned mjölkproduktionen ganska starkt, och då säger jordbruksministern att nu är tiden kommen när vi skall försöka vända detta. För egen del vill jag säga att det hade blivit betydligt mer effektivt och betydligt billigare för hela det svenska folkhushållet om man förut hade drivit en mildare politik gentemot jordbruket. Då hade det varit betydligt enklare att klara dessa frågor. Nu har det blivit mycket svårare.

Vi skall inte skriva någon verksamhetsberättelse här i dag, men vi kan få uttala vad vi tror om framtiden. Jag tror inte att denna uppgörelse kommer att innebära någon så förfärligt stor uppgång av mjölkproduktionen. Här får vi problem att brottas med i framtiden.

I detta anförande instämde herr Persson i Heden, fröken Pehrsson

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

samt herrar Pettersson i Kvänum, Torwald, Dockered och Gustafsson i Säfte (samtliga c).

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Det båtär ju föga att diskutera med herr Jonasson om vem som har undergått en sinnesförändring. Nu säger herr Jonasson att den läskunnige – jag förutsätter att alla i denna kammare är det – kan gå tillbaka till handlingarna, alltså till 1967 års beslut, och se vad som skrevs då.

Ja, herr Jonasson, när vi träffade 1967 års beslut och under förarbetena till detta ansågs det – för att det skulle vara möjligt att stödja producenterna av bl. a. mjölk – nödvändigt att bringa ned produktionen av denna produkt så att man slapp det tryckande överskott som man fick exportera med betydande förluster. Det var en av målsättningarna då. Vi har lyckats med det. Vi har inget pristryckande överskott i dag. Jordbrukarna som i princip skall betala förlusterna vid avsättningen på världsmarknaden behöver inte tänka på några sådana kostnader. Vi kan i dag i stället använda 86 miljoner kronor till att förbilliga bl. a. mjölken för konsumenterna.

Har vi, herr Jonasson, ändrat vår uppfattning när det gäller rationaliseringspolitiken? Det vore intressant att höra om herr Jonasson, som tydligen är mera läskunnig än vad han tror andra ledamöter av kammaren vara, kunde läsa upp vad som visar att vi så att säga har gjort en reträtt.

Nå, herr Jonasson, låt oss nu inte gräla om vem som har gjort reträtten. Låt oss slå fast, som vi gjort här tidigare, att vi med tillfredsställelse kan hälsa att vi har lyckats nå fram till en enighet och har fått bort dessa frågor ur den politiska stridslinjen. Jag skall gärna medge att den grupp av jordbrukare som bl. a. producerar mjölk kanske behöver ytterligare förstärkning, och jag tror att vi skall kunna lösa dessa problem, om vi försöker gå fram på enighetens väg.

Herr JONASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att enigheten väl inte var så stor 1967. Då förelåg om jag minns rätt ett tjugotal reservationer.

Herr Persson i Skänninge säger också att vi har lyckats minska mjölkproduktionen. Ja, jag måste konstatera att detta inte är något förhållande att skryta över med hänsyn till de svårigheter vi kommer att få att klara dessa frågor i framtiden.

Mjölkproduktionen är ju en tung apparat som man inte hastigt kan ändra på. Trenden gick redan år 1967 mot att allt fler upphörde med mjölkproduktionen. Vi hade då ett överskott, men det fick vi acceptera och försöka se frågorna på sikt.

Vidare frågar herr Persson i Skänninge: Vad har ändrats beträffande rationaliseringspolitiken? Men det är väl ändå anmärkningsvärt, herr Persson, att jag skall behöva konstatera att Norrlandsstödet märkbart har förbättrats i vad gäller jordbruket. Det kommer också att bli en märkbar förbättring genom att det nuvarande rationaliseringsstödet skall ses över för framtiden i syfte att skapa större möjligheter i detta avseende. Det måste väl ändå vara väsentliga förbättringar.

Torsdagen den
3 juni 1971*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingalunda skrutit över att vi kunnat pressa ned denna produktion, men det har ju varit så, herr Jonasson, att jordbrukarna i princip skall betala de förluster som man gör på exporten av bl. a. smör. Åren 1967 och 1968 hade vi ett överskott av smör på omkring 30 000 ton. Jordbrukarna måste alltså betala exportförluster av bl. a. smör.

Vi resonerade så att det vore bättre att försöka bringa ned produktionen så att den bara täcker vad vi behöver av dessa produkter på hemmamarknaden. Då skulle vi slippa betala detta exportstöd. Jag vill minnas att det gjordes uträkningar 1967 eller 1968, där man kom fram till att en jordbrukare som hade ett jordbruk på 40–60 ha fick lägga ut 2 400 kronor för att täcka de exportförluster som bl. a. gjordes på animalieproduktionen.

När herr Jonasson sedan tar upp Norrlandsstödet tycker jag att herr Jonasson skall gå tillbaka till handlingarna. Vi har nämligen tidigare sagt att vi får pröva dessa frågor, bl. a. Norrlandsstödet, när vi ser vart utvecklingen går. Vi har tagit konsekvenserna av detta uttalande och i år fattat beslut om ytterligare stöd till det norrländska jordbruket. Så ligger saken till, herr talman. Herr Jonasson måste ha läst alldeles på tok när han sett på materialet i denna fråga.

Herr JONASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson i Skänninge säger att jordbrukarna får betala exportförlusterna. Ja, vi vet ju vilket system som råder i det avseendet, och jag skall nu inte gå in på detta. Men det finns väl andra faktorer, dumpingimport och annat som också har en viss inverkan i detta avseende. Vad som har den största inverkan är dock att rätt många människor här i landet i ganska hög ålder har upphört med jordbruket. Vi skall ha klart för oss att det också till stor del är därför som vi har fått en minskning av produktionen. Men det fel som de ansvariga här i riksdagen har begått är, att man inte har stimulerat denna produktion på ett sådant sätt att yngre människor intresserat sig för den. Det är därför vi nu går denna ödesdigra situation till mötes.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Herr talman! Man kan väl säga att denna gång som så många andra, fastän kanske i år än mer accentuerat, förs debatten om jordbruksprisregleringen i riksdagens elfte timme. Att det har blivit fallet nu är inte så märkvärdigt. Förhandlingarna har ju varit långt utdragna, beroende på i första hand att skillnaderna mellan utgångsbuden varit stora. Det har självfallet tagit tid att komma fram till någonting som är för parterna acceptabelt.

Om jag säger att det här avtalet med hänsyn till situationen är acceptabelt för jordbruket, så vill jag tillfoga att det är därför att vi från jordbrukets sida är mycket väl medvetna om den ram som vi har att röra oss inom med tanke på dels det samhällsekonomiska läget, dels den avtalskarusell som har snurrat under hela den här tiden. Vi har sagt oss att om vi i någon mån kan medverka till att balansera förhållandet mellan

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

de övriga avtalslutande parterna genom att i förväg göra upp med statsmakterna om livsmedelspriserna så skall vi göra det. Vi har sagt oss detta väl medvetna om att jordbruket ingalunda tjänar på den inflation som självfallet blir en följd av en avtalsuppgörelse som ligger alltför högt. Att vi har kunnat göra upp i förväg, ovetande om hur de stora avtalsuppgörelserna kommer att sluta, beror på att det här avtalet kan karakteriseras som ett hängavtal till de övriga avtalen genom att det har konstruktionen med en inflationsregel som kompenserar jordbruket – låt vara i en viss efterhand.

Under debattens gång har det delats ut rosor åt jordbruksministern, under det att konsumentdelegationen har kritiserats. Det framstår kanske för den som inte är alldeles invigd i förhållandena som om jordbruksministern skulle i slutomgången ha gått jordbrukarna till mötes, medan han däremot lämnat konsumentdelegationen åt sitt öde. Jag vill gärna säga i det här sammanhanget att det är en feluppfattning. Det är ingalunda på det sättet att jordbruket, trots vad jag tidigare sagt, är tillfreds med den här uppgörelsen. Men jordbruksministern gav ju i slutomgången ett besked att hit men inte längre. Och det är ju departementschefens uppgift att ge till känna. Då uppstår frågeställningen för jordbrukets del – jordbrukarna är ju den part som är mest direkt beroende av att ett avtal kommer till stånd – om ändå inte försiktigheten och klokheten bjuder att man accepterar ett dylikt bud, även om det inte är i allo tillfredsställande, ty då har man ju ändå en rätt säker garanti för att riksdagen kommer att godta uppgörelsen. En sådan bedömning måste jordbrukarna göra, och det har i slutomgången varit avgörande. Självfallet har konsumentdelegationen andra utgångspunkter för sina bedömningar.

Jag vill säga detta som en förklaring, och jag vill inom parentes tillfoga att jag inte gått upp i talarstolen för att bedöma jordbruksministern eller ge några blommor. Ändå vill jag säga att jordbruksministern har fått ett besvärligt arv att förvalta men att han förvaltats det utomordentligt väl, och det hoppas jag att han kommer att göra i fortsättningen också.

Jag beklagar att konsumentdelegationen inte har kunnat acceptera den nivå som det här avtalet ligger på. Jag tror att delegationen skulle ha gjort det om den i tillräcklig grad hade diskuterat igenom dessa spörsmål med jordbrukets representanter. Så har inte skett. Man har liksom diskuterat i skilda rum, och då kommer man naturligtvis aldrig fram till pudelns kärna – vad är egentligen den rätta prisnivån? Jag önskar livligt att man i högre grad skall kunna komma till rätta med varandra i liknande situationer framöver.

Jag är väl medveten om att konsumentdelegationen, inte minst i den situation som för närvarande råder, ser som sin främsta uppgift att bevaka konsumenternas intressen, och de är naturligtvis att konsumentpriserna inte skall stiga eller i varje fall stiga så litet som möjligt.

Jag skall inte tynga kammaren med några siffror, ty siffror ser ofta så konstiga ut när man får ner dem på jorden så att säga; det uttrycket kan man väl använda i detta sammanhang. Men om vi gör vissa jämförelser både med kostnadsläge, löneutveckling och omdispositionen av arbetskraftresurser i samhället, tror jag, att vi skall komma fram till dels att denna nivå inte är för hög, dels att den sannolikt måste höjas ytterligare,

Torsdagen den
3 juni 1971*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

dels också till att det icke är jordbrukets andel i konsumenternas kostnader som så att säga bringar konsumenterna i ekonomiskt avseende på knä i dagens och framtidens samhälle.

Det är känt i varje fall för konsumentdelegationen att bakom mjölkprisresonemanget har legat mycket noggranna kalkyler om vad det kostar att producera mjölk i stora och rationella besättningar. Man har rört sig med 40–60 kor, och det må vara tillfredsställande med tanke på att det stora flertalet besättningar ligger långt under. Man har då funnit att kostnaden ligger ungefär vid det slutpris som vi kommer fram till när dessa tre år har gått. Men kom ihåg att man då räknat med en arbetskostnad på ungefär 15 kronor i timmen. Vi vet att det har slutits ett avtal i detta land – jag nämner det för jämförelses skull – innebärande att strängt taget inget arbete på den offentliga sektorn göres under 20 kronor i timmen, alltså det lägst betalda. Jag vill ändå påstå att de människor som skall sköta dessa 40–50–60-korsbesättningar gör ett mycket mer ansvarskrävande och tungt arbete än vad många inom de här åberopade grupperna gör. Det leder fram till att de har rätt att ställa större krav på inkomst för sitt arbete. Redan härmed är denna kalkyl inte hållbar ens med de priser vi här diskuterar. Vi måste ändå räkna realistiskt, ty den tid är förbi då jordbruket kan som någon sade leva på husröta. Den tiden är också förbi då vi hade en arbetskraftsreserv i jordbruket som var kvar bara för att det inte fanns något annat att göra.

Någon sade att vi har 80 000 mjölkproducenter i detta land. Siffran är ständigt sjunkande, men jag nämner den, ty jag tror att den är användbar. Jag vet inte hur många jordbrukare vi har i dag. De är väsentligen fler än mjölkproducenterna, men låt säga att det är ungefär dubbla antalet, kanske 150 000–160 000 människor.

Vi diskuterade förra veckan i den allmänna ekonomiska debatten samhällsutvecklingen framöver, och det slogs fast att den offentliga sektorn i detta land kommer att öka med 175 000 tjänster under de närmaste fem åren. Om man ställer fakta som dessa i relation till varandra kan det ingalunda vara oöverkomligt för den svenske konsumenten att betala en rimlig löneinkomst till de kanske hundratusen människor som kommer att vara sysselsatta inom jordbruket. Jag tror att det finns anledning att också göra dessa reflexioner. Om man hade gått till botten med denna problematik, skulle kanske konsumentdelegationen ha kunnat rucka sig från den position man intagit.

Jag anklagar inte konsumentdelegationen, jag har tidigare sagt att konsumentdelegationen har den uppgiften, men jag tror att det vore mycket värdefullt om vi kunde diskutera igenom problemen ytterligare.

Jag vill herr talman, göra en mycket hastig bedömning av substansen i den här uppgörelsen. Man skall komma ihåg – ingen har sagt det tidigare, möjligen var herr Hansson i Skegrie inne på det – att i dessa något över 360 miljoner kronor för det första året ligger ett års inflationskompensation. Det är alltså fråga om i rätt hög grad en återställning, och den direkta förbättringen är väsentligt mindre än totalbeloppet. Jag tror att det bör sägas i sammanhanget.

Det har sagts att vi inte skall gräva i vad som varit. Det kanske vi inte skall göra, men jag tror ändå att kammaren tål att höra någonting om det

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

förflutna – i varje fall kan det vara nyttigt för de nya ledamöterna. Jag tror det var herr Persson i Skänninge som sade att den enighet som råder var glädjande att konstatera med hänsyn till den bombastiska propagan-
dan 1967, som var så att säga ett övertramp eftersom 1967 års politik och målsättning har fullföljts. Jag vill bara fråga herr Persson i Skänninge: Var målsättningen för socialdemokratin verkligen att vi skulle göra dessa prishöjningar på exempelvis mjölken som nu är nödvändiga? Målsättningen var ju i stället att vi med den nya jordbrukspolitiken skulle kunna sänka livsmedelspriserna framför allt på mjölken, där vi t. o. m. hade en programmerad sänkning. Ingen är gladare än jag för att vi har kommit ur återvändsgränden, men jag tycker det är litet övermaga att i dag säga att detta är en fullföljning av målsättningen. Det är det inte.

Sedan kan man naturligtvis resonera som här har gjorts, att det var nödvändigt för oss att gå igenom denna eklut för att komma fram till en situation där det är möjligt att höja mjölkpriset. De som hade ansvaret för 1960 års utredning borde nog kunnat skymta vad som skulle komma att hända oavsett om man framtvingat en sänkning av lönsamheten eller ej. Faktum är ju att vi hade fått denna utveckling i fråga om mjölken i alla fall – låt vara att den kanske inte hade blivit så kraftig. Men därmed hade sannolikt ingen skada varit skedd.

Om jag får polemisera mot jordbruksministern på en punkt vill jag hävda att när vi för två år sedan kom överens om att 50 miljoner kronor skulle betalas ut av statsmedel för utslaktning av kor var det inte för att vi därmed skulle få fler kor utslaktade utan för att vi visste att med den prissättning som vi hade på mjölken skulle kor ändå komma att slaktas, och det skulle förorsaka jordbrukarna stora förluster. Det var dessa förluster som vi kom överens om att ersätta. Det är litet skillnad på vad som är orsak och vad som är verkan.

Herr talman! Jag vill sluta med vad jag började med: Jag tror att jordbrukarna med hänsyn till situationen är tillfreds med den uppgörelse som har träffats och med att denna uppgörelse också sträcker sig över en så lång period som tre år; om det är någon näring som behöver arbeta under långsiktiga och betryggande förhållanden är det självfallet jordbruket. Den något avspända debatt som har förts i kammaren i dag – och den debatt som har förts i jordbruksfrågan under hela denna vinter – är kanske ingen garanti för men inget i varje fall förhoppning om att jordbruksfrågorna även i fortsättningen skall kunna diskuteras i en lugn atmosfär och i större samförstånd än som tidigare varit fallet.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har självfallet inte anledning att polemisera mot herr Kristianssons i Harplinge hovsamma anförande. Han frågade mig emellertid om vi 1967 hade som målsättning att vi i dag skulle höja mjölkpriset med 10 öre. Nej, herr Kristiansson, det hade vi inte; vi räknade inte då på hur mycket vi skulle höja de olika produktpriserna i ören. Målsättningen var ju då att vi skulle eftersträva en produktion som till ungefär 80 procent täckte vår konsumtion. Vi sade att om produktionen underskred denna gräns fick åtgärder vidtas för att vi så att säga icke skulle bli underförsörjda. Kommer den situationen att uppstå i fråga om mjölken

får vi alltså se till att det icke blir brist på den varan.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c) kort genmäle:

Herr talman! Får jag ta herr Perssons anförande som ett erkännande av att 1967 års politik kan bli dyr för konsumenterna?

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan bara säga att vi är eniga i utskottet, och det har säkert herr Kristiansson i Harplinge sett. Utskottet har enhälligt skrivit: "Enligt utskottets uppfattning ligger de framlagda förslagen i allt väsentligt i linje med de principer för prissättningen och prisregleringens allmänna utformning som riksdagen fastställde år 1967."

Till herr Jonasson vill jag säga, när jag ändå har ordet, att det kanske vore bra om herr Jonasson läste i handlingarna litet ytterligare.

Fru LINDBERG (s):

Herr talman! Jag ber kammaren om tillgift för att jag så här i elfte timmen tar till orda, men konsumentdelegationen har varit föremål för en uppmärksamhet som, om man vill tolka den välvilligt, kan sägas vara smickrande. Jag tänkte inte säga någonting, eftersom jordbruksministern så vältaligt har förklarat konsumentdelegationens ställningstagande, men herr Kristianssons i Harplinge inlägg på den punkten har gett mig anledning att begära ordet ändå; jag tillhör ju konsumentdelegationen.

Det är väl inte så vattentäta skott mellan de rum där vi sitter när vi diskuterar i konsumentdelegationen och i jordbrukarnas förhandlingsorganisation, utan vi har haft vissa kontakter. Jag vill hävda att konsumentdelegationens ställningstagande har gjort effekt och varit av betydelse för konsumenterna. Det är också konsumentdelegationens uppgift att slå vakt om konsumentintressena. Att det sedan finns en skillnad mellan jordbruksministerns bud och det som vi ansåg oss kunna acceptera finner jag inte alls märkvärdigt. Vid vår granskning har vi ju, vilket jordbruksministern har betonat, sett till vad vi anser att konsumenterna kan orka med.

Man har talat om att det är så mycket som försvinner genom mellanhänderna, och detta är riktigt. Det är emellertid skäl att erinra om att jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse distribuerar så pass mycket av jordbruksprodukterna att en del av pengarna ändå stannar hos jordbrukarnas egna organisationer. Konsumenterna har inte sagt någonting om det, men jag tycker det är riktigt att påpeka det.

Jag skall inte blanda mig i debatten om 1967 års jordbruksuppgörelse, för den frågan behärskar jag nog inte till fullo. Men jag vill ändå påminna om att konsumtionsvanorna har förändrats så kolossalt att det kan vara en del av anledningen till att prissänkningar som man trodde på inte har blivit aktuella. Vi hade ju den föreställningen att man skulle kunna betala ett högre pris för smöret, men folk har helt enkelt inte fortsatt att konsumera den varan i samma utsträckning som förut. Konsumtionsförändringen har alltså sin betydelse.

Jag har inte velat uppfordra någon till att förlänga debatten, men jag står helt för det beslut som konsumentdelegationen har fattat. Jag vill

Nr 105

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

Torsdagen den
3 juni 1971

*Reglering av
priserna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

också erinra om att konsumentdelegationen är rådgivande. Vi har inte möjlighet att på något sätt påtvinga jordbruksministern vår uppfattning, och det är inte heller avsikten. Jag tror att vårt ställningstagande har gjort effekt och att vi har sparat pengar åt konsumenterna, och det är också vår uppgift. Jag känner mig inte alls generad över att tillhöra konsumentdelegationen, och jag känner mig inte heller besvärad av de slängar vi har fått; de har kanske varit berättigade, sett ur herr Hanssons i Skegrie synpunkt. Jag tror emellertid att vi gjorde rätt när vi ansåg oss inte kunna gå längre, eftersom vi skall bevaka konsumentintresset.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Jag har bara begärt ordet för att rätta till en missuppfattning som tycks vara ganska allmän. Två talare har varit inne på samma tema, och de säger att genom att jordbrukarna själva har hand om en del av distributionen och förädlingen torde en viss del av förtjänsterna i det ledet hamna hos jordbrukarna.

Emellertid bedrivs icke jordbrukarnas föreningsrörelse i vinstsyfte. Vi ger inte utdelning på aktier, eller någonting sådant, som privata företag gör. Jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse beträffande förädling och distribution går ut på att minska mellanhandsmarginalen så mycket som möjligt. Det ligger nämligen i jordbrukarnas intresse att konsumenterna kan få livsmedlen så billigt som möjligt, ty därigenom kan konsumtionen öka. Det finns inget som helst intresse för jordbrukarna av att så mycket pengar rinner bort i mellanhandsledet. Tvärtom är det till nackdel för jordbrukarna. Tydligt föreligger den uppfattningen här att jordbrukarna tjänar mycket på sin egen föreningsrörelse, men den drivs icke — som jag sade — i vinstgivande syfte.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Takman, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Takman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 43 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Takman.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Takman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 289
Nej — 12
Avstår — 1

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 44 i anledning av motioner angående jordbrukspolitiken.

Torsdagen den
3 juni 1971

Jordbruks-
politiken

Till jordbruksutskottet hade hänvisats de av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motionerna

1. 1971:100 av herr Taube,
2. 1971:212 av herr Bohman m. fl., såvitt nu var i fråga,
3. 1971:979 av herr Antby m. fl., vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en undersökning beträffande utvecklingen inom jordbruksnäringen efter år 1967 samt om förslag till riksdagen med anledning av de vid undersökningen gjorda erfarenheterna,
4. 1971:980 av herr förste vice talmannen Bengtson m. fl.,
5. 1971:987 av herrar Boo och Dahlgren,
6. 1971:1003 av herr Hansson i Skegrie m. fl., vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en ingående utredning och kartläggning av det svenska jordbrukets situation vid en EEC-anslutning och hur vi därvid skulle kunna säkra en tillräcklig självförsörjning med livsmedel,
7. 1971:1004 av herr Hansson i Skegrie m. fl.,
8. 1971:1011 av herr Hedlund m. fl., såvitt nu var i fråga,
9. 1971:1025 av herr Kristiansson i Harplinge m. fl., vari hemställts att riksdagen beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att en sammanfattande analys verkställdes av de faktorer som efter 1967 års riksdagsbeslut påverkat inkomst- och lönsamhetsutvecklingen samt rationaliseringsverksamheten i jordbruket.

Utskottet hemställde

att riksdagen

1. lämnade motionerna 1971:979 och 1971:1025 utan åtgärd,
2. lämnade motionen 1971:987 utan åtgärd,
3. lämnade utan åtgärd motionerna 1971:1004, 1971:212 och 1971:1011, de båda sistnämnda motionerna såvitt avsåg krav på lönsamhetsförbättring inom jordbruket m. m.,
4. lämnade motionen 1971:1011, såvitt avsåg punkt 3 i motionsyrkandet, utan åtgärd,
5. ansåg motionen 1971:1011, såvitt avsåg punkt 5 i motionsyrkandet, besvarad med vad utskottet anförde,
6. lämnade motionen 1971:1011, såvitt avsåg punkt 6 i motionsyrkandet, utan åtgärd,
7. lämnade motionen 1971:1003 utan åtgärd,
8. lämnade motionen 1971:980 utan åtgärd,
9. lämnade motionen 1971:100 utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. angående *utvecklingen inom jordbruket efter år 1967* av herrar Hansson i Skegrie (c), Antby (fp), Hedin (m), Krönmark (m), Johansson i Holmgården (c), Berndtsson i Bokenäs (fp) och Kristiansson i Harplinge (c), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

Torsdagen den
3 juni 1971

Jordbruks-
politiken

att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till kännna vad reservanterna anfört i anledning av motionerna 1971:979 och 1971:1025,

2. angående *utredning om det svenska jordbrukets situation vid en EEC-anslutning* av herrar Hansson i Skegrie (c), Antby (fp), Hedin (m), Krönmark (m), Larsson i Borrbby (c), Johansson i Holmgården (c) och Berndtsson i Bokenäs (fp), som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till kännna vad reservanterna anfört i anledning av motionen 1971:1003.

Till detta betänkande hade fogats särskilda yttranden

1. angående *inkomst- och lönsamhetsutvecklingen inom jordbruket* av herrar Hansson i Skegrie (c), Antby (fp), Hedin (m), Krönmark (m), Johansson i Holmgården (c), Berndtsson i Bokenäs (fp) och Kristiansson i Harplinge (c).

2. angående *omfattningen av den svenska sockerbetsodlingen* av herrar Hansson i Skegrie (c), Hedin (m), Krönmark (m), Larsson i Borrbby (c), Johansson i Holmgården (c) och Berndtsson i Bokenäs (fp).

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Jag hoppas att jag inte gör herr Persson i Skänninge besviknen med mitt anförande nu, när han tror att vi har kommit överens om 1967 års jordbrukspolitik och att ingenting mer är att säga om den saken. Det lär inte vara riktigt på det sättet.

Det sades ju i 1967 års beslut att målsättningen för jordbrukspolitikcn skall vara att de som sysselsättes inom jordbruksnäringsen skall ges samma standard som i andra sysselsättningar och att företagsekonomisk lönsamhet skall beredas åt rationella jordbruk. Detta är alltså ett riksdagsbeslut som så många andra, och därför bör det beslutet omsättas i verkligheten, liksom andra beslut blir omsatta som fattas här. Men det förefaller som om respekten för det här beslutet inte var lika stark som den är för vissa andra.

Som jag tidigare sagt har efter 1966 jordbrukets inkomststandard försämrats i stället för att ha förbättrats. Och det duger inte att komma och säga att jordbruket inte ännu har kommit upp i den rationaliseringsgrad som man utgick från 1967, därför att den nuvarande prisbildningen och de beräkningar som föreligger vid prissförhandlingarna grundas ju på 20–50 hektars jordbruk i de bästa jordbruksbygderna, alltså på de främsta jordbruk som finns i det här landet och på de jordbrukare som kan säsom företagare tävla med vem som helst. Även när det gäller de utländska yrkesbröderna tror jag man kan ta upp tävlingen med vilken som helst.

Det är alltså sådant underlag som man grundar prissättningen på, och denna prisberäkning utföres, som jag tidigare sagt, av en statlig utredningskommitté; den är alltså icke gjord av jordbrukarna själva.

Det framhållcs i det med 1 betecknade särskilda yttrande som är fogat till utskottsbetänkandet att jordbrukets ekonomiska läge är synnerligen nedslående. Jag skall inte göra någon utläggning om detta utöver vad jag tidigare har sagt. Jag vill bara konstatera igen att efter 1966 har, som jag

sade, jordbrukarinkomsten för 40 hektars jordbruk minskat med 3 000 kronor. Under samma tid har industriarbetarinkomsten, som vi tidigare jämförde vår inkomst med, ökat med 8 000 kronor. Det har alltså under de här första åren av den nya jordbrukspolitiken åstadkommit en differens mellan jordbrukarinkomsten och industriarbetarinkomsten på inte mindre än 11 000 kronor.

Det är alltså det dagsläget som vi nu skall se mot bakgrund av 1967 års beslut om företagsekonomisk lönsamhet och om samma standard för jordbruket som andra sysselsättningar har. Den gången menade man med företagsekonomisk lönsamhet att jordbrukaren skulle ha normal förräntning på nedlagt kapital och samma timlön som lantarbetare. Vi har ingetdera i dag, varken normal förräntning eller lantarbetartimlön.

I den ekonomiska debatten häromdagen sade finansministern: "Vi håller våra löften." Där får vi väl då göra ett undantag för löftet 1967 om företagsekonomisk lönsamhet för jordbruket. Det är ännu långt kvar till denna företagsekonomiska lönsamhet. Den senaste prisuppgörelsen är naturligtvis ett steg -- men ett litet steg! -- på vägen dit. Man har därför anledning ställa den frågan till regeringen: När tänker regeringen över huvud taget omsätta beslutet från 1967 i handling? Vi från oppositionen var med och skrev under kravet om företagsekonomisk lönsamhet 1967, och därför har vi också rätt att begära att beslutet effektueras så snart detta är möjligt.

Herr talman! Med hänsyn till den tidsnöd vi nu arbetar under skall jag inte med många ord kommentera de övriga reservationerna. I ett särskilt yttrande krävs att sockerbetsodlingen skall ökas ut till tidigare omfattning, 50 000 hektar, dvs. en ökning med 10 000 hektar. Jag är medveten om att vi i det fallet är bundna av ett avtal fram till 1974, men detta bör inte hindra att man stegvis under tiden till dess bör kunna utöka sockerbetsodlingen. Det finns många starka skäl för att göra det. I jordbrukspropositionen 1967 sade man att vi skulle undvika förlustbringande överskott, men det är precis vad man har åstadkommit genom att sänka betodlingen. Därmed har 10 000 hektar jord lösgjorts, och på den odlas nu spannmål som vi inte kan sälja. Det strider mot 1967 års princip att undvika exportöverskott.

I reservationen 2 har vi sedan begärt att det skall göras en mera allsidig utredning om det svenska jordbrukets situation vid en eventuell EEC-anslutning. Vi är medvetna om att tjänstemän på departementsplanet för närvarande håller på med en sådan undersökning, men vi anser att jordbruket i vårt land drivs under så olika betingelser att den undersökning och kartläggning det här är fråga om bör göras med deltagande av representanter för jordbruket, som kan bedöma hur en EEC-anslutning kommer att slå för det sydsvenska, det mellansvenska och det norrländska jordbruket. All ära åt tjänstemannarepresentanterna, men jag tror inte att de har den förmåga till översikt som praktiska jordbrukare kan bidra med i den utredningen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de reservationer som fogats till jordbruksutskottets betänkande nr 44.

Torsdagen den
3 juni 1971

*Jordbruks-
politiken*

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Den debatt vi nu för har mycket intima beröringspunkter med den debatt vi hade om föregående ärende, och jag kan därför fatta mig ganska kort.

I detta betänkande behandlar jordbruksutskottet bl. a. en partimotion från moderata samlingspartiet, i vilken vi har tagit upp de problem som är förknippade med den kraftiga inkomsteftersläpningen för jordbruket. Som redovisades i den föregående debatten har vi i dag en statistik som visar den ekonomiska utvecklingen för jordbruket och jordbrukets situation i relation till andra näringar. Det behöver alltså inte undersökas mera. Däremot är det av intresse att analysera vilka faktorer som har gjort att vi fått denna utveckling. Den omständigheten att det betänkande från jordbruksutskottet som vi tidigare behandlade var enhälligt betraktar jag nämligen som ett bevis på att man även inom socialdemokratien principiellt anser att de beslut som riksdagen en gång har fattat angående inkomstlikställighet skall förverkligas. Skall vi lyckas med det är det en nödvändighet att vi analyserar fram de faktorer som gjort att utvecklingen blivit vad den är just nu. Därför tycker jag att det är beklagligt att utskottet på den här punkten inte har kunnat bli enigt. Det här borde ju inte vara en fråga där det behövde förekomma några som helst partipolitiska motsättningar.

Vi har inte velat fullfölja motionen reservationsvägen, eftersom man nu träffat en överenskommelse om prissättningen – vi skall först se vad den kan leda till. Vi inleder nu en treårsperiod under avtalsbundna former. Vi bör, som jag sade i en tidigare debatt, kunna räkna med att jordbrukets relativa inkomstnivå inte skall behöva sjunka. Då har man arbetsro för att verkligen se över inkomstutvecklingen över huvud taget. Jag tror inte att man i och för sig behöver tillsätta någon ny jordbruksutredning, men man skulle, utöver vad som föreslås i reservationen 1, nämligen en analys av orsakerna, kunna tillsätta något slags arbetsgrupp, inte en arbetsgrupp av den gamla vanliga modellen utan en arbetsgrupp med representanter för de statliga myndigheterna givetvis, för jordbrukets organisationer och även för de politiska partierna, för att göra en analys av hur man med bibehållande i stort sett av de principer som gällde 1967 skulle kunna göra de nödvändiga modifieringarna för att få en helt annan inriktning på utvecklingen.

När det gäller reservation nr 2, angående jordbrukets situation vid en eventuell EEC-anslutning, skall jag av tidsskäl inskränka mig till att helt och hållet instämma i vad utskottets ordförande på den punkten anför. Även jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Den prisuppgörelse som kammaren godkände för en stund sedan präglas i högsta grad av de senaste årens utveckling inom jordbrukssektorn. Jag vill för min del säga att den var realistisk med hänsyn till dagens situation. Den präglas av ansvar mot olika kategorier i vårt samhälle.

Det räcktes en blomma till jordbruksministern. Jag för min del skulle gärna vilja räcka en blomma till dem som har att förhandla i dessa svåra

frågor. Inte minst jordbrukets förhandlare har verkligen en besvärlig situation: å ena sidan vet de med sig att de företräder en stor grupp som, såsom redan har sagts här, tillhör låginkomstgrupperna i vårt samhälle, och å andra sidan har man att ta hänsyn till de faktiska förhållanden som föreligger. Jag tycker att även de är värda en blomma.

Utvecklingen på jordbruksområdet just nu präglas framför allt av att vi har en stark minskning av nötkreatursstammen och därmed också av mjölkproduktionen. Den har minskat mycket snabbare än man förutsatte vid 1967 års beslut. I andra avseenden är trenden annorlunda – den visar en långsammare utveckling.

Den stora frågan nu synes mig vara om vi i framtiden skall få tillräckligt med mjölk här i landet. Det finns tydliga tecken på att antalet brukare som producerar mjölk kommer att minska kraftigt. Jag skall å andra sidan gärna säga att de som sysslar med mjölkproduktion nu har goda möjligheter att utöka produktionen. Detta bör vara relativt lönsamt med hänsyn till det nya avtalet.

Alltnog finner jag det angeläget att man noga följer utvecklingen. Jag tvivlar inte på att berörda myndigheter och andra gör det. Det är också angeläget – jag understryker vad som i det avseendet sägs i en av reservationerna – att vi får en sammanfattande analys av de faktorer som påverkar inkomst- och lönsamhetsutvecklingen samt rationaliseringsverksamheten inom jordbruket.

Det måste också vara angeläget att jordbruksfrågornas ställning i EEC blir behandlade av en beredning med en bredare förankring än vad som nu är fallet. Det vore värdefullt med parlamentariker och jordbrukare i beredningen. Jag tror att man därigenom skulle kunna förebygga en hel del missförstånd under frågornas fortsatta behandling.

Herr talman! Med detta vill också jag yrka bifall till de vid betänkandet fogade reservationerna.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Det betänkande vi nu diskuterar anknyter, som det tidigare mycket riktigt har påpekats, till jordbruksutskottets betänkande nr 43 som vi nyss behandlade. De frågor som tas upp i motionerna berördes rätt mycket i diskussionen angående jordbruksutskottets betänkande nr 43, och det gör att det blir en upprepning av vad utskottets talesmän anförde från socialdemokratiskt håll. Jag finner därför – och även med hänsyn till att vi föresatt oss att försöka sluta i dag – ingen anledning att nu ta upp någon större debatt och nöjer mig därför med att endast yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr TAUBE (fp):

Herr talman! I min motion nr 100 tar jag upp ett så stort problem att jag mycket väl förstår utskottets skrivning, framför allt meningen: ”Utskottet vill framhålla att någon ändring av spannmålsregleringens utformning i nu förevarande avseende inte ifrågasatts för den kommande regleringsperioden.”

Nej, det tar nog ganska lång tid innan man kan tänka om på denna punkt. Att jag i min motion tagit upp just förmalningsavgiften beror på

Torsdagen den
3 juni 1971

Jordbruks-
politiken

att jag bäst känner till just denna "punktavgift". Det finns förvisso andra, låt mig nämna den s. k. fettvaruavgiften och slaktdjursavgiften.

Alla dessa avgifter har *ett* gemensamt: de fördyrar alltför kraftigt – tycks det mig – våra livsmedel. Då man sedan på toppen av dessa kostnader – råvarukostnader, distributionskostnader och dessa avgifter – lägger momsen blir matpriserna orimligt höga. Det drabbar i allra högsta grad låginkomsttagarna och barnfamiljerna.

Tillåt mig, herr talman, påpeka att jag inte för ett ögonblick reflekterar på att på något sätt brandskatta regleringskassorna – det är viktigt att detta kommer fram – och att motionen ingalunda har det syftet. Dessa kassor måste vi ha. Det enda jag vill är att kassorna skall fyllas på genom ett annat system, så att vi helt eller delvis kan ta bort dessa punktavgifter och på så sätt få litet rimligare livsmedelspriser.

Förmalningsavgiften – om jag får återgå till den ett ögonblick – som 1961 var 5 kronor per deciton är i dag 27:75 kronor per deciton. Vi har för en liten stund sedan bestämt att den skall höjas till 29:25, dvs. den har ökat från 1961 till 1971 med ca 500 procent. Det är ganska mycket, synes det mig.

Man kan över huvud taget diskutera om konsumenterna i vårt land skall tvingas betala ett högre pris för en limpa bröd – det rör sig i alla fall här om 20–25 öre per limpa, vilket inte är så litet för en barnfamilj – därför att vi har en överskottsproduktion av spannmål, som måste avsättas på världsmarknaden till underpris beroende på den jordbrukspolitik som förs i så gott som alla länder. Jag tycker också att det är ganska orimligt att konsumenterna av bröd skall subventionera exporten av foderspannmål, som under år 1970 uppgick till mer än 500 000 ton. Volymmässigt var denna export betydligt större än exporten av brödspannmål.

Statens institut för folkhälsan och andra ansvariga myndigheter har enstämmigt förordat att som ett led i en allmän omläggning av kosten konsumtionen av spannmålsprodukter bör ökas med 25–40 procent. Då får vi de rätta livsmedlen och en sund livsföring. Kan denna målsättning helt eller delvis förverkligas, får man även genom den minskning av spannmålsöverskottet som en ökad brödkonsumtion skulle innebära betydande samhällsekonomiska vinster. Utvecklingen har tyvärr gått i helt motsatt riktning.

Bl. a. genom dessa punktavgifter och de ideliga höjningarna av förmalningsavgiften, som jag sade med ca 500 procent, har mjöl- och brödpriserna gått upp mycket kraftigt. Den oförmånliga konsumtionsutvecklingen har lett till att Sverige nu har Västeuropas lägsta brödkonsumtion. Kanske vi så småningom har den lägsta i hela världen. Vi äter nu ungefär 65 kg bröd per invånare och år. I Norge och Storbritannien är siffran 75 kg och i Finland 85 kg. Vi ligger alltså klart under. Samtidigt har vi ett stort spannmålsöverskott.

Herr talman! Jag vill inte under denna vårsessions absolut sista dag trötta kammarens ledamöter med någon längre utläggning, men jag vill hänvisa dem som är intresserade av detta problem till jordbruksdepartementets utredning år 1966 angående industrins råvarukostnadsutjämning. Jo 1966:16. Där påpekas bl. a. att det för de allra flesta matbrödstyperna

gällde ett negativt tullskydd, dvs. tullarna motsvarade inte ens mellanskillnaden mellan de svenska råvarupriserna, inklusive dessa avgifter, och världsmarknadspriserna. Då vi sedan dess har höjt dessa avgifter betydligt, har denna utveckling ytterligare accentuerats.

Jag är, herr talman, övertygad om att såväl statsrådet Ingemund Bengtsson som ledamöterna i utskottet har sin uppmärksamhet riktad på detta problem. Frågan är bara om vi inte tämligen snart måste få fram en mer rimlig fördelning av dessa, som jag schablonmässigt säger, punktagifter. Om vi så småningom får en annan fördelning, vinner vi en hel del.

För det första kan vi, som jag sade förut, sänka livsmedelspriserna en hel del till båtnad för främst låginkomsttagarna och barnfamiljerna.

För det andra kommer genom en ökad konsumtion av bl. a. bröd vårt spannmålsöverskott att minska, och således minskar kostnaderna för att bli av med överskottet på exportmarknaden till underpris.

För det tredje – och det tycker jag är synnerligen viktigt – skulle vi ge de svenska bagerierna en möjlighet att konkurrera på lika villkor med utländska företag, vilket de för närvarande ingalunda kan göra.

Utvecklingen på detta område är tråkig. De senaste åren har vi haft en ständigt ökad import av bröd till Sverige. Eftersom vi har spannmålsöverskott är det ganska häpnadsväckande, att vi importerar mer och mer mjukbröd för varje år samtidigt som det är helt omöjligt att exportera något mjukbröd. Det måste vara något fel i det systemet – det var väl från början rätt tänkt, men avgifterna har nu definitivt blivit för höga.

Av naturliga skäl, herr talman, avstår jag från att yrka bifall till min motion.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Jag tror inte att ett slopande av hela förmalningsavgiften som herr Taube önskat på något sätt skulle underlätta vare sig vår export av bröd eller vår konsumtion av bröd. Det är nog inte den avgiften som är avgörande för brödpriset. Vi bör komma ihåg att förmalningsavgiften är till för att ge jordbrukarna bättre priser på deras produkter.

I den skrift som jag tidigare har visat kammaren och som kommer ut i bokhandeln i dag finns just ett exempel på vad råvaran i bröd betyder för prissättningen. Det har företagits en utredning om den saken, och jag skall citera något av det som står om detta: ”En långfranska med vikten 400 g kan beräknas ha kostat konsumenten 1,64 kr. i mars 1971 inklusive mervärdeskatt. Härav erhöll jordbrukaren för de ingående råvarorna enligt beräkningarna ca 37 öre – alltså inklusive förmalningsavgift.” På en limpa som kostar 1:46 är således jordbrukarandelen 37 öre.

Man anför wienerbröd som ett annat exempel. Där heter det så här: ”Detaljpriset för det wienerbröd (35 g) kalkylen avser var 58 öre i mars 1971. Ingredienserna har i producentpris värdeberäknats till 4,4 öre.” Av ett wienerbrödspris på 58 öre går alltså 4,4 öre till jordbrukarna. Där spelar förmalningsavgiften en relativt liten roll; det är andra saker som är skuld till denna oerhört stora mellanhandsvinst. Jag kan meddela att på wienerbröd går 7,5 procent av priset till jordbrukarna, medan 92,5 procent går till annat håll.

Torsdagen den
3 juni 1971

*Jordbruks-
politiken*

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Herr talman! Jag har inte deltagit i den föregående debatten i anledning av prispropositionen. Jag har deltagit i förhandlingarna och har godtagit förhandlingsresultatet, och jag har självfallet inte haft någon anledning att anmärka mot den proposition som har förelagts riksdagen.

I dag diskuterar vi frågor som rör ett kommande avtal och vad som möjligen kan göras innan man träffas för att återigen diskutera de priser som skall gälla när detta treårsavtal har löpt ut.

Jag har inte tänkt utdela några blommor – inte åt någotdera hållet -- i anledning av den uppgörelse som vi har träffat. När man från jordbrukarhåll säger att man accepterar avtalet, att man har godtagit detsamma, är det kanske framför allt beroende på inte att det ger full lönsamhet utan att det ändå har brutit en trend som faktiskt i alltför hög grad har utarmat det svenska jordbruket. Den trenden, hoppas vi, har i någon mån brutits, så att man kan med någorlunda större tillförsikt se framtiden an.

Men skall vi kunna behålla ett jordbruk och skall vi få unga människor att satsa på ett jordbruk i framtiden, då måste det vara en större säkerhet på lång sikt än den vi har för närvarande. Det har diskuterats mycket om den jordbrukspolitiska målsättningen från 1967, värdet av densamma har t. o. m. betonats, och man har velat göra gällande att konsekvenserna av den är sådana att det nu ändå visar sig att det beslutet var riktigt. Jag vill säga att den konsekvensen drar inte jag förrän man verkligen visar att vad man sade 1967 har man tänkt infria. Man sade att man skulle ha en viss produktion i vårt land beroende framför allt på att man ville av beredskapsskäl se till att produktionen inte gick ner alltför mycket.

Det pågår för närvarande en utredning om var den nuvarande produktionen ligger och hur stor den är. Det har varit uppe till diskussion under de förhandlingar som har varit. Vi har inte kunnat få fram några exakta uppgifter, men vi hoppas att vi under de här åren skall kunna få ett rätt klart besked om hur stor produktionen nu är. Vi är rätt övertygade om att de siffror som man kommer fram till kommer att visa att vi ligger under den produktionsmålsättning som man vid 1967 års beslut ansåg vara den minsta som man skulle kunna godta. 1967 sade man att man skulle se till att jordbruket fick den lönsamhet som krävdes för att behålla produktionen, för att behålla intresset hos jordbrukarna att satsa på en produktion och satsa på investeringar i rationella företag.

Det är vad vi nu menar måste ske inom en rätt snar framtid, om vi över huvud taget skall kunna behålla ett jordbruk. Mot den bakgrunden måste det vara riktigt att man begagnar de här åren för att få fram så riktiga uppgifter som möjligt både om produktionens storlek och om vilka priser som behövs för att ge jordbrukarna den lönsamhet som krävs för att behålla rationella jordbruksföretag, för att kunna driva rationella jordbruksföretag.

Vi har i en motion som vi har väckt menat att det måste vara rimligt att man begagnar den tidsfrist som vi nu har under detta treårsavtal för att få en ordentlig analys av 1967 års riksdagsbeslut och få se hur det har påverkat inkomst- och lönsamhetsutvecklingen men också hur det har påverkat rationaliseringsverksamheten inom jordbruket. Tyvärr har ju situationen varit den under de senaste åren att den rationalisering som

man förutsåg skulle följa av 1967 års jordbruksbeslut praktiskt taget har uteblivit. Den har upphört på grund av att jordbrukarna inte har haft något av den framtidstro och den förhoppning om ett lönsamt jordbruk som absolut krävs för att man skall göra de stora investeringar som behövs vid ett rationellt jordbruksföretag. I likhet med en del andra har jag följaktligen svårigheter att förstå att vi inte i utskottet kunde bli överens om att göra denna ordentliga analys av den situation som vi nu är inne i.

Låt mig också säga ett par ord till herr Taube i anledning av hans motion. Herr Hansson i Skegrie har ju rätt klart bevisat att det inte är vare sig förmalningsavgifter eller priser på spannmål som är avgörande för priset på bröd. Följaktligen är det inte dessa faktorer som avgör att vi äter för litet bröd. Det är kanske tvärtom så att vi har en standard i vårt land som gör att man konsumerar andra och dyrare produkter än bröd.

Hur långt vi än reglerar det svenska jordbruket kan vi aldrig komma ifrån överskott på vissa produkter. Tyvärr är situationen den att ju mer vi minskar animalieproduktionen desto större arealer blir tillgängliga för vegetabilieproduktion. Om vi i någon mån vill hålla ett öppet landskap, är det risk för att vi under rätt lång tid kommer att ha ett överskott av spannmål. Frågan är om vi skall ta de kostnader det innebär att sälja en del spannmål utomlands med förlust. Vem skall då ta dessa förluster? Skall jordbruket ensamt bära dem, eller skall vi ha någon form av lågprislinje, där staten satsar de pengar som behövs för att lyfta ut denna överskottsproduktion?

Från jordbrukets sida har vi givetvis ingenting emot att statsmakterna tar dessa konsekvenser och betalar vad det kostar att lyfta ut överskottet. Men vi är inte övertygade om att staten kommer att göra detta, och så länge vi inte får någon garanti för sådant måste vi ha sådana här avgifter lika väl som vi haft utomordentligt höga slaktdjursavgifter för att lyfta ut det överskott på kött vi fått på grund av bl. a. den stora utslaktningen av kor.

Herr talman! Jag vill i likhet med de övriga talarna yrka bifall till de reservationer vi har till jordbruksutskottets betänkande nr 44.

Herr TAUBE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är fullständigt riktigt att dessa avgifter inte har en *avgörande* betydelse. Det har jag inte heller sagt. Men en viss betydelse har de dock, och vi måste ändå konstatera att 20–25 öre i ökat pris för en limpa betyder en hel del för den kategori jag talade om.

Det är mycket intressant det här om lågprislinje. Jag börjar nog luta åt att vi bör tänka på att gå över till en lågprislinje beträffande en del av livsmedlen.

Att vi icke skall minska vår spannmålsodling är vi absolut överens om. Det skulle bl. a. få miljöfördärvande följder. Jag kunde där tänka mig att man genom litet mer generositet från statens sida gentemot forskningen kunde få fram bättre brödspannmålssorter. Jag tänker då på att man kunde odla mer kvalitetsvete och mindre normalvete – det är dock normalvete vi har det stora överskottet av.

Vi hade förut ganska dålig råg här i Sverige, men nu har vi som väl är

fått bra råg och har inget importbehov. Detta är bl. a. ett resultat av forskningen på området.

Vi är väl överens om dessa saker, och jag lutar som sagt mycket åt att vi bör göra en omfördelning och att en del av avgiften bör gå över statsbudgeten.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c) kort genmäle:

Herr talman! Vi har i ett särskilt yttrande en rekommendation som vi tycker är rätt väsentlig och efter vilken man skulle kunna lösa en liten del av detta problem, nämligen att odla sockerbetor på ytterligare 10 000 hektar i vårt land.

Men låt mig säga ytterligare en sak. Om vi skulle övergå till en lågprislinje så skall ju i alla fall de pengarna också betalas på något sätt. Innebär det t. ex. att vi skall höja moms eller annan skatt för att ta ut pengarna?

Det pratas så ofantligt mycket om hur priset till producenten inverkar på konsumentpriserna, men det kan ju vara intressant att titta på vad t. ex. moms gör när det gäller konsumentpriset. Låt mig göra en jämförelse. De totala inkomster som jordbruket har från sin produktion uppgår till ca 7 miljarder kronor. Det är vad konsumenterna betalar till producenterna för deras insats. Kring de 7 miljarderna är det rätt stor diskussion och debatt. Momsen på de livsmedel som konsumenterna köper kostar konsumenterna 3,5 miljarder.

Jag är inte övertygad om att man vill ytterligare höja moms eller andra skatter för att få ut pengar att betala vad en lågprislinje skulle komma att kosta.

Herr TAUBE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte heller övertygad om det, men jag vill liksom föra debatten och fråga om vi är inne på rätt linje nu.

Jag talade också om moms. Man kan vara tvivlande på att dessa produkter blir belastade med dels en avgift, dels moms. Vi skall nog inte bara se på summan som svenska folket betalar i avgifter och moms på livsmedel. Vi skall se på att det främst drabbar låginkomsttagarna och barnfamiljerna. Det är dessa kategorier jag först och främst tänker på — detta dock utan att på något sätt gå emot vår modernäring, jordbruket.

Herr NISSER (m):

Herr talman! Alltsedan mänsklighetens gryning, eller i varje fall alltsedan människorna började slå sig samman och bilda samhällen och statsbildningar, har frågan om "brödet för dagen" intagit en av de mest centrala platserna. Alla känner vi till det gamla bibeluttrycket: I ditt anletes svett skall du äta ditt bröd, — — —." Rent formellt kan detta kanske tolkas som en Herrans straffdom över en något bångstyrig Adam, när detta nu begav sig. Dock kvarstår det faktum att förr i världen ända in i sen tid och för övrigt ännu i denna dag som i dag är, i stora delar av vår värld, kampen för brödfödan är en strid på liv och död. Lyckligtvis är vi i vårt land för dagen förskonade från detta s. k. hungerspöke, ett spöke, som dock var en bister för att inte säga fruktansvärd realitet för

stora delar av Sveriges folk för endast drygt hundra år sedan och som i sin tur delvis låg som orsak till den stora emigrationen till Amerikas förenta stater.

Jag sade, herr talman, "för dagen förskonade", ty ingen kan sia om hur en morgondag eventuellt kan te sig. Alltför många gånger har under historiens långa lopp länder, som dignat av mjölk och honung, störtats ner och förvandlats till karga ödemarker med en mänsklighet klädd i trasor och med i mångt och mycket materiellt armod. Man må här bara tänka på länderna runt Medelhavet – Balkan, Främre Orienten, Nordafrika exempelvis, som under det antika romerska kejsardömet's glansdagar var till stora delar grönskande trädgårdar och kornbodar åt den dåtida världsmetropolen Rom men som sedan, genom mänsklig vanvård och försummelse, förfallit till vad de i dag är: ur jordbrukssynpunkt karga och i stort sterila ökenlandskap. Vi får verkligen innerligt hoppas att detta grymma öde i en framtid icke skall drabba oss eller rättare sagt våra efterkommande släktled. Men dock må det här vara på sin plats att ideligen, ideligen med skärpa poängtera att människorna städse måste vara på sin vakt, så att de inte i kortsiktigt nit, för att nå kortsiktiga materiella förmåner, förstör grunden för folkets välfärd – en jord eller natur ur vilken man kan hämta det dagliga brödet.

Nu frågar sig, måhända med rätta, någon vän av ordning och reda vad detta har med den prisuppgörelse vi nyss har fastställt att göra. Vid ett flyktigt betraktande kan det onekligen tyckas att det ena är en naturvårdsfråga och det andra mera en teknisk produktionsfråga. Men ser man på hela detta problemkomplex ur en vidare synvinkel, vidare både i tid och rum, skall man dock finna att i själva verket allt detta – priser, bedrivande av jordbruk och naturvård – hänger intimt samman. Ja, så intimt att ruckar man för mycket på det ena, återspeglar sig detta rätt omgående och ingripande i de övriga leden. Dåliga priser ger dåligt underlag för jordbruks bedrivande, det lägges ned och därmed eller därav uppstår en ej godtagbar naturvård.

Att ett alltför hårt nedbantat jordbruk i sin tur på sikt medför en alltför osäker plattform för ett lands livsmedelsberedskap har här i kammaren många gånger med värtalig skärpa framhållits och poängterats. Det som dagens medborgare dock särskilt bör betänka är, att det är mycket lätt att aningslöst riva ner en produktionsgren som exempelvis jordbruket men att det sedan tar i sämsta fall kanske en eller två generationer att bygga upp igen det som förstörts. "Man saknar inte kon förrän bäset är tomt" säger det gamla ordspråket. Sanningen i detta uttryck har sannerligen de länder fått erfara som icke i tid sett om sina hus. Man kan här som exempel ta England som under andra världskriget var ytterst nära att duka under för ett nazistiskt barbari, icke bara på grund av den s. k. Blitzen mot bl. a. London utan också på grund av ett evigt hotande hungerspöke till följd av en under många år alltför lätt sinnigt nedputrad livsmedelsproduktion.

Dagens prislestämning i fråga om jordbrukets produkter är ett ur jordbrukets synpunkt ganska gott steg i rätt riktning. Må så vara att ur konsumentens synpunkt "lönelyftet" för jordbrukarna blir kraftigt och att livsmedelspriserna därigenom också kraftigt skjuter i höjden. Att många

Torsdagen den
3 juni 1971

*Jordbruks-
politiken*

konsumenter, särskilt de som har lägre inkomster eller har stora barnkullar, med viss bävan ser framtiden an är till viss del förstäcligt. Men två saker bör då konsumenterna veta: För det första faller en mycket ringa del av prisstegringarna på livsmedlen i bondens ficka -- merparten försvinner på andra håll. För det andra börjar vi troligtvis, för att inte säga säkerligen, nu komma in i ett skede i mänsklighetens historia där människorna tvingas att se fram mot tvenne alternativ: antingen mat till priser, som motsvarar matens rätta värde, eller också i värsta fall kanhända ingen mat alls.

Vare sig vi vill eller inte kommer vi inom en ej alltför avlägsen framtid att tvingas se livsmedelsproduktionen, dess villkor och förutsättningar i ett mera globalt perspektiv. Om inte förr så åtminstone då kommer bl. a. överbefolkningsproblemet, det vid horisonten sig alltmer upptornande s. k. världshungerspöket och en på ännu alltför många håll slentrianmässig jordbrukspolitik att konfronteras med varandra på ett sätt, som antagligen kommer att undanskymma de flesta av våra dagars s. k. stora problem. Man kan sålunda troligen vara ganska förvissad om att dagens lönellyft för jordbrukarna med påföljande prishöjningar på våra livsmedel, på sikt, trots att det för dagen svider hos många, dock i det längre perspektivet är ett steg i rätt riktning i strävandena att bevara och förstärka vårt svenska jordbruk.

Vad som dock i detta sammanhang bör framhållas är att de nu föreslagna förbättringarna för jordbrukarna när det gäller "lönen för mödan" blott och bart är en "Döbelns något beska medicin". De kan i bästa fall något dämpa nedläggningstakten i vad det gäller jordbruken och kanske framför allt mjölkproduktionen. I längden kommer dock produktionen att obönhörligt minska, om vi inte ser upp medan tid är. Man frågar på vad grund. Ett ovedersägligt faktum är att få yrkeskårer här i landet är så överåriga som just jordbrukarkåren. Mer än 50 procent av denna kår är över 50 år, och vad kanske värre är: mer än 70 procent av den s. k. småbrukarkåren går mot de 60 vårarna. Och dock skall vi veta att en synnerligen stor del av vår mjölkproduktion kommer just från denna senare kår. Ingen prishöjning i världen kan förhindra ålderdomen att taga ut sin rätt. Med en ödesbunden säkerhet kommer dessa producenter att försvinna. Vad som dock är än värre i detta sammanhang är, att prishöjningarna bl. a. på mjölk tyvärr icke inbjuder till nyuppsättning av jordbruk eller startande av mjölkproduktion.

Den nu avtalade prishöjningen är sålunda endast en början till ett igenfyllande av det lönesvalg som ännu de facto skiljer jordbrukarna och i synnerhet småjordbrukarna från majoriteten av de svenska löntagarna och företagarna. Men i och med att alltför få nya och alltför få yngre anser det mödan värt att starta jordbruk från början så att säga, så står vi inför det kusliga faktum att vårt jordbruk på sikt till alltför stora delar tynar ut och vår landsbygd desslikes tynar ut. Bygder med "lantlig ro", för att uttrycka sig litet patetiskt, försvinner sakta men säkert. Och, herr talman, vi må vara stadsbor eller landsbor, män eller kvinnor, gamla eller unga, socialdemokrater, kommunister eller borgerliga -- ingen vill i själ och hjärta denna utveckling. Alla vill vi ha kvar den landsbygdstavla som vi ännu har. Det må bero på sentimentalitet eller romantik, men det

kanske är så, herr talman, att mycket i allas vår tillvaro är uppbyggt av ett slags sentimentalitet eller romantik, och varför skulle för övrigt inte denna vackra ros få blomma t. o. m. i denna av rationalistisk effektivitet genompyrda högborg vid Sergels torg i en stenöken, som med förlov sagt bitvis mera liknar ett av bomber upplöjt slagfält under andra världskriget?

Dock må vi först som sist göra klart för oss, ju förr desto bättre, att skall vi få behålla vårt svenska jordbruk i rimlig omfattning och därmed också vår nuvarande landskapsbild, så får vi betala priset för detta. Vi får ingenting gratis här i livet – allt tarvar sitt offer. I detta fall får vi finna oss i att om vi vill ha kvar de omistliga värden som ett livskraftigt jordbruk och en levande landsbygd innebär för hela vårt folk, så får vi betala detta i form av skäliga priser för de produkter som framställs av våra bönder.

Jag vill sålunda, herr talman, med förnöjelse biträda den prisuppgörelse som nyss har träffats men vill också säga att jag och många med mig med förnöjelse om tre år vill verka för en ytterligare förbättring för våra bönder, vare sig de är storjordbrukare eller småjordbrukare. Alla är de nämligen nödvändiga för hela vårt folks välfärd. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationerna 1 och 2 vid jordbruksutskottets betänkande nr 44.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Hansson i Skegrie m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hansson i Skegrie begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 44 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Hansson i Skegrie m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hansson i Skegrie begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	159
Nej	–	139
Avstår	–	1

Punkterna 2–6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Hansson i Skegrie m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hansson i Skegrie begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 44 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Hansson i Skegrie m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hansson i Skegrie begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja	–	157
Nej	–	138
Avstår	–	3

Punkterna 8 och 9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 5 Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 46 angående uppskov med behandlingen av visst utskottet tilldelat ärende.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 27 i anledning av proposition angående statliga åtgärder inom svensk varvsindustri jämte motion.

I propositionen 1971:117 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att på de villkor och enligt de grunder som angetts i propositionen

1) till Lån till AB Götaverken på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71 på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 75 000 000 kronor,

2) till Kapitaltillskott till Statsföretag AB för teckning av aktier i Uddevallavarvet AB på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 105 000 000 kronor,

3) godkänna att staten förvärvade de aktier i Uddevallavarvet AB, som nu tillhörde Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB, samt överlät dem till Statsföretag AB,

4) till Ersättning till Statsföretag AB för vissa räntekostnader på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 1 900 000 kronor,

Torsdagen den
3 juni 1971*Statliga åt-
gärder inom
svensk varvs-
industri*

- 5) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten
dels garantier till svensk varvsindustri till ett sammanlagt belopp av
högst 3 500 000 000 kronor avseende kreditgivning i anslutning till
produktion av fartyg under åren 1972 till 1976,
dels garanti för ett obligationslån på 75 000 000 kronor, som AB
Götaverken avsåg emittera,
dels borgen, solidariskt med Salénrederierna AB och Rederi AB
Salénia gemensamt, för lån till AB Götaverken på 35 000 000 kronor.

I anledning av propositionen hade väckts motionen 1971:1488 av herr
Hermansson i Stockholm m. fl., vari anhållits

att riksdagen skulle avslå hemställan i propositionen 1971:117 under
punkterna 1) och 5), den senare i vad avsåg garanti för obligationslån och
borgen,

att riksdagen vid behandling av förslaget i propositionen under punkt
5) vad avsåg bemyndigande till fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda
staten garantier till svensk varvsindustri till ett sammanlagt belopp av
högst 3 500 000 000 kronor avseende kreditgivning i anslutning till
produktion av fartyg under åren 1972 till 1976 skulle uttala att de
anställda, stat och kommun skulle tillförsäkras ett verkligt inflytande i de
företag som utnyttjade kreditgarantierna,

att riksdagen till Kapitaltillskott till Statsföretag AB för teckning av
aktier i AB Götaverken på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret
1970/71 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier skulle anvisa
ett investeringsanslag av 150 000 000 kronor samt

att riksdagen vid behandlingen av propositionen skulle uttala att
staten icke borde medverka i kartellavtal mellan privatkapitalistiska
företag.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle

a) avslå motionen 1971:1488 såvitt den gällde anslag till kapitaltill-
skott till Statsföretag AB för teckning av aktier i AB Götaverken,

b) med bifall till propositionen 1971:117 i ifrågavarande del och med
avslag på motionen 1971:1488 i ifrågavarande del till Lån till AB
Götaverken på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71 på
kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett investerings-
anslag av 75 000 000 kronor,

c) med bifall till propositionen 1971:117 i ifrågavarande del och med
avslag på motionen 1971:1488 i ifrågavarande del bemyndiga fullmäktige
i riksgäldskontoret att ikläda staten

dels garanti för ett obligationslån på 75 000 000 kronor, som AB
Götaverken avsåg emittera,

dels borgen, solidariskt med Salénrederierna AB och Rederi AB
Salénia gemensamt, för lån till AB Götaverken på 35 000 000 kronor,

2. att riksdagen med bifall till propositionen 1971:117 i ifrågavarande
del skulle

a) godkänna att staten förvärvade de aktier i Uddevallavarvet AB, som
nu tillhörde Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB, samt överlät dem till
Statsföretag AB,

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åter-
gårdar inom
svensk varvs-
industri*

b) till Kapitaltillskott till Statsföretag AB för teckning av aktier i Uddevallavarvet AB på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 105 000 000 kronor,

c) till Ersättning till Statsföretag AB för vissa räntekostnader på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 1 900 000 kronor,

3. att riksdagen skulle

a) med bifall till propositionen 1971:117 i ifrågavarande del bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garantier till svensk varvsindustri till ett sammanlagt belopp av högst 3 500 000 000 kronor avseende kreditgivning i anslutning till produktion av fartyg under åren 1972 till 1976,

b) avslå motionen 1971:1488 såvitt den gällde uttalande i fråga om inflytande för stat, kommun och anställda i företag som utnyttjade statlig kreditgaranti,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1488 såvitt den gällde uttalande angående statens medverkan i kartellavtal.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande *rekonstruktion av AB Götaverken* av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa, att riksdagen skulle

a) med bifall till motionen 1971:1488 i ifrågavarande del till Kapitaltillskott till Statsföretag AB för teckning av aktier i AB Götaverken på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 150 000 000 kronor,

b) med bifall till motionen 1971:1488 i ifrågavarande del avslå propositionen 1971:117 såvitt den gällde anslag till lån till AB Götaverken,

c) med bifall till motionen 1971:1488 i ifrågavarande del avslå propositionen 1971:117 såvitt den gällde garanti och borgen för vissa av AB Götaverken upptagna lån,

2. beträffande *fartygskreditgarantier* av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa, att riksdagen skulle

a) i anledning av propositionen 1971:117 i ifrågavarande del bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garantier till svensk varvsindustri till ett sammanlagt belopp av högst 3 500 000 000 kronor avseende kreditgivning i anslutning till produktion av fartyg under åren 1972 till 1976,

b) med bifall till motionen 1971:1488 i ifrågavarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört i fråga om inflytande för stat, kommun och anställda i de företag som utnyttjade statlig kreditgaranti,

3. beträffande *ökad varvssamverkan* av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1971:1488 i ifrågavarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört om statens medverkan i varvssamarbete.

Nr 105

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åt-
gärder inom
svensk varvs-
industri*

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Vad vi nu skall behandla är en stor och viktig fråga, och det är att beklaga att den har kommit upp i vårriksdagens sista minut. Det gäller här ett ärende där inte bara miljontals kronor är inblandade, miljontals kronor av skattebetalarnas pengar, utan det är också en fråga av stor principiell räckvidd.

Att detta ärende rönt ett alldeles särskilt stort intresse i min hemstad Göteborg med tre stora varv är helt förståeligt, men ärendets behandling är också av allra största betydelse för hela vårt land.

Vad först beträffar rekonstruktionen av Götaverken måste man på två punkter anmärka på själva proceduren: dels manglar utskottet igenom denna viktiga proposition efter en knapp halvtimmes diskussion, dels har – långt innan riksdagen har behandlat frågan och fattat beslut – vissa avsnitt av denna överenskommelse, som riksdagen måste godkänna för att den skall bli giltig, börjat genomföras. Jag avser då leveranserna till Götaverkens största kunder med pristillägg som redan börjat tillämpas. Det anges i utskottsbetänkandet och innebär alltså att punkten 6 i överenskommelsen, s. 10 i propositionen, redan har börjat verkställas.

När man sedan kommer till själva sakinnehållet i överenskommelsen mellan staten och Salénrederierna finner man i avsnitt efter avsnitt helt häpnadsväckande förhållanden. Det är inte bara så att Salénrederierna skall köpa sig en maktställning över Götaverken till priset av 1 st. båt, som de själva sedan blir ägare till eftersom de får aktiemajoritet i Götaverken; staten skall dessutom låna Salén och Götaverken 75 miljoner kronor med tre års ränte- och amorteringsfrihet, garantera ett obligationslån samt borgen solidariskt för kundernas treårslån med 35 miljoner kronor till Götaverken. Om det statliga lånet förvandlas till aktiekapital är staten dessutom skyldig att lösa in en del av de gamla Götaverksaktierna som Salén har förvärvat, och då skall staten betala ränta med 8 procent för den tid då aktierna befunnit sig i Saléns ägo.

Herr talman! Det måste betraktas som fullständigt fantastiska förmåner som skattebetalarna får bekosta åt finanshuset Salén. Är det så underligt att många hävdar att ingen är så flat och lättlurad i affärer som staten? Ständigt nöjer sig staten med en andrahandsroll utan något avgörande inflytande samtidigt som den med skattebetalarnas pengar bekostar förmåner åt det privata storkapitalet.

Sådana förfaringssätt har tyvärr upprepats alltför ofta de senare åren. Detta ständigt återkommande handlingssätt är ett systematiskt förmåns-
givande åt storkapitalet. Det kan ges många exempel på det, och det har också i denna kammare givits exempel på den tjänarroll som staten ständigt tillåter sig att spela. Det är ett bedrägeri mot skattebetalarna, eftersom det är deras pengar man rör sig med. Skattebetalarna får i regel aldrig någon information om hur arrangemangen verkligen är upplagda, eller också försöker myndigheterna ge sken av att frågorna är så svåra och komplicerade att gemene man inte ens skall försöka att sätta sig in i

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åtgärder inom svensk varvs-
industri*

spelet.

Av utskottets betänkande med avstyrkande av vår motion nr 1488 framgår tydligt att utskottet vill komma undan en diskussion om själva maktfrågan, om principerna för statens handlande. Det gör utskottet på så sätt att man avlägger en generell trosbekännelse till förmån för den s. k. blandekonomin. Sådana arrangemang som man nu gör är helt riktiga i en blandekonomi, säger man. Allt annat skulle vara onaturligt för ett sådant system. På denna punkt är de borgerliga partierna och socialdemokraterna i utskottet eniga, och man ställer sig därför osökt frågorna: Är detta verkligen hela socialdemokratins och alla de socialdemokratiska riksdagsledamöternas önskan? Överensstämmer detta med deras ideologiska syn? Skall den nuvarande kapitalistiska ekonomin eller – låt oss vara hyggliga och säga som socialdemokraterna gör – blandekonomin enligt socialdemokraternas sätt att se förbli i evighet? Är agerande i sådana här arrangemang den enda roll som man förutsätter att staten skall få lov att spela gentemot det privata kapitalet?

Utskottet säger vidare att frågan om inflytande för stat, kommun och anställda vid företagsrekonstruktioner är alldeles för vittgående för att ens prövas i sådana här sammanhang. Men, herr talman, när skall då frågan över huvud taget prövas? Skall staten aldrig kunna utnyttja läget för att pressa tillbaka det kapitalistiska inflytandet och öka de anställdas och kommunernas inflytande? Är inte varje transaktion från staten av den art som vi i dag diskuterar i själva verket en chans att driva in kilar i den annars mycket kompakta struktur som storkapitalet bygger upp här i Sverige? Skall därför inte just den här frågan ställas vid varje sådant tillfälle som det vi har i dag: Hur tror sig socialdemokraterna någonsin kunna förändra någonting, om inte uppkomna möjligheter får lov att utnyttjas? Det kan väl i alla fall inte vara så, att strävan efter att gynna privatkapitalismen är så oerhört mycket starkare än viljan att nå ens en ofullständig och blygsam reformering av maktstrukturen i enskilda företag, när staten får tillfälle att agera?

Vänsterpartiet kommunisterna kan inte godkänna propositionen 117 i förevarande skick, och vi har i vår motion 1488 också redovisat vad vi kräver och hur man borde förfara. Till näringsutskottets betänkande har vi fogat tre reservationer, som jag slutligen helt kort vill beröra.

Reservationen 1 gäller själva rekonstruktionen av Götaverken. Här säger vi – och det är viktigt att ta fasta på det: "Då ett statligt ingripande får anses nödvändigt från sysselsättningssynpunkt är det rimliga i stället att Statsföretag AB tecknar hela det nya aktiekapital i Götaverken som erfordras för en rekonstruktion." Vi föreslår att riksdagen anvisar ett investeringsanslag på 150 miljoner kronor. Det är mycket pengar, men med detta kapitaltillskott för teckning av aktier i Götaverken kommer Statsföretag AB att bli den dominerande ägaren av Götaverken, och då bör behovet av garantier för obligationslån och borgen kunna tillgodoses genom Statsföretag. Jag yrkar därför bifall till reservationen 1.

Sedan till reservationen 2. I denna har vi anmärkt på kreditgarantierna i deras nuvarande utformning därför att de till övervägande del utnyttjas av de stora privatkapitalistiska företagen. För att ingen senare skall kunna påstå, i tal eller skrift, att vänsterpartiet kommunisterna genom sitt

Torsdagen den
3 juni 1971*Statliga åt-
gärder inom
svensk varvs-
industri*

uppträdande skulle vilja sända tiotusentals varvsarbetare ut i arbetslöshet vill jag poängtera vad vi klart och tydligt skriver i reservationen: "Om sysselsättningskäl under en övergångstid kan anses motivera statliga kreditgarantier måste dessa kombineras med ett verkligt inflytande för de anställda samt för stat och kommun i de företag som utnyttjar kreditgarantierna." Det var detta inflytande som utskottet ansåg ha en så vid syftning att man nu inte kunde göra någonting alls.

Herr talman! Vi är inte av den meningen, och jag ber därför att få yrka bifall också till reservationen 2.

Med reservationen 3 vill vi att riksdagen som sin mening uttalar att det är oriktigt att staten själv tar initiativ till och medverkar i monopoliseringsprocessen med anledning av det aktuella konsortialavtalet för de fyra storvarven. Enligt vår uppfattning hade i stället en nationalisering av hela – eller avgörande delar av – varvsindustrin klart varit att föredra, även om vi på vårt håll under nuvarande samhällsförhållanden anser att en sådan nationalisering inte leder till några avgörande inbrytningar i kapitalismen och inte heller till någon verklig demokratisering av ekonomi och samhällsliv. En nationalisering skulle ändå kunna medföra en förbättrad offentlig ansvarighet och även vissa möjligheter för de lönearbetande inom branschen att intressepolitiskt hävda sig på ett bättre sätt än vi kan för närvarande.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 3.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Den fråga vi här behandlar är, precis som fru Ryding säger, av mycket stor betydelse och omfattning, och det är väl att beklaga att den har blivit föremål för så pass summarisk behandling i utskottet – dock inte bara en halvtimme som det sades här. Vi har haft föredragningar om frågan och behandlat den i utskottet. Den har kommit mycket sent på året av kända skäl – det är ingenting som vi här behöver diskutera. Vi är alla medvetna om varför det har varit på det sättet; förhandlingarna och undersökningarna har dragit ut på tiden. Därför är det väsentligt att vi här försöker komma till ett beslut utan att vi i varje detalj prövat det.

Det är här fråga om att åt svensk industri garantera en fortsättning av varvens verksamhet. Detta är en mycket viktig del av svensk industrisysselsättning. Det gäller i varje fall 7 000 människors sysselsättning, och det gäller en industrigren där Sverige är väldigt betydelsefullt på världsmarknaden. Trots att vi är ett mycket litet land har vi en mycket betydande varvsindustri i konkurrens med många av världens stora och starka nationer. Vi har att utstå en konkurrens från mycket betydelsefulla industriländer. Att Sverige ändå har hävdat sig så bra på detta område är väl ett gott betyg åt svensk företagsamhet och svensk varvsindustri.

De problem som har uppstått inom bl. a. Götaverken behöver jag inte närmare gå in på. Det är en lång process, och man har stått inför mycket stora svårigheter, som kunde ha lett till att vi fått en väldig friställning av arbetskraft – det skulle ha gällt 7 000 personer. Därför har från

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åtgärder inom svensk varvs-
industri*

samhällets sida gjorts mycket stora ansträngningar för att klara av svårigheterna. En särskild kommission har på industriministerns uppdrag arbetat med dessa frågor. Det har förts förhandlingar med privata företagare, och det har gällt att ta ställning till mycket intrikata problem på ett område där den internationella konkurrensen, som jag sade, är mycket betydande.

Man kan naturligtvis, som Gunvor Ryding gjorde, nagelfara de uppnådda resultaten undan för undan och finna att den och den detaljen kanske kunde ha varit bättre. Men jag skulle vilja göra den karakteristiken att det ändå är ett mycket gott totalresultat som har uppnåtts. Det blir en fortsatt drift vid de här varven, det blir litet ändrade ägarförhållanden och det blir ett bättre samarbete mellan varven. Det sker ändå utan att samhället går in med några överdådiga kapitalinsatser.

Låt mig konstatera detta övergripande innan jag går in på detaljer som fru Ryding tog upp.

Man kan säga att vad det här rör sig om är flera saker. Det gäller att se till att driften fortsätter vid Götaverken, att Salénrederierna övertar det, att staten går in med vissa pengar i det sammanhanget, att man får en ordentlig drift där, att man i samhällets ägo överför Uddevallavarvet och att man får ett konsortialavtal. Man får ett samarbete mellan de här storvarven, och det är värdefulla ting, som jag ser det, på sikt därför att det inte bara är fråga om att rädda dagens sysselsättning, utan det gäller att göra det möjligt för svensk varvsindustri att fortsätta att utvecklas och att existera.

Fru Ryding tycks anse att själva detta att utskottet är enigt, med undantag av vänsterpartiet kommunisterna, är ett fel i uppläggningsen – det skulle ligga något oriktigt bara i att vi har kunnat bli eniga. Jag tycker inte det är så, utan jag tror att det finns rätt värdefulla ting i den enigheten.

Fru Ryding säger så där utan vidare att det verkar som om inga är så lättlurade som statens representanter – de är flata och lättlurade som ingen annan, och de åtar sig en tjänarroll åt det privata kapitalet. Det är väl ord som man kan säga i en debatt, men jag tror inte att det finns tacksning för påståendet vare sig i detta eller i andra sammanhang. Jag skulle tro att de på den privata sidan som har varit utsatta – om jag får använda det uttrycket – för statens förhandlare ingalunda uppfattat dem som några lydiga redskap åt privatkapitalet.

I reservationen I tar man framför allt upp detta att Salénrederierna skulle bli ägare till Götaverken, som det sägs, utan att egentligen betala in några pengar alls. Det är en väldigt stor kapitalsubvention till privatkapitalet, hävdar man. Salénrederierna går dock in i det här företaget med visst kapital, även om inte det är utslagsgivande. Det betydelsefulla i att Salénrederierna kommer med ligger ju främst i att man då får erfarenhet på företagsledningens område och know-how på skeppsbyggnadsområdet, så att man kan räkna med en sakkunnig drift i fortsättningen. Det är inte så enkelt för, som det sägs här, Statsföretag att gå in och ta över också detta och plötsligt etablera sig som storvarvsägare och storföretagare i rederibranschen. Det är inte bara att äga ett företag och så blir det bra – det förutsätter väl också att det finns företagarerfarenhet och möjlighet

att leda just den här speciella fabrikationen.

Vi ser det från utskottsmajoritetens sida inte så att här sker något ohemult – att det bara är liksom att kasta över så mycket pengar som möjligt på Salénrederierna. Nej, vad det här gäller är att garantera en kontinuerlig drift, att kunna låta den verksamheten fortgå och få en lyckosam utveckling, och det är då värdefullt att få med Salénrederierna – inte för att berika dem.

Hade det här varit en så förfärligt märkvärdig affär, en bra affär för privatkapitalet att göra med oerhört stora vinster att ta över, så hade väl knappast staten behövt engagera sig så mycket som den gjort. Då hade säkerligen privat kapital stått till förfogande och velat göra de verkligt stora vinsterna, velat vara med när man öser guld med snöskyffel, som det av fru Rydings yttrande föreföll att man skulle göra.

Jag vill på den punkten ta avstånd från reservationen 1 och säga att detta är, tvärt emot att det skulle vara ett ohemult gynnande av Salénrederierna, ett som vi ser det i stora stycken vettigt avtal. Detaljer kan man alltid diskutera, men i stort tror jag det är lyckosamt.

Sedan är det fråga om fartygskreditgarantierna. Det är ju ingen ny historia – det gäller visserligen någon omläggning av själva principerna för dem, av sättet på vilket garantierna meddelas, men själva systemet att staten går in och ställer kreditgarantier för varven – i viss mån för annan industri också – är ju ingen nyhet, ingenting som man har upfunnit i den här förhandlingskommissionen. Det vore ganska groteskt att säga att det här är något förfärligt märkvärdigt. Den svenska varvsindustrin skulle inte kunna få kreditgarantier – när vi vet att den arbetar på en världsmarknad, där andra länder subventionerar sin varvsindustri mycket starkt. Där ställer man inte bara kreditgarantier utan bidrar också med billiga lån osv. Sverige är egentligen en småfuskare när det gäller att stödja varvsindustrin, om man jämför med flera andra och mycket stora stater ute i världen. Jag finner därför att frågan om garantierna för fartygskrediterna mindre än något annat är en anledning till oro. Det är ingenting som kan ge anledning att säga att det sker något ohemult på detta område. Jag tror att det är en vettig historia.

I utskottets betänkande sägs att det rådande blandekonomiska systemet kan vara en vettig och användbar väg att gå. Detta tolkar fru Ryding så att socialdemokratin utfärdar en generell trosbekännelse till blandekonomin, som hon uttryckte saken. Nej, vi utfärdar inte någon trosbekännelse alls till blandekonomin, utan vi konstaterar bara att under rådande förhållanden är det en acceptabel och användbar form. Vi ser att världen är som den är, och vi tar inte upp någon teologisk lärotvist om hur den borde vara. Därför finner vi att man kan se saken på detta sätt i det system som nu råder.

Men det väsentliga är inte denna teologiska tvist om kreditgarantier eller inte, utan det väsentliga är att man här har kommit fram till att de anställda samt stat och kommun borde tillförsäkras ett större inflytande. Naturligtvis är det en i och för sig riktig tanke, att när samhället här gör en insats, så borde de anställda och samhället också ha ett större inflytande över företagets skötsel. Jag är i långa stycken överens med reservationen på den punkten, men jag tror det är orimligt att i

Nr 105

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åt-
gärder inom
svensk varvs-
industri*

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åtgärder inom svensk varvs-
industri*

nuvarande läge kräva detta av just det företag vi här diskuterar. Jag anser att kravet på ökat inflytande är något som skall gälla för svensk industri över huvud taget. I det parti som jag representerar ser vi det som något väsentligt att de anställda och samhället får större insyn och medbestämmanderätt i företagen, men att här försena åtgärderna med en lång utredning om hur detta inflytande bör garanteras och på vilket sätt de frågorna skall lösas är knappast vettigt. Det har i sammanhanget talats om att man skall garantera sådant inflytande i proportionerna 25 procent för de anställda, 15 procent för staten och 10 procent för kommunen, men hur detta skall ske och efter vilka former det skall verkställas säger man ingenting om. Kan vi inte bara vara överens om att grundtanken att de anställda och samhället bör få ett större inflytande är riktig men att detta inte gäller specifikt för varvsnäringen? Vi diskuterar ju dessa frågor mycket ofta och ingående, och jag hoppas att vi i en intc alltför avlägsen framtid där skall kunna komma fram till ett gott resultat. Men jag menar som sagt att det då gäller hela den svenska industrin, inte bara varvsnäringen.

I reservationen 3 talas det om den ökade samverkan mellan varven och att man får en trustbildning och en monopolisering genom detta konsortialavtal osv. Jag tycker inte att det är någonting att tvista om med tanke på vilken värld vi lever i och vilka länder som Sverige konkurrerar med på varvsområdet. För några år sedan var jag med en avdelning av statsutskottet i Japan, där vi bl. a. studerade varvsindustrin. Frågorna om varven är ju ingenting nytt i den svenska riksdagen. Vi fann då att de japanska företagen i varvsindustrin inte alls var jämförbara med våra varv. Här räknar vi med omkring 7 000 anställda vid ett storvarv; vid ett av de varv vi besökte i Japan hade man 120 000 anställda. Det ansågs ändå inte särskilt mycket. Om vi skall konkurrera med Japan, så får vi väl inte hindra vår varvsindustri från att samverka. Det är ju ett intresse för hela landet, för sysselsättningen inom näringen och för hela den svenska varvsindustrin att vi får ett samarbete mellan varven, så att vi kan hävda oss på världsmarknaden. En sådan samverkan avser ju inte att motarbeta de anställda osv., utan avsikten är att vi ute på världsmarknaden skall kunna kämpa mot varv av helt andra dimensioner. Jag tror att det vore mycket oklokt om vi här i Sverige gick den motsatta vägen och försökte sprida vår varvsindustri och hindra varven från att samarbeta. Det här är, tycker jag, ett område där vi har all anledning att se till att vi får vettiga företag, företag av en sådan storleksordning att de verkligen kan göra sig gällande ute på världsmarknaden. Förslaget i reservation 3 finns det därför ingen som helst anledning att närmare diskutera i det här sammanhanget. Jag tror att detta är en riktig utveckling, oavsett om staten medverkar eller inte, om vi i Sverige skall kunna skapa en varvsnäring som kan konkurrera ute i världen.

Slutligen sade fru Gunvor Ryding att när man nu här skulle kunna lyckas med att pressa tillbaka storkapitalet, så gör man det inte. Hon ställde litet uddigt frågan: När någonsin skall man kunna förändra någonting, om man inte gör det nu? Kanske är det så att viljan att bevara kapitalismen är starkare hos socialdemokratin än viljan att göra någonting på detta område? Jag tror jag kan försäkra Gunvor Ryding att intresset

från socialdemokratins sida att speciellt stärka det svenska storkapitalet är obefintligt. Men här är det fråga om att klara sysselsättningen och att klara en svensk industriproduktion. I stället för att ta upp rent teologiska tvister bör man se det här som en möjlighet att garantera människorna sysselsättning och se till att den här industrin lever vidare och kan utvecklas i konkurrensens värld. Vi tar upp hela vår syn på samhället, ägandeförhållandena och allt detta i ett sammanhang där det här bara är en del – det är ju inte så att vi kan använda varven som någon prototyp för svensk socialisering.

Den här propositionen har kommit att passera mycket snabbt genom riksdagen. Den har väl inte direkt forcerats, men den har behandlats mycket snabbt. Låt oss konstatera att vi kanske hade vunnit på att ha möjlighet att diskutera den längre tid. Det har av rent praktiska skäl inte varit möjligt. Det har varit nödvändigt att ta det på det här sättet. Jag tycker att man helt enkelt kan konstatera att det här har gjorts ett gott arbete. Det är ett resultat som man kan acceptera, även om det ideala hade varit att man hade kunnat få diskutera förslaget mer än som varit möjligt. För mig finns det ingen anledning att se det så att vi från socialdemokratisk sida bör skämmas över det – tvärtom tycker jag att detta är ett mycket gott resultat av svensk statlig företagsamhets förmåga att förhandla med den privata industrin.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan, herr talman.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Att i ett kort genmäle ta upp alla de frågor som herr Svanberg berörde är omöjligt, men jag skall ta några stycken som jag finner viktiga.

Herr Svanberg sade att vi för att stärka konkurrenskraften i förhållande till de utländska varven måste handla som vi har gjort. Jag kan inte fatta att herr Svanberg tror att konkurrenskraften skulle förbättras genom att staten ställer upp på en enskild kapitalgrupps sida, som man har gjort i det här fallet.

Sedan säger man att det är väldigt värdefullt att få just Salénrederierna som ägare till Götaverken, därför att det företaget skulle garantera dels fortsatt drift, dels en bättre drift än om Statsföretag hade övertagit Götaverken, såsom vi har föreslagit i motionen. Efter de föredragningar och redovisningar som skett, inte minst här i kammaren, föreställde jag mig att man inom Statsföretag numera har vidtagit sådana förändringar och upprensningar att man skulle ha möjlighet att efter de utfästelser som gjorts behålla den personal som finns på Götaverken. Det finns många skickliga både arbetare och tjänstemän som är väl värda att satsa på – och som kan uppehålla driften.

Vidare sade herr Svanberg att kreditgarantier inte är någon nyhet. Nej, det är ingen nyhet alls. Det är inte fel att det, som jag sade, ställs vissa krav på insyn och medbestämmanderätt när man får sådana. Men, sade herr Svanberg, just i detta fall var det inte så lämpligt. Men det har aldrig varit lämpligt, inte i något fall. Staten har faktiskt varit rätt så flat. Jag vill bara peka på Uddcomb och Ellemtel, som inte är så förfärligt gamla företecelser. Där har man inte ställt några krav på bättre insyn för de

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åt-
gärder inom
svensk varvs-
industri*

anställda, för stat eller för kommun, och de har heller inte fått det.

Herr Svanberg talar väldigt mycket om teologi – teologi kan jag inte, varför jag tyvärr inte kan följa honom i alla hans svängningar. Men han säger att viljan att stärka den svenska storfinansen sannerligen inte finns hos socialdemokraterna. Det är möjligt – jag vill gärna tro honom på hans ord att viljan inte finns. Men det vore mycket bättre om socialdemokraterna då hade låtit även handlingarna visa det.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Ryding finner det underligt att jag säger att det gäller att stärka konkurrenskraften utåt. Hon menade att det enligt mitt resonemang skulle ske genom att stärka det privata företagarintresset här hemma i Sverige och att det skulle vara till fördel att driften i stället för av Statsföretag skötes av Salénrederierna. Man kan naturligtvis uttrycka det på det sättet. Jag säger att det gäller att stärka konkurrenskraften hos svenska företag gentemot utlandet. Det är det väsentliga när det gäller att garantera den här sysselsättningen. Det kan inte vara något svenskt intresse att denna sysselsättning flyttas till Japan, Tyskland, Italien eller någon annan varvsnation.

Jag vågar tro att detta arrangemang att direkt – det är inte fråga om att ta över Götaverken sedan företaget varit nedlagt under tre eller fyra år – låta verksamheten fortsätta är en mycket vettig väg.

Statsföretag är ett mycket bra företag – man behöver inte tala om att här har "rensats upp" eller någonting sådant. Det är inget fel på Statsföretag. Men Statsföretag måste liksom varje annat industriföretag få växa organiskt. Man kan inte slänga över företaget hur mycket som helst varje sekund och begära att de skall klara allting utmärkt. Att begära att Statsföretag nu också skulle ge sig in ytterligare på varvssidan är väl i princip inte felaktigt. Men att i detta sammanhang begära att företaget också skulle bli större varvsägare och klara det jämsides med alla andra problem vore att ställa helt orimliga krav på Statsföretag.

Fru Ryding säger vidare att Statsföretag naturligtvis skulle ha övertagit personalen. Det är självfallet inget fel på de anställda, och det är naturligtvis de som utför det väsentliga arbetet i Götaverken. Men det skall också finnas en varvsledning, en försäljningsorganisation och en organisation ute på världsmarknaden. Jag tror att Statsföretag mycket väl kan klara denna uppgift framöver, och det finns ingen anledning att göra gällande att vi med detta har sagt att Statsföretag är odugligt. Tvärtom är det ett mycket bra företag.

Fru Ryding säger också att vad jag sagt om kreditgarantier inte är någonting nytt och att man borde ha tagit upp frågan om inflytande nu när man hade en möjlighet att göra det. Detta har inte skett när det gäller Uddcomb och inte heller i något annat sammanhang, säger fru Ryding – det är för henne ett bevis på att statens förhandlare är flata. Jag vidhåller att det inte finns någon som helst lust hos socialdemokratin att speciellt stärka svensk storfinans. Vad det i detta specifika fall gällt är att snabbt genomföra en rekonstruktion och att snabbt rädda sysselsättningen. Frågan om hur statlig och enskild företagsamhet skall samverka i detta land är vi beredda att diskutera i alla möjliga sammanhang, dock inte lösryckt när det gäller ett enda företag.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Bara helt kort. Det gällde 150 miljoner kronor som Statsföretag kunde köpa aktier för i Götaverken. Det gäller inte själva driften av varvet. Götaverken har i många herrans år byggts upp av en skicklig arbetarstam och drivits av en företagsledning som helt stått utanför Statsföretag. Men nu fattades pengar, och de pengarna vill vi att Statsföretag skulle få i anslag av staten för att kunna köpa aktier. Man skall i detta fall skilja på *ägandeförhållandet* och företagsledningen.

Nr 105

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Jag känner behov av att framhålla ett par saker i samband med behandlingen av detta utskottsbetänkande.

Den ena är att jag vill ge ett erkännande åt industriministern för det sätt på vilket han har skött frågan om en rekonstruktion av Götaverken. Den andra är att det erkännandet också skall gå till den kommission som fick i uppdrag att på mycket kort tid presentera en lösning på denna mycket besvärliga fråga.

Vad det ytterst gällde var som bekant att rädda sysselsättningen för drygt 8 000 anställda inom Götaverkskoncernen. Det kan kanske sägas att koncernen bedriver det mesta av sin verksamhet i en expansiv del av vårt land, där det finns gott om sysselsättning, men vi skall ändå vara på det klara med att det hade kommit att ställa sig ytterst svårt att skaffa alternativa sysselsättningar för de anställda om verksamheten hade kommit att upphöra. Och att så hade blivit fallet, om man från statens sida hade misslyckats med rekonstruktionen, står i dag helt klart för mig.

I min egen hemkommun, Landskrona, ligger Öresundsvarvet, som är en del av koncernen och sysselsätter ungefär 2 400 man. Därtill kan jag lägga det av Öresundsvarvet ägda dotterbolaget Bruces mekaniska verkstad, som också det är beläget i Landskrona och sysselsätter ungefär 100 man. Vad det skulle ha kommit att innebära för vår kommun med ett invånarantal av i runt tal 34 000, om konkursen hade blivit ett faktum, är inte svårt att bilda sig en uppfattning om. Det innebär att mellan 25 och 30 procent av vår kommuns befolkning för sin försörjning är beroende av varvsrörelsen. Att jag mot denna bakgrund känner tillfredsställelse mot dem som har medverkat i rekonstruktionen förvånar väl därför ingen.

Vi är väl alla på det klara med de svårigheter som svensk varvsindustri har haft, i stor utsträckning betingade av den internationella konkurrensen. Det har inte kommit att bli en konkurrens på helt likartade villkor, eftersom de flesta andra länder mer eller mindre starkt har subventionerat sin varvsindustri, något som vi som bekant inte har velat inlåta oss på. Men just nu verkar det som en förbättring är på gång, då subventionerna tydligen har blivit allt för betungande för staterna i fråga.

Men de svenska varven har under de senaste åren själva medverkat till att försämma sin egen ekonomiska ställning. Kommissionen redovisar vad vi väl alla tidigare visste, nämligen att inte mindre än 18 procent av de vid varven sysselsatta var så kallad grå arbetskraft. Enbart för Götaverkens del har merkostnaden under fjolåret blivit omkring 10 miljoner kronor till följd härav, och enligt en annan beräkning är merkostnaden betydligt

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

större. Förhållandena vid andra varv är, som vi alla vet, ungefär likartade i detta avseende. Den självsanering som är nödvändig för att komma till rätta med detta problem måste varven i vårt land nu på allvar ta itu med. Därigenom förstärks också deras konkurrenskraft.

Jag hälsar därför med tillfredsställelse det samarbetsavtal som nu har slutits mellan de svenska storvarven, och som bl. a. också som en av sina målsättningar har att lösa problemet med den grå arbetskraften. Men samarbetsavtalet kommer också på sikt att stärka den svenska varvsrörelsens konkurrenskraft. Att samarbete beträffande produktionsinriktning och marknadsföring liksom den planerade gemensamma motorproduktionen och de andra frågor man reglerar i samarbetsavtalet kommer att stärka företagens konkurrenskraft och därmed deras lönsamhet hälsar jag med verklig tillfredsställelse. Skall svensk varvsindustri kunna hävda sig på den internationella marknaden är det nödvändigt att man samarbetar och därvid använder våra resurser på ett förnuftigt sätt. Det är synd att detta avtal inte har kommit att slutas långt tidigare, eftersom resultaten inte visar sig omedelbart, utan först på litet längre sikt.

Herr talman! Jag tror att den satsning som nu görs på Götaverken och Uddevallavarvet ur många synpunkter är riktig, inte minst ur sysselsättningsynpunkt. Men jag tror också att genom det grepp som nu tas inom hela näringsgrenen, denna kommer att stå bättre rustad för framtiden. Vi bör komma ihåg att enbart de fyra storvarven under år 1970 hade en fakturering på 2,1 miljarder kronor, varav det mesta som bekant gäller export. I detta ingår stora mängder fartygsplåt och profiler, tillverkade vid svenska järnverk och företag. Direkt och indirekt betyder den svenska varvsindustrin mycket för vårt land. Vi har därför all anledning att se till att den kan stärka sin konkurrenskraft för framtiden.

Herr talman! Med det anförda hemställer också jag om bifall till utskottets hemställan.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Den fråga om statliga åtgärder inom svensk varvsindustri som vi nu har att behandla i 1970 års värriksdags elfte timma är av utomordentligt stor betydelse för svensk varvsindustri i allmänhet och Götaverken i Göteborg i synnerhet. Jag skall i mitt inlägg något beröra den krissituation som Götaverken hamnat i och de åtgärder som föreslås för att garantera företagets fortbestånd och därmed sysselsättningen för ca 7 000 i Göteborg och indirekt kanske 5 000–6 000 människor i landet.

Redan 1967 stod det klart för de anställdas representanter i företagsnämnden att Götaverkens ekonomiska situation var bekymmersam, och från den fackliga sidan har man hela tiden önskat en rekonstruktion av företaget och en förstärkning av dess ekonomiska situation. Från samhällets sida -- från statens sida -- försökte man få till stånd ökat samarbete mellan varven i Göteborg, men varje förslag i den riktningen möttes med kalla handen. Företagsledningen och Götaverkens styrelse lät utvecklingen gå vidare, och i början av år 1970 var det alldeles uppenbart att Götaverkens finansiella situation var sådan att statliga åtgärder var nödvändiga. Redan den 3 februari 1970 tog man från

industridepartementet kontakt med företaget och erbjöd förhandlingar om situationen. Intresset från företagets sida var tydligen inte särskilt stort; trots upprepade påstötningar från industridepartementet och trots ett tryck från den statliga sidan kom första sammanträdet till stånd den 20 augusti. Vid detta sammanträde deklarerade Götaverkens representanter att den internationella varvskonjunkturen förbättrats kraftigt sedan varvskommittén hade avlämnat sitt betänkande i februari 1970. Ledningen för Götaverken beräknade då – den 3 februari – företagets förluster för de två närmaste åren till 150–180 miljoner kronor. Man föreslog därför från Götaverkens sida att staten skulle lösa företagets likviditets-kris genom att ställa en garanti som skulle göra det möjligt för företaget att ta upp ett långfristigt lån på den beräknade förlusten.

Industridepartementet kunde inte acceptera det underlag som företaget presenterat. Jag skall inte närmare här beskriva vad som sedan hände under hösten 1970 och våren 1971, eftersom händelseförloppet framgår med uppenbar tydlighet av propositionen. Jag vill bara, herr talman, göra ett par signifikativa konstateranden.

När departementet i slutet av oktober 1970 krävde att en särskild arbetsgrupp skulle tillsättas för att i detalj analysera fram det kapitaltillskott som erfordrades för företagets fortbestånd, gick man från företagets sida med på detta, men redan efter en månad måste arbetsgruppen konstatera, att man inte kunde arbeta vidare, då företaget inte ställde erforderligt material till förfogande. Under hela den akuta krissituationen har företagets ledning och styrelse visat en uppenbar nonchalans, och detta exempel som jag här har redogjort för bland många andra som skulle kunna nämnas visar en cynism och brist på ansvar för de anställda som torde sakna motstycke i svensk företagshistoria. Låt mig ge några exempel på hur företagsledningen har bedömt situationen.

Den 20 augusti 1970 bedömde företagsledningen kapitalbehovet för Götaverkens del till 150–180 miljoner. Den 22 december 1970 kom den utredningsgrupp inom departementet som fick fram visst material från Götaverkens sida till det resultatet att behovet av kapitaltillskott torde utgöra minst 250 miljoner. Den 29 januari 1971, alltså ungefär en månad senare, framlade företaget vid ett sammanträde kalkyler som tydde på att det kapitaltillskott som erfordrades uppgick till ca 350 miljoner. Vid samma tillfälle, alltså den 29 januari detta år, presenterades resultaten av en omfattande analys som gjorts av en engelsk revisionsfirma. Enligt denna analys skulle förlusterna för företaget uppgå till ett mer än dubbelt så högt belopp som Götaverken själv senast redovisat. Med tillägg för erforderlig likviditetsreserv skulle enligt den engelska firmans analyser det erforderliga kapitaltillskottet för Götaverkens del utgöra ca 600 miljoner kronor. Här har alltså skett en ökning från 150 miljoner till 600 miljoner på en mycket kort tid.

I detta sammanhang är det skrämmande att kunna konstatera att företagets tjänstemän redan i september 1970 väl hade känt till hur allvarlig situationen var men att Götaverkens ledning hade underlåtit att lämna den informationen såväl till de förhandlare som fanns på industridepartementet som till de anställdas representanter.

Låt mig, herr talman, citera en passus ur propositionen som jag tycker

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

på ett utomordentligt bra sätt belyser hur detta privata företag – med en aktiv folkpartiledamot i Göteborgs kommunfullmäktige som ordförande i styrelsen för Götaverken – har agerat under den tid man från samhällets och den fackliga rörelsens sida försökt få klarhet i situationen. Jag citerar ur propositionen: "Trots initiativ på ett tidigt stadium och fortlöpande ansträngningar att bringa klarhet i situationen och skapa underlag för beslut om lämpliga åtgärder inträdde ett läge där till slut endast dagar återstod innan företaget utan ett statligt ingripande skulle tvingas inställa betalningarna med allt vad detta skulle ha inneburit för den fortsatta produktionen och därmed för de anställda."

Jag vill, herr talman, i dag understryka den tacksamhet som de anställda vid Götaverken känner för statens engagemang i samband med rekonstruktionen av Götaverken.

När man anmärker på samhällets engagemang här vill jag erinra om att det är en enig varvskommission som föreslagit denna lösning för rekonstruktion av Götaverken. Därmed garanterar man fortbeståndet av företaget och sysselsättningen för de anställda. Låt mig vidare slå fast att i den varvskommissionen ingår ordföranden i Metalls avdelning 41 i Göteborg som representant för de anställda. Därutöver finns en representant för Göteborgs kommun.

Man säger också att samhället här stöder ett storkapitalistiskt företag och därmed hjälper kapitalismen i det här landet. Detta är fel. Vad samhället här gör är att man genom denna lösning ser till att ett företag får fortbestå och att man garanterar sysselsättning för 7 000 varvsarbetare i Göteborg och indirekt för kanske 5 000–6 000 anställda i andra företag som är underleverantörer till detta företag. Visst flyttar samhället fram sina positioner inom varvsindustrin! Den som påstår det motsatta har antagligen inte läst propositionen eller satt sig in i den fråga varom vi nu skall fatta beslut.

Genom det beslut vi i dag skall fatta garanteras alltså sysselsättningen vid Götaverken i Göteborg, och svensk varvsindustri kan som en följd av samhällets engagemang bevara sitt internationella anseende.

Samhällets, och socialdemokratins, näringspolitik har varit föremål för stark kritik under den senaste tiden från den borgerliga sidan. Förluster inom statlig företagsamhet på 15 till 20 miljoner har tagits som utgångspunkt för att skjuta den socialdemokratiska näringspolitiken i sank. Låt mig då konstatera att därest socialdemokratien hade följt de borgerligas råd då de näringspolitiska instrumenten tillskapades och ökad samhällelig aktivitet på näringslivets område påbörjades, hade vi i dag för Götaverkens del fått uppleva den största företagskraschen inom svenskt näringsliv sedan Kreugerkraschen i början på 1930-talet.

Det har varit väldigt tyst i den politiska debatten på den borgerliga sidan när det gällt att diskutera Götaverken. Det har stått spaltkilometer i våra svenska tidningar om en distributionsbil som hette Tjorven, men man har bara på undanskymda platser berört den utomordentligt allvarliga situation för det privata näringslivet som hade uppkommit om Götaverken hade gått i konkurs.

Samhällets aktivitet inom svensk varvsindustri torde behöva fortsätta även i framtiden. Det är dock min och de anställdas förhoppning att

Götaverken efter denna rekonstruktion med en ny styrelse och ny ledning som ett av våra största varv med ett dokumenterat gott anseende som fartygsbyggare och med tillgång till utomordentligt kunnig personal på produktionssidan skall gå en ljusare framtid till mötes.

Ökad samverkan inom svensk varvsindustri och ytterligare engagemang från samhällets sida i vad gäller insyn och medbestämmanderätt är önskemål man ställer för framtiden.

Låt mig också ge uttryck för den förhoppningen att det nya Götaverken snabbt skall göra sig av med den s. k. grå arbetskraften. Herr Bengtsson i Landskrona var inne på den frågan i sitt inlägg. Vid senaste räkningstillfället – vecka 20 – utgjorde den inhyrda arbetskraften 980 personer vid Götaverken. Detta är en situation som ur såväl ekonomiska som produktionsmässiga synpunkter är otillfredsställande. Den lagstiftning som snart träder i kraft på detta område och som innebär straffansvar för företagen att tillämpa denna typ av anställningsförändring hoppas jag snabbt skall ge resultat.

Till slut, herr talman, vill jag göra en randanmärkning om näringslivsstrukturen i Göteborg. I december då vi behandlade propositionen om lokaliseringssamråd redovisade jag i debatten siffror som angav hur antalet industrisysselsatta i Storgöteborg under de senaste åren har reducerats. Samtidigt har en omstrukturering av industrin ägt rum som lett till att antalet sysselsatta inom transport- och varvsindustrierna ökat medan övriga industrigrenar minskat sin andel högst väsentligt. Göteborgs näringsliv har alltså under de senare åren kommit att bli alltmer ensidigt inriktat och därmed också konjunkturkänsligare. Det är en utbredd missuppfattning som torde omfattas av många av kammarens ledamöter att näringslivet expanderar snabbt i storstadsregionerna. Så är alltså inte fallet, men en koncentration och en omstrukturering äger sakta rum som ökar känsligheten i dessa områden. För Göteborgs del är det därför av utomordentlig betydelse att näringslivet får en mera mångskiftande struktur för att undvika att konjunktur- och sysselsättningskänsligheten ytterligare skall öka i framtiden. En dylik inriktning på näringspolitiken är – och det vill jag starkt understryka – inte liktydig med en total ökad expansion i storstadsområdena.

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse och med vetskap om att jag har bakom mig en enig facklig rörelse i Göteborg som jag yrkar bifall till näringsutskottets betänkande nr 27.

I detta anförande instämde herr Bergqvist (s).

Herr industriministern WICKMAN:

Herr talman! Frågan om statliga åtgärder inom varvsindustrin är det sista ärende som kommer upp till diskussion vid denna riksdags vårsession. Det är också en av de sakligt största frågorna som denna riksdag har att behandla. Att den kommer upp så sent beror på att propositionen inte kunnat framläggas förrän i maj månad, och det berodde i sin tur inte på, som vi ofta annars anklagas för, bristande organisationsförmåga i kanslihuset, utan det berodde på omständigheter som kammarens ledamöter känner väl till – de är redovisade i

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

propositionen – och som vi inte har rätt över.

Dessutom gäller om detta ärende att den borgerliga oppositionen helt har anslutit sig till regeringens förslag. Det kunde därför både på grund av den stora enigheten och på grund av tidsbristen vara frestande för mig att i dag nöja mig med en hänvisning till propositionen och till utskottets betänkande.

Men trots detta, herr talman, ber jag att få ta kammarens tid i anspråk för några synpunkter som är av mera allmän karaktär. Jag vill göra det bl. a. av den anledningen att den enighet som för tillfället råder mellan oss och de borgerliga i denna fråga – hur glädjande den än i och för sig kan vara – inte alls har varit given och självklar. Det förslag – det var herr Hugosson inne på – som ligger på riksdagens bord är nämligen resultatet, ett praktiskt och påtagligt resultat, just av den aktiva näringspolitik som den borgerliga oppositionen inte minst denna vår i så hög grad har sökt misstänkliggöra och motarbета. Jag skall strax närmare motivera det påståendet.

Dessförinnan vill jag erinra om att vår näringspolitik bejakar struktur- anpassningen som en nödvändig förutsättning för ekonomisk utveckling i det här landet. I det bejakandet ligger samtidigt växande åtaganden från samhällets sida för att anpassningen skall kunna ske i former som svarar mot våra grundläggande värderingar om trygghet och medinflytande. Samtidigt säger vår industripolitik nej till statliga subventioner som ett medel att lösa näringslivets problem.

Det kan vara värt att erinra om den sista punkten just i dag. När riksdagen för exakt ett år sedan behandlade varvsindustrins problem följde nämligen den borgerliga oppositionen subventionslinjen. Hade regeringens varvspolitik den gången varit lika bekväm och kortsiktig som den borgerliga oppositionens, hade vi i dag fått bekosta statliga subventioner, som visserligen skulle ha gjort livet något angenämare för vissa av varven men som ingalunda skulle ha förhindrat katastrofen för det verkligt utsatta varvet. Det sade vi redan då. I dag vet alla detta, men för ett år sedan var det ett impopulärt och av de borgerliga hårt kritiserat inslag i den socialdemokratiska näringspolitiken.

Vi avisade alltså i fjol generella subventioner men förklarade samtidigt att vi var beredda till selektiva stödåtgärder till varv som befann sig i temporära svårigheter. Det visade sig att inget varv ansåg sig vara i sådana svårigheter. I varje fall gjordes inte självmant några framställningar i tid. Följden av den passiviteten – man skulle kanske snarare kunna säga: följden av den sangvinismen – hade lätt kunnat bli att de stödåtgärder som det i och för sig fanns utrymme för hade kommit för sent. Och hade det som nu har inträffat i stället ägt rum för ett par år sedan, skulle den mest sannolika utvecklingen just ha varit denna.

Men dess bättre har vi inom den statliga sektorn börjat bygga upp resurser – de är ännu ingalunda färdiga – för att bedriva vad man skulle kunna kalla en uppsökande näringspolitisk verksamhet. Det är genom att utnyttja de resurserna som vi trots anmärkningsvärt stora svårigheter lyckats bringa så mycken klarhet i Götaverkens situation att en insats kunde göras innan konkursen blev ofrånkomlig.

Jag skall strax återkomma till några av de inslag i rekonstruktionen

och i varvspolitiken som särskilt har behandlats av utskottet. Men i förbigående vill jag peka på en omständighet som har en viss allmänpolitisk betydelse. Regeringen och framför allt dess industriminister har ju ofta utpekats för att ha ambitionen att programmatiskt och dogmatiskt vilja utvidga den statliga företagssektorn. Ja, man har som bekant med uppjudande av stora publicistiska resurser velat skapa föreställningen att detta egentligen skulle vara hela innebörden av den statliga näringspolitiken.

Jag kommer ihåg att för ett år sedan lanserade herr Heléns företrädares företrädare som folkpartiledare, nämligen herr Ohlin, teorin att anledningen till att vi avvisade generella räntesubventioner inte alls var den som vi redovisade. Den verkliga anledningen skulle vara att jag önskade köra ner de svenska varvsföretagen i botten för att sedan få chansen att på ett billigt sätt förstatliga dem. Detta är också, herr talman, ett för de borgerliga typiskt sätt att resonera om de allvarliga frågor näringspolitiken handlar om.

Hur gick det när denna teori nu konfronterades med verkligheten? I fallet Götaverken hade regeringen onekligen ett utomordentligt och osökt tillfälle att i ett steg öka den statliga industrisektorn med inte mindre än 25 procent, mätt i antalet sysselsatta. Det skulle ha varit en operation som jag tror att man inte ens på borgerligt håll skulle ha haft kraft att särskilt hårt opponera mot. Den s. k. hjälpgummefunktionen har ju blivit respektabel i de vidaste kretsar när det gäller att tillmäta det statliga företaget dess plats och legitima roll i svensk industri.

Jag är ledsen att karikatyrerna på den borgerliga sidan har blivit besvikna genom att jag vidhåller inte bara i ord utan också i handling att jag faktiskt inte har den dogmatiska synen på statligt företagande. Kan ett privat företag lösa en samhälleligt angelägen uppgift på ett bättre och från skattebetalarnas synpunkt billigare sätt än ett statligt företagande, så är det självklart att vi, som i det föreliggande fallet, förordar en sådan lösning. Det är inte så, som herr Svanberg också sade, att Statsföretag i och för sig inte skulle ha kompetens att ta hand om ansvaret för Götaverken. En viss erfarenhet har den statliga företagsgruppen på varvsområdet. Men vad jag vill understryka är att det finns tillräckligt många och krävande områden där det inte ges något alternativ till statliga insatser för att vi skall få full och mer än full användning för de personella och finansiella resurser som i dag kan uppmobiliseras inom den statliga företagssektorn.

Det finns ytterligare en allmän synpunkt som jag särskilt vill framhålla. En aktiv industripolitik skall inte syfta till och syftar inte heller till främst att lösa uppkommande kriser, även om det naturligtvis är viktigt att ha tillgång till en apparat – och en successivt förbättrad apparat – för att lösa kriser, som vi vet att vi inte kan utesluta. Uppgiften är främst att förutse och förebygga framtida svårigheter innan de har fått karaktären av akut kris.

De åtgärder som riksdagen i dag har att ta ställning till innebär i och för sig inte någon slutlig lösning på den svenska varvsindustrins problem. Visserligen kan vi med betydande säkerhet förutse ett par relativt goda år mot mitten av 1970-talet, ty det är under de närmast framförliggande

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

åren som de senaste årens fördelaktiga kontrakt mognar ut. Men vad som händer sedan vet vi naturligen föga om.

Därför har vi inte nöjt oss med att föreslå åtgärder för att lösa Götaverkens akuta likviditets- och solvensproblem och inte heller nöjt oss med att genom en fortsatt statlig garantigivning underlätta varvens planering och refinansiering av fartygskrediterna, utan vi har därutöver fullföljt våra gamla strävanden att effektivisera, bygga ut och fördjupa samarbetet mellan de fyra storvarven. Och det samarbetet är heller inte något självändamål. Jag är i dag mer övertygad än någonsin om att en ökad samverkan och specialisering är en förutsättning för att svensk varvsindustri skall kunna hävda sig i den internationella konkurrensen också sedan nuvarande uppåtgående varvskonjunktur har brutits.

Jag är därför glad att vi genom det konsortialavtal mellan de fyra stora varven som industridepartementet har drivit fram har fått underlaget för ett sådant närmare samarbete. Det här avtalet är förverkligandet av ett gammalt krav från regeringens sida. Vi har fastslagit och vidhållit att ett sådant samarbetsavtal har utgjort en förutsättning för och en integrerad del av de förslag om svensk varvsindustri som nu föreligger.

Jag vill gärna passa på tillfället att deklarerera att de förhandlingar som i slutet av april ledde fram till detta samarbetsavtal kunde föras i en atmosfär som präglades av en gemensam uppfattning av den svenska varvsindustrins problem. Det var som bekant inte fallet för ett par år sedan.

Det är framför allt två varv som vi direkt behandlar i dag, och det är kanske något av ödets ironi att vi har att ta ställning till statliga insatser för Uddevallavarvet – det varv som i den borgerliga propagandan så ofta har framställts som ett socialfall – samtidigt som vi behandlar frågan om Götaverken, det varv som tidigare har framställts som den svenska varvsindustrins speciella flaggskepp. Nu vet vi att båda uppfattningarna har varit i grunden felaktiga. Uddevallavarvet har successivt arbetat sig upp till en konkurrenskraft i nivå med varvsindustrin i övrigt, medan Götaverken visat sig vara svensk varvsindustris stora problembarn.

Redan i början av förra året hade vi anledning förmoda att Götaverken snart kunde komma i en situation där en statlig hjälpinsats skulle aktualiseras. Jag behöver inte trötta kammaren med en detaljerad översikt över industridepartementets vedermodor i arbetet med Götaverksfrågan under de senaste ett och ett halvt åren. De är redovisade i propositionen, och herr Hugosson har dessutom på ett mycket klargörande och engagerat sätt beskrivit problemen. Jag vill i denna fråga därför nöja mig med ett par randanmärkningar.

När ett stort företag råkar i svårigheter, som hotar sysselsättningen, är detta en fråga som angår – förutom de anställda – statsmakterna i minst lika hög grad som ledningen för företaget. Regeringen har då ett starkt intresse av att finna lösningar som så långt möjligt uppfyller de industripolitiska och sysselsättningspolitiska målsättningarna. Men att utarbeta sådana lösningar kräver ofrånkomligen en viss tid. Det var därför som jag på ett tidigt stadium tog initiativ till åtgärder för att få klarhet i Götaverkens ställning. Jag kan bara beklaga att företagsledningen inte på ett tidigt stadium öppet ville eller kunde redovisa karaktären och

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvs-industri

omfattningen av företagets problem. Jag kan dock fastslå att industridepartementets långvariga arbete med Götaverksfrågan inte varit förgäves. Jag vågar påstå att denna arbetsinsats var en grundförutsättning för att den speciella varvskommission som tillsattes i februari i år, kunde arbeta så snabbt och finna en konstruktiv lösning på problemet.

Jag behöver inte här redovisa de olika elementen i den föreslagna rekonstruktionen av Götaverken. Innebörden av förslaget är att genom insatser från staten, Salénrederierna och beställarna tillförs Götaverken sammanlagt 475 miljoner kronor. Enligt föreliggande kalkyler bör detta vara tillräckligt för att klara Götaverkens finansiella svårigheter under de närmaste åren.

Det direkta finansiella engagemanget från statens sida inskränker sig till ett lån som motsvarar mindre än en femtedel av detta belopp. För att lösningen skall komma till stånd krävs att en rad villkor uppfylls. De är alla redovisade i propositionen. Ett av dessa är att Götaverkens aktieägare fattar de nödvändiga besluten vid det antal bolagsstämmor som aktiebolagslagen föreskriver. Jag kan i dag med tillfredsställelse konstatera att man på den första bolagsstämman stött den föreslagna lösningen. Salénrederierna har nu förvärvat 70–80 procent av de nuvarande aktierna i Götaverken. Därmed kan vi i praktiken anse det vara klart att den föreslagna lösningen kommer att genomföras.

Jag sade att man med de 475 miljoner kronorna bör kunna lösa Götaverkens finansiella problem, men detta räcker inte, ty företagets svårigheter ligger djupare än så. Skall Götaverken kunna sättas på fötter och åter bli ett konkurrenskraftigt företag krävs det även stora insatser på företagsledarplanet. Det krävs mer än ett kapitaltillskott. Det krävs mer än en ommöblering av företagets styrelse. Företaget måste i ordets verkliga mening rekonstrueras.

De bästa utsikterna att lyckas med detta har man om ledningen för ett stort, kompetent och på området erfaret företag tar sig an saken. Detta har för mig varit ett mycket tungt vägande skäl för att förorda den föreslagna lösningen. Götaverken har en i många hänseenden modern produktionsapparat. Men den måste användas på ett effektivt sätt och anpassas till rådande marknadsförhållanden, om företaget åter skall bli lönsamt.

I den enda motion som väckts i anslutning till propositionen har man ställt sig kritisk till den föreslagna lösningen av Götaverkskrisen, bl. a. mot bakgrund av de skattemässiga fördelar som man anser att Salénrederierna har erbjudits. Till detta vill jag säga att om en viss åtgärd skall betraktas som skattemässigt fördelaktig eller inte beror på vad man jämför den med för slags handlingsalternativ. Hur Salénrederierna skulle ha disponerat sina tillgångar om de inte hade engagerat sig i Götaverken känner jag inte till, men det väsentliga när det gäller skattefrågan är att Salénrederierna självfallet inte har erbjudits någon skatteförmån som går utöver gällande skattelagstiftning. Salénrederierna har med andra ord utnyttjat den existerande lagstiftningen vid genomförandet av denna transaktion. Detta betyder att det inte finns någon som helst anledning att vända sig mot denna transaktion av skattemässiga skäl, utan i så fall får man vända sig mot den existerande skattelagstiftningen. Skattebeta-

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

larna som kollektiv gör inte någon uppoffring som de inte hade fått göra genom någon alternativ transaktion, som Salénrederierna mycket väl hade kunnat genomföra.

Då tycker jag det är viktigare att understryka – herr Hugosson var inne på det – att hela det paket som i dag ligger på riksdagens bord innebär en mycket markerad framskjutning av samhällets och de anställdas positioner när det gäller svensk varvsindustri. Först och främst innebär konstruktionen att staten får en effektiv insyn i Götaverken både genom styrelserepresentation och genom rätten att tillsätta särskilda revisorer. Dessutom är avtalet så utformat att staten har möjlighet att också få del av de vinster som den statliga insatsen har medverkat till.

Jag menar därför att den föreslagna lösningen uppfyller alla rimliga krav. Vi har nämligen rätt – det har kanske inte tillräckligt mycket kommit fram i debatten om denna rekonstruktion – att fr. om. år 1975 från vår sida påkalla en omvandling av det statliga lånet till aktiekapital. Gör vi detta kommer staten att till en tredjedel bli ägare av Götaverken och får därmed naturligtvis motsvarande andel styrelseledamöter. Staten får också andel i den värdestegring som företaget kan komma att uppvisa.

Å andra sidan ligger i konstruktionen att om utvecklingen skulle gå i negativ riktning har den privata parten rätt att kräva en omvandling av det statliga lånet till aktiekapital, vilket innebär att staten i det läget åtar sig halva ägaransvaret för Götaverken. Staten uppträder alltså ingalunda som bara en passiv, generös långgivare till företaget, utan staten har iklätt sig ett både direkt och indirekt ansvar för den fortsatta utvecklingen.

Slutligen bör väl också några ord sägas om vårt eget varv – Uddevallavarvet. Det har ofta framställts som ett speciellt problem barn i svensk varvsindustri, inte bara i detta hus utan också, som alla vet, från de andra varvens sida. Det är ett rätt oförtjänt omdöme om Uddevallavarvet, menar jag. Visst var varvets förutsättningar ganska dåliga i början av 1960-talet, och visst har skattebetalarna fått göra betydande finansiella insatser för att få varvet in i en mer gynnsam utveckling. Men detta hänger framför allt samman med att den kraftigaste konjunkturnedgång som svensk varvsindustri upplevt har infallit just under den period då staten haft ansvaret för varvet. Den konjunkturnedgången medförde för alla de stora varven utomordentliga påfrestningar, och Uddevallavarvet hade mindre resurser än de andra varven att möta de påfrestningarna.

Uddevallavarvets totala förluster under de åtta år som gått sedan staten på grund av sitt ansvar för sysselsättningen fick ta på sig det reella ägaransvaret för varvet uppgår till ca 130 miljoner kronor, och för de närmaste två åren har vi att vänta ytterligare förluster på ca 50 miljoner kronor. Men efter de två åren kommer överskotten, och man kan i dag beräkna att de skall kunna bli så stora att varvet – det är inte säkert men det är sannolikt – kommer att bli i stånd att återbetala statens hela lånefordran på det, som uppgår till 115 miljoner kronor.

Vi har varit angelägna om att hela tiden öppet redovisa Uddevallavarvets situation. Ibland när vi diskuterat statliga företag har de anklagats för en dålig redovisning, ovilja att ge en ordentlig insyn. Det kan därför vara skäl att påpeka att den redovisning som har lämnats för Uddevallavarvets affärer är öppnare än vad som gäller för något annat stort svenskt

varv. Det är litet tråkigt att jag skall behöva påpeka detta; det hade varit glädjande om någon också någon borgerlig politiker skulle vilja berömma ett statligt företag när det finns skäl för det. Den som har gjort det är naturligtvis – höll jag tyvärr på att säga – inte någon borgerlig politiker utan en obunden person som kan rätt mycket om Uddevallavarvet och svensk varvsindustri, nämligen Josef Anér, som i en artikel i Ekonomisk Revy år 1969 alldeles särskilt komplimenterade varvet just för den utomordentligt öppna redovisningen av alla relevanta förhållanden.

Jag skulle också våga påståendet att om man på samma sätt som vi har gjort inför offentligheten när det gäller Uddevallavarvet skulle skärskåda de andra storvarvens resultat under den nu berörda tioårsperioden – 1963–1972 – skulle de totala förlusterna vid Uddevallavarvet sannerligen inte framstå som särskilt uppseendeväckande.

Det finns ett förhållande som i särskilt hög grad är ägnat att inge respekt för Uddevallavarvets utveckling och ledning under de gångna åren, och det är att denna utveckling har kunnat äga rum med en så pass begränsad nyinvesteringsverksamhet utan att man därför i dag kan säga att varvet skulle ha tekniskt förslitits. Det är klart att sparsamheten på investeringssidan i stor utsträckning har betingats av att man velat i görligaste mån undvika stora investeringsutgifter, som inte med visshet kunde beräknas bli räntabla. Det skedde en begränsad investering i Sörviksvarvet 1968/69 – den var inte större än 15 miljoner kronor men den möjliggjorde ändå byggandet av 230 000-tonnare vid varvet. Man har alltså med relativt små medel här kunnat skapa vad som nu visar sig vara en mycket effektiv produktionsenhet. Men den fortsatta utvecklingen vid varvet kommer att kräva en del nya investeringar, och de får bedömas inom ramen för den totala varvssamverkan som det nu träffade konsortialavtalet kommer att reglera.

Jag räknar med att det investeringsprogram som Uddevallavarvet så småningom kommer att ta ställning till skall kunna finansieras inom ramen för varvets egna resurser inklusive Statsföretags. Med den ökning av aktiekapitalet som vi nu har föreslagit riksdagen och med den överkurs som det är fråga om bör Uddevallavarvet ha blivit i stort sett likställt med de andra varven. De framtida behoven av förändringar i den svenska varvsindustrin blir något som för Uddevallavarvets liksom för de övriga storvarvens del får behandlas inom ramen för den varvssamverkan som nu har etablerats.

Det är omöjligt att diskutera svensk varvsindustri och svensk varvspolitik utan att också i någon mån ta in den internationella bilden. Då vill jag särskilt uppehålla mig litet grand vid den internationella varvspolitiken, eftersom detta är en näring som i hög grad är beroende just av den internationella politiken. Jag tror det kan vara värdefullt att påpeka att samtliga de varvsländer som har bedrivit en generell subventionspolitik nu är på väg att tänka om. Jag hade tillfälle för ett par veckor sedan att besöka Holland, och då kunde jag konstatera att den holländska regeringens syn på varvsindustrin och varvspolitiken nu är praktiskt tagit identisk med den svenska regeringens. Utvecklingen är i verkligheten påfallande parallell i våra båda länder. Ett mycket stort varv i Holland är

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

Verolmevarvet. Detta varv hade fått 250 miljoner kronor i lån av den holländska staten, men det stod, precis som Götaverken, praktiskt taget inför konkurs. Man hade i sin orderportfölj 24 stora tankers, tagna till fasta priser och utan hänsyn till den kommande kostnadsstegringen. På förslag av en statlig utredningskommitté – en direkt parallell till vår Götaverkskommission – har man nu i Holland åstadkommit en fullständig fusion mellan de två stora varvskoncernerna Verolme och Rijn-Schelde. Genom specialisering, samordnade investeringar och andra resurser räknar man med att få sådana rationaliseringsvinster att det nya varvet kan bli självfinansierande.

Man har också – vilket kan vara intressant att inhämta – skaffat sig direkt insyn i det fusionerade varvet genom statliga observatörer i den nya koncernstyrelsen. Det betyder att vi i ett av EEC-länderna finner precis samma diskussion och utveckling som den borgerliga oppositionen här hemma betraktar som utslag av en dogmatisk socialism. I detta borgerligt styrda land framstår det som ett naturligt svar på utvecklingen att låta det allmänna intresset bli representerat i företagsstyrelserna.

Det tyska handelsministeriet har först gjort av med 600 miljoner D-mark i generellt varvsstöd. Även där tänker man om, och i slutet av förra året uppdrog man åt tre stora konsultföretag att gemensamt utarbeta en rationaliseringsplan för de tyska storvarven.

Också den nya engelska regeringen har på varvssidan börjat sin storstädning i subventionsfloran.

Slutligen vill jag nämna – vi berörde den saken litet för ett år sedan – att det internationella förhandlingsarbete som har startat, för resten på det svenske finansministerns initiativ, inom OECD redan har lett till betydande framgångar när det gäller att utveckla de generella subventionerna. Det finns nu ganska goda skäl att hoppas på att de särskilda varvsubventionerna före 1975 skall bli helt och fullständigt utvecklade.

Jag tycker att en sådan här mycket kort resumé av hur staterna i Europa som varvsländer ser på varvspolitiken kan vara rätt lärorik också för den svenska borgerliga hemmaopinionen. Det är ju vanligt att EEC-länderna i den svenska debatten utpekas som styrda enbart av kapitalistiska intressen och helt fångna i en utpräglad marknadsideologi. Den bilden av EEC-länderna gör dem dels väldigt impopulära på visst håll, dels i motsvarande grad populära på det andra hållet. Men vi kan i det här fallet som i andra fall konstatera att schablonerna mycket sällan motsvarar verkligheten.

Den slutsats vi kan dra är att den varvspolitik som den svenska regeringen har fört och som från borgerligt håll har utmålats som uttryck för socialistisk klämfingrighet och dogmatism, faktiskt är den politik som man på rent praktiska, pragmatiska grunder har kommit fram till också i de andra europeiska varvsnationerna. Det kan vara rätt nyttigt att resa runt litet grand i Europa, och jag tycker att inte minst våra ivrigaste EEC-anhängare på den borgerliga sidan skulle ha nytta av att ta hem litet även av denna erfarenhet från det europeiska samarbetet.

För att sammanfatta, herr talman: De förslag som riksdagen i dag tar ställning till innebär att en akut företagskris, som direkt berört 8 000 anställda och indirekt säkert åtminstone 12 000, har kunnat avvärjas och

detta på ett sätt som också inger förhoppningar om att man har nått en långsiktig lösning på företagets problem. Efter fyra års arbete har även ett samarbetsavtal kommit till stånd mellan de svenska storvarven, vilket är en förutsättning för att den svenska varvsindustrin på sikt skall kunna bevara sin internationella slagkraft. Och slutligen får vårt eget varv, Uddevallavarvet, genom den föreslagna ökningen av aktiekapitalet jämbördiga villkor med övriga storvarv och bör därigenom i fortsättningen kunna både bidra till lösningen av Uddevallaregionens sysselsättningsproblem och lämna sitt positiva bidrag till den svenska varvsindustrins samlade slagkraft.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att gå in i detalj i debatten om förhållandena när det gäller vår varvsindustri – det kommer ledamöterna av näringsutskottet och andra talare att göra – utan min avsikt är att som representant för Göteborg uttrycka min stora tillfredsställelse med att man nu har nått en lösning som garanterar den fortsatta verksamheten vid Götaverken och sysselsättning för så många tusen personer i vår stad.

Men vi har ju hört herr Hugosson avlossa en gruvlig salva. Han etablerade sig som något slags enmanskommission och anklagade Götaverkens ledning för en cynism som saknar motsvarighet i svensk företagshistoria! – Det kan riktas kritik mot Götaverkens ledning, men jag skulle vilja be herr Hugosson att gå in i sin kammare och fundera på innebörden av sina ord, innan han upprepar denna djupt orättvisa och nedsättande beskyllning.

Enligt herr Hugosson skulle det närmast vara så att en helt inkompetent företagsledning var orsaken till svårigheterna över huvud taget för Götaverken. Men vi har ju fått belyst, inte minst genom industriministerns anförande, att det här är fråga om en internationell kris där varv som har fått stora subventioner från staten ändå befinner sig i så svårt läge att deras fortsatta verksamhet är hotad.

Jag tycker att det kan vara lämpligt att påminna om detta och påminna om att det varv som vi också talar om i detta sammanhang, Uddevallavarvet, trots ledning av experter från såväl statlig sida som enskilt varvsföretagande har behövt en mer omfattande stödverksamhet än Götaverken. Man bör ju påminna sig – inte minst efter herr Hugossons anförande – att den insats som staten gör finansiellt är av relativt blygsam omfattning. Staten ikläder sig garantier och den ger ett lån, men om varvskommissionens uppskattning är riktig, att de ekonomiska utsikterna för Götaverken ären närmast efter 1973 blir mera tillfredsställande, så kommer statens finansiella stöd att inskränka sig till *räntan* på 75 miljoner kronor under fyra år. Jag tror det kan vara nyttigt att ha den uppgiften i tankarna när man bedömer den här saken.

Det har alltså varit möjligt att i samarbete med det privata näringslivet och under statlig medverkan finna en lösning som vi hoppas skall bli tillfredsställande för alla parter.

I en kommunistisk reservation sägs att Statsföretag AB borde ha gått in som ägare av Götaverken. Det finns i sammanhanget anledning

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

påminna om vad AB Statsföretags revisorer skrev i sin revisionsberättelse av den 22 april 1971. De skrev följande: "Upprustningen av de övriga företagen till bärkraftiga enheter" – alltså övriga företag utom de fyra som går med vinst – "kommer med all sannolikhet i flera fall att vara förenad med problem som för sin lösning ställer stora anspråk på Statsföretags personella och ekonomiska resurser. Vi anser det därför önskvärt att de närmaste åren i största utsträckning ägnas åt konsolidering."

Jag tror att det också från de utgångspunkterna är tillfredsställande att vi har funnit den form av lösning som här har föreslagits.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, jag har inte försökt framställa mig som någon enmanskommission. Däremot har jag redovisat vad som står att läsa i propositionen och redogjort för varvskommisionens resultat. Men jag vidhåller att den nonchalans som ledningen för Götaverken har visat från våren 1970 fram till den dag då det blev aktuellt att företaget eventuellt skulle träda i konkurs eller likvidation är av det slaget att den torde sakna motstycke i svensk företagshistoria. Om man skall kalla detta för cynism eller inte tycker jag är oväsentligt.

Men det är obestridligt, herr Gustafson i Göteborg, att den 20 augusti 1970 uppskattade företaget förlusterna till 150 à 180 miljoner, den 20 december var förlusterna 250 miljoner och den 29 januari 350 miljoner. Och samma dag redovisades analyserna av den engelska revisionsbyråns resultat, som pekade på att förlusterna och behovet av kapitaltillskott uppgick till 500 à 600 miljoner. Det som för mig, för de fackliga representanterna i Göteborg och för de anställda vid Götaverken har framstått som oförklarligt är, att företagets ledning inte velat medverka till att i tid ta fram det underlag som kunde göra det möjligt att bedöma hur allvarlig situationen var.

Det var utifrån de utgångspunkterna som jag i mitt anförande – kalla det gärna för en gruvlig salva – tog fram dessa uppgifter och konstaterade på vilket sätt detta privata företag hade skött sig. Industriministern sade att när ett stort företag råkar i bekymmer är det företagets skyldighet att medverka till en lösning. Om herr Gustafson i Göteborg tycker att statens insatser i detta fall är obetydliga, så får det stå för herr Gustafsons räkning. För mig och för de anställda vid Götaverken i Göteborg är det ingen obetydlig insats att sysselsättningen garanteras.

Härtill kommer att det inte bara är fråga om 75 miljoner, utan det gäller 75 miljoner plus ränta plus ytterligare 75 miljoner. Det kan alltså totalt bli fråga om 150 miljoner, och dessutom ställer Investeringsbanken pengar till förfogande.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad gäller de 75 miljonerna i lån så är ju avsikten att de pengarna antingen skall återbetalas eller också gå över som aktiekapital. Jag talade om det finansiella stöd som staten ger och redogjorde bara för hur det i verkligheten förhåller sig med det.

Sedan kan man kritisera Götaverken för att företaget skrev stora

kontrakt till fasta priser, men det gjorde man ju med motiveringen att trygga sysselsättningen vid varvet. Det är därför jag tyckte att beskyllningen för en cynism som saknar motsvarighet i svensk företagshistoria var djupt orättvis. Nu har herr Hugosson åtminstone till hälften tagit tillbaka den, och det betraktar jag som ett framsteg.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte tagit tillbaka någonting av vad jag sagt här. Jag vidhåller att det som i det här fallet är så frapperande är att företagets ledning icke har velat aktivt medverka när det gällt att få fram ett ordentligt underlag för att bedöma hur allvarlig situationen är.

Herr Gustafson i Göteborg hänvisade till att vi har en internationell varvskris. Ja, visst föreligger det svårigheter för hela den svenska varvsindustrin. Men det är ju bara ett enda varv i det här landet, nämligen Götaverken, som har körts så i botten att företaget håller på att gå i konkurs, och där kapitaltillskottet uppgår till de många hundra miljoner som jag förut redovisade. Titta på Uddevallavarvets utveckling! Det hade 30 miljoner i förlust förra året, 19 miljoner i år. Eriksberg hade förra året en vinst på, om jag nu minns rätt, 17 miljoner och har i år en förlust på 10 miljoner. Detta är siffror som man skall jämföra med de 400–500 miljoner som det gäller för Götaverken. Det är därför jag tycker att ledningen för Götaverken tydligen icke har bemästrat situationen. När den därtill inte har velat aktivt medverka till att ta fram ett ordentligt underlag, har jag reagerat.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Innan herr Hugosson kommer med uppgifter om förhållandena inom de andra svenska varven och innan han fortsätter att smutskasta Götaverken bör han gå hem och läsa på litet bättre i deras resultatredovisningar.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Statsrådet Wickman har gjort en återblick på regeringens varvspolitik och givit den betyget "riktig". Han ställde den i skarp kontrast till oppositionens uppfattningar och politik. Det skulle betyda att oppositionens politik hade varit oriktig. Detta exemplifierar statsrådet Wickman genom att erinra om att det i fjol från oppositionens sida rekommenderades att man skulle bevilja den svenska varvsindustrin generella subventioner, medan däremot regeringslinjen var att man skulle gå fram med selektivt understöd. Jag tycker inte att det finns någon som helst anledning att nu i efterhand i efterklokhetens tecken kritisera oss inom oppositionen för att vi vid det tillfället var inne på tanken att också svensk varvsindustri skulle få åtnjuta generella subventioner – jag betonade detta "också", därför att vad som förde oss fram till ställningstagandet var det faktum att konkurrerande varv i andra länder vid den tidpunkten åtnjöt sådana fördelar.

Jag har inte gått till protokollen, men jag tror mig ha rätt när jag säger att jag för min del i den diskussionen försökte göra gällande att detta kanske delvis var en terminologisk fråga. Att kalla det för subventioner,

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

när man låter en industri, arbetande i hård internationell konkurrens, få åtnjuta samma förmåner som konkurrenterna i andra länder, det är kanske inte helt korrekt. Det innebär att man ger den svenska industrin lika villkor, något som vi ansåg vara befogat i ett sammanhang där den internationella sammanflätningen är sådan som den är just inom varvsindustrin.

Statsrådet Wickman underströk ju själv varvsnäringens starka internationella beroende. På den punkten tycker jag alltså inte att vi som framförde och försvarade idén har något att förebrå oss. I den mån nu detta "missbruk" av statliga pengar – det var väl egentligen japanerna som började med det – hade genomgående införts världen över i alla länder med varvsindustri – alltså också i vårt – skulle förutsättningarna ha varit större att komma ifrån detta besvärande och besvärliga system. Det var nämligen naturligtvis så, att de som införde systemet var ute efter att *skaffa sin industri relativa fördelar i förhållande till konkurrenterna*. I den mån företagen i andra länder fick motsvarande förmåner blev det ointressant med de skattepengar som stöttade de japanska varven och varven i andra länder som relativt tidigt införde dessa generella subventioner. Dit har man nu faktiskt kommit; genom att så många länder fann det nödvändigt att införa generella subventioner försvann de relativa fördelarna för de länder som hade startat tidigt med detta system. Vi har nu kommit fram till ett läge där det, som statsrådet Wickman påpekade, har blivit möjligt att trappa ned eller rent av helt avskaffa de statliga subventionerna.

Att det nu är möjligt att resa runt och konstatera att man i olika länder agerat på ungefär samma sätt som vi har agerat här hemma är ett nytt besked om de lika villkor som måste gälla för industrier vilka arbetar i hård internationell konkurrens.

Utöver vad jag nu sagt skall jag be att få knyta an till vad redan första talaren, fru Ryding, yttrade. Hon började sitt anförande med att säga att det här föreligger ett ställningstagande av stort principiellt intresse. Jag föreställer mig att den omständigheten att talarlistan upptar både statsministern och andra partiledare är en borgen för att de principiella synpunkterna kommer att debatteras också i dag. Jag skall som ledamot av utskottet bara göra några randanmärkningar och knyter dem till de två sista styckena på s. 5.

Det näst sista stycket innehåller ett resonemang som jag är glad över att vi lyckades få med och få samtliga utskottsledamöter att ställa sig bakom. Det är ett resonemang som går ut på att vad som nu åtgörs har sin direkta siktnings på varvens situation och på varvens situation i dag. Utskottet använder formuleringen, att åtgärderna är "anpassade efter de specifika förhållanden som råder i ifrågavarande fall". De ifrågavarande fallen är situationen för Götaverken och situationen för Uddevallavarvet. Till yttermera visso säger man: "Den lösning som valts i detta fall bör alltså inte uppfattas som prejudicerande för statliga insatser i kriser som kan drabba andra företag."

Från oppositionens sida har vi ansett att detta varit en riktig lösning i ett svårt läge. Men vi är angelägna att understryka – och vi är glada att vi fått allmän uppslutning kring detta – att det icke bör uppfattas som

prejudicerande för statliga insatser i andra sammanhang.

Allra sist några ord om nästa stycke i betänkandet som handlar om konsortialavtalet, det samarbetsavtal som man räknar med skall komma till stånd inom varvsindustrin. Bland parterna finns ett statsägt företag och ett företag där man, som statsrådet Wickman sade, bör kunna räkna med att staten kommer att bli representerad på styrelsenivå. När de olika varven så småningom skickar sina representanter till den styrande kommitté, eller vad det kommer att heta, som har att göra vissa överväganden och kanske träffa vissa beslut, föreställer jag mig att det är väsentligt att de som där företräder de statliga intressena inte i alltför stor utsträckning representerar en personunion med departementet. Om man inte iakttar detta, kommer de statliga företrädarna på en annan våglängd än företrädarna för de andra i samarbetet ingående parterna. Det skulle innebära att man avhänder departementet möjligheten att fritt ta ställning till problem som kan uppstå och som man kan ha anledning bedöma inom departementet.

I olika sammanhang här i landet har man kunnat se en benägenhet att i en instans, där departementet borde spara sina möjligheter att agera, departementet inte varit så försiktigt utan placerat eget folk, som på ett alltför tidigt stadium kanske har givit uttryck för regeringens synpunkter eller bundit sig och därigenom bundit regeringen och dess ställningstaganden. Det är kanske litet teoretiskt tänkt, möjligen litet snusföruftigt, men jag tror ändå att det ligger någonting i det och skulle vara tacksam om man övervägde detta när det blir aktuellt att utse representanter i varvens samarbetskommitté.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr industriministern WICKMAN:

Herr talman! Jag kan omedelbart svara på herr Regnélls fråga, men låt mig innan jag gör det komma tillbaka till frågan om de generella subventionerna.

Jag tror att det, fastän tiden inte tillåter det, över huvud taget kunde vara rätt lärorikt att jämföra tonfallen i dagens debatt med tonfallen i den debatt vi hade för ett år sedan i denna fråga. Inte minst gäller detta herr Gustafsons i Göteborg i dag mycket timida uppträdande i debatten jämfört med de uttalanden han gjorde för ett år sedan.

Jag uppfattade herr Regnéll på det sättet att han står fast vid att det förslag som oppositionen hade i fjol beträffande generella subventioner egentligen inte bara då utan även nu sett i efterhand var ett rätt rimligt förslag. Jag vill bestämt hävda att det av flera skäl hade varit olyckligt om vi hade accepterat det borgerliga förslaget vid den tidpunkten.

Först och främst kan man inte föra ett så lättsinnigt resonemang som herr Regnéll gör och säga att vi här skall ha konkurrens på lika villkor. Det låter väldigt enkelt, men där tar i hög grad ett populärt ord överhand över tanken. Läget är nämligen inte detsamma för svensk industri och svensk samhällsekonomi i detta fall som för de på detta område med oss konkurrerande nationerna, eftersom den svenska varvsindustrin utgör en

Nr 105

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

så vida mycket större andel av svensk industri än vad varvsindustrin utgör i andra länder. Att i det läget fatta ett beslut att generellt subventionera en så stor del av vår industri som herr Regnéll föreslår, hade varit ett industripolitiskt mycket farligt och för vår framtida utveckling utomordentligt ödesdigert beslut. Dessutom var den tidpunkt då förslaget framställdes mycket olämpligt vald. Vi skall komma ihåg att vi då var hårt engagerade i en internationell förhandling om att avveckla subventionerna. Jag kan inte tänka mig en sämre förhandlingsteknik, när vi stod inför utsikterna att nå framgång i förhandlingarna, än om den nation som hade tagit initiativet till förhandlingarna skulle ha infört de subventioner som förhandlingarna syftade till att avskaffa.

Den andra delen i den internationella jämförelsen ville herr Regnéll tydligen inte förstå poängen i. Vi har ju här – först och kanske mest emfatiskt finansministern redan för ett par år sedan, men sedan dessa frågor flyttades över till mig har jag fullföljt hans politik – från regeringens sida ställt krav på ett ökat samarbete mellan de svenska varven. Det kravet har av den borgerliga opinionen, och till en del också tidigare av varvsföretagen själva, tillbakavisats som ett övermaga och av okunnighet framsprunget krav. Det var mot den bakgrunden som jag rådde våra borgerliga politiker att litet grand studera förhållandena utomlands, där en sådan politik inte bara uppfattas som fullkomligt naturligt utan nu också är etablerad.

Slutligen som svar på den direkta frågan: I den styrande kommittén kommer – vilket framgår av propositionen – de olika varven att representeras av sina styrelseordförande och verkställande direktörer. Styrelseordföranden i Uddevallavarvet är, vilket är offentligt känt efter bolagsstämman, Sigurd Ljungcrantz; han är inte anställd i industridepartementet, som herr Regnéll torde veta. Dessutom ingår verkställande direktören i Uddevallavarvet. De statliga och statsinfluerade varven är sålunda representerade på precis samma sätt som de rent privata varven. Ordförande i kommittén bör däremot, om kommittén skall få det arbetssätt och nå de resultat som är rimliga, vara en person som i den ena eller andra formen är nära knuten till regeringen.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Trots vad statsrådet Wickman säger anser jag mig kunna stå fast vid påståendet, att det i det läge som rådde för ett år sedan alls inte var någon orimlighet att föra fram idén om generella subventioner för de svenska varven.

Statsrådet Wickman pekade på att detta skulle ha blivit en mycket dyrbar historia för staten genom att varvsindustrin är en så betydande näringsgren här hemma. Det hade det blivit, det är alldeles riktigt. Nu fick de stora kostnaderna i stället bäras av varven själva, och det, statsrådet Wickman, måste väl ha varit en av orsakerna – *en* av orsakerna säger jag; naturligtvis inte den *enda* – till varvens svårigheter och till att staten måste rycka ut som hjälpgumma.

Statsrådet Wickman menar också att det hade varit fullständigt orimligt att följa den linjen just när vi befann oss i ett förhandlingsläge där vi arbetade för att avskaffa de generella subventionerna. Jag har

visserligen aldrig deltagit i några handelsförhandlingar, men det påstås att man ibland, när man eftersträvar nedsatta tullar, förbereder sig till detta genom att själv höja sina tullar för att ha något att ge efter på. Det förefaller inte helt orimligt att så kan ha hänt någon gång, men i så fall bör det inte heller förefalla helt orimligt att man själv inför generella subventioner för att sedan kunna säga till de andra: "Vi tar och avskaffar det här allihopa!"

Så till de "lika villkoren" för varvens del. Det är riktigt att den svenska varvsindustrin, även om vi hade fått fram generella subventioner till den och på den punkten försatt den i samma läge som konkurrenterna i andra länder, ändå inte hade kunnat arbeta på lika villkor; det har naturligtvis statsrådet Wickman rätt i. Svensk industri betalar nämligen, som vi alla vet, väsentligt högre löner än vad som görs på annat håll. Inte minst gäller detta när man jämför svensk varvsindustri med varvsindustri i många andra länder, men vi hade uppnått "likare" förhållanden — för att ta till ett ord som väl inte finns — och det hade gjort situationen lättare för de svenska varven.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! När vi diskuterade varvsfrågorna för ett år sedan sade jag att man kan fordra av ett varv att det skall kunna producera båtar lönsamt, men om man på grund av internationella statliga subventioner får svårigheter med finansieringen, finns det anledning för staten att överväga vilka åtgärder som skall tillgripas för att åstadkomma mera likvärdiga villkor.

När det gäller förhandlingstekniska och förhandlingstaktiska åtgärder lutar jag snarare åt herr Regnélls uppfattning än åt industriministerns.

När industriministern här säger att jag är mera timid nu än jag var för ett år sedan är detta rätt så till vida, att det har visat sig att Götaverken under det senaste året inte har kunnat producera båtar på ett lönsamt sätt. Det är därför som denna rekonstruktion är nödvändig. Det finns anledning att rikta kritik mot bristande effektivitet i enskilda företag lika väl som i statliga.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Det är en stor fråga som vi har uppe. Den rör betydligt mera pengar än den långa debatt vi hade kring Ritsen nyligen. Även om det här gäller i viss mån andra principer är detta en fråga där samhället håller på att engagera sig och som vi förstår av vad Krister Wickman sade här också för framtiden kommer att behöva vara engagerat i.

Det är en fråga som också har principiell räckvidd. Den lösning som vi här kommer fram till är betydelsefull inte bara för Götaverken i det här ögonblicket utan också för hur vi kan behöva se på varvsfrågorna på litet längre sikt. Varvskonjunkturerna går alltid i vågor, och även om vi nu är på den övre sidan av vågrörelsen, så vet vi att det finns en annan utveckling som väntar och då kommer relationerna mellan samhället och den betydelsefulla näringsgrenen att behöva aktualiseras igen.

Varvsindustrin sysselsätter ungefär 25 000 människor direkt och bortåt 50 000 indirekt i material- och utrustningslevererande företag.

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

Ungefär 70 000–75 000 av den svenska arbetskraften är berörd av hur våra varv utvecklar sig, om man inte kan hitta några alternativa sysselsättningar.

Krister Wickman nämnde med exempel från Holland, från Tyskland och från England hur den internationella varvskonjunkturen där utvecklats på ett negativt sätt. Vi vet ju också hur japanerna sedan lång tid har drivit en medveten varvspolitik och genom den vuxit från nästan ingenting för en 15–18 år sedan till att nu omfatta mellan 45 och 50 procent av världens varvsproduktion. En medveten långsiktig näringspolitik har i det landet givit till resultat att landet har kommit fram till en så pass hög andel. Där drar man nu andan. Man vill inte ha en högre världsmarknadsandel, men man vill heller inte ha en lägre. Man kommer att hålla den här andelen. Det är många tecken som tyder på det. Japanerna vill bygga ut sin stålindustri. För det är de angelägna om att ha köpare bland sina varv. De är på väg att bygga ut sin egen rederinäring – för det vill de också ha sina varv – och de säljer ute i världen, men de behöver inte pressa priserna så mycket nu som de gjorde förut, när de behövde tränga sig in på marknaden. Nu är de inne på marknaden. Nu kan de lätta litet. Det gör situationen bättre för oss.

Det har talats om att den något högre ränta, som man kommer att fordra av redarna, kommer att vara fördelaktig för oss. Den räntehöjningen enligt OECD-överenskommelserna slår igenom så småningom. Den gäller för nytecknade kontrakt. Det betyder alltså leveranser om tre å fyra år. Först efter den tidpunkten försvinner successivt de svårigheter som vi nu har.

Om, som industriministern förmodade, man så småningom i OECD kommer fram till en ny uppgörelse om varvssubventioner och den blir gällande från mitten på 1970-talet, kan vi väl förmoda att den gäller leveranser ytterligare tre å fyra år senare. En sådan utveckling kommer att vara till fördel för oss någon gång efter 1978. Den bör vi då hälsa med tillfredsställelse.

De problem som vi nu har i svensk varvsrörelse är jämförbara med ett dike – det gäller att komma över diket och få fast mark på andra sidan. De internationella förhållandena råder vi inte över. Men vad vi råder över är, att vi kan bestämma oss för att vara kvar i branschen trots några års uppenbara svårigheter på grund av internationell subvention i länder, som inte driver en lika liberal ekonomisk politik som vi. Vi bör inte ge upp andan för att vi är i tillfälliga svårigheter. Vi bör med en gemensam ansträngning ta oss över detta dike och därigenom trygga sysselsättningen för de 25 000 inom varvsindustrin och de 50 000 i industrier som levererar sina produkter till varvsindustrin.

Denna problematik är någonting som vi kommer att behöva uppleva också på andra områden än varvsområdet. Japanerna framhåller så ofta, att Japan är ett kapitalfattigt land. Därför vill de inte subventionera varven hur långt som helst. Nu behöver de heller inte göra det. De har nått sin världsmarknadsandel. Den kommer de att kunna hålla utan lika stora subventioner som förr. I stället kommer de, så långt vi kan bedöma det, att föra över sina begränsade kapitalresurser till att stödja nya näringsgrenar. Det betyder att andra näringsgrenar i vårt land kommer att

Torsdagen den
3 juni 1971*Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri*

få känna av en motsvarande japansk konkurrens som den de svenska varven fått känna av under de gångna åren.

Det betyder att vi har anledning att se på varvssituationen som den har utvecklats och på varvspolitiken som den har förts eller hade kunnat föras på ett sådant sätt att vi av det kan dra lärdomar inför framtiden för den industripolitik vi kommer att behöva föra också på andra områden än varvsindustrin.

Ett sådant område kan gälla bilindustrin. Där har vi mer folk än inom varvsindustrin; omkring 70 000 människor är beroende av svensk bilindustri. Vi ser hur japanerna nu tar fram montagefabriker i med EEC-staterna associerade länder. Kanske kommer de relativt snart rakt in i Europa med egna montagefabriker.

Lika intressant för oss och våra bilindustrier och deras exportmöjligheter och därmed sysselsättningsmöjligheter är vad som händer på den amerikanska marknaden. Där är den japanska bilindustrin på mycket stark framryckning. Man har en export som är tio gånger större än Volvos – och Volvo har hållit på under många år. Japanerna har inte bara export. De går medvetet in med pengar som måste ha något ursprung och bygger upp serviceindustrin, försäljningsapparaten, reservdelsförsäljningen och vad som måste vara till för att industrin och försäljningen skall fungera och sysselsättningen upprätthållas inom produktionen. Där finns också lärdomar för oss som vi har all anledning att ta vara på. Antingen vi gillar eller ogillar det är världen sådan som den har visat sig vara för vår varvsindustri. Den är allt annat än liberal. Det kommer den också att visa sig vara för andra av våra industribranscher.

Det är ytterligare en anledning att understryka att vi behöver en mer långsiktig näringspolitik i detta land för att säkerställa vår egen fulla sysselsättning. Den behövs för att göra det möjligt att uppnå de reallöneförbättringar som löntagarna i dessa dagar genom sina fackliga förhandlingar eftersträvar och också för att vi skall kunna få ett ekonomiskt underlag för att driva den omfattande socialpolitik och utbildningspolitik som vi önskar upprätthålla i vårt land.

Den generella varvssubventioneringen – räknat jämnt över i världen – ligger någonstans på mellan 10 och 15 procent. Ett liberalt land som Förenta staterna är uppe i 45 à 55 procent subvention på ett fartygspris. Det har varierat litet mellan olika år. I Sydeuropa har vi sett subventionssiffror runt 20–25 procent, och 15–20 procent har förekommit på andra håll i Europa.

Det är mot den bakgrunden som den svenska varvsindustrin har fått arbeta. Jag för min del har bara gått och väntat på att situationen skulle utveckla sig så för varven som den nu har gjort för Götaverken. Det var ganska självklart att det skulle ske – förr eller senare. Vi såg hur det ekonomiskt svagaste varvet, som Krister Wickman mycket riktigt karakteriserade Uddevallavarvet, fick falla på knä redan någon gång 1956–1957 när varvskonjunkturen slog om från att man förut fick betalt när man levererade ett fartyg till att man därefter måste sälja fartyget på kredit och skaffa pengar åt redarna.

De gamla varven hade till skillnad från Uddevallavarvet egna pengar, som de hade tjänat under de från varvssynpunkt sett gynnsamma

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

Koreaåren. De kunde fortsätta sin produktion längre än Uddevallavarvet. Men den dag skulle komma när också de rikare varvens rikedomar skulle vara uttömda. Vi är framme i den situationen i dag.

Det är stora förpliktelser som staten tar på sig genom direkta satsningar men ännu större genom indirekta, även om vi inte räknar med att de skall behöva utfalla. Jag tänker bl. a. på de garantier som staten lämnar åt varven för att de skall kunna låna pengar när de själva inte har säkerheter att låna emot. Det är statsgarantier som lämnas för att varven skall kunna låna upp pengar på Londonmarknaden eller på andra håll i världen.

Det som nu gäller speciellt för Götaverken är att man tillför företaget – har det sagts – 475 miljoner kronor. Jag menar att beloppet är ytterligare 25 miljoner större, dvs. 500 miljoner kronor. Det är 150 miljoner kronor genom Salén. Det är en båt i första hand. Det är seglationsinkomster från båten i andra hand. Det kan bli lösa pengar så småningom. Därutöver är det det statliga räntefria och amorteringsfria lånet på 75 miljoner. Ett lån som är räntefritt och amorteringsfritt under fyra år betyder ju mer än 75 miljoner. Det betyder ytterligare 25 miljoner i subvention. Därför vill jag som sagt höja siffran från 475 till 500 miljoner.

Vidare det obligationslån som staten skall garantera. Vidare tillkommer redarnas bidrag med 140 miljoner plus 35 miljoner i lån garanterat av staten och Salén gemensamt.

Det är mycket pengar. Hur mycket pengar är 500 miljoner för Götaverken, om vi jämför med de tillskott av kapital som vi under årens lopp har behövt göra till Uddevallavarvet? Där gick staten in från början med 20 miljoner. Staten garanterade därutöver ytterligare 20 miljoner från ägarhåll, nämligen genom att skriva en borgen åt Broströmkoncernen som genom Eriksbergsvärdet kom med där. Det blev alltså 40 miljoner. Därtill ett lån med statsgaranti på 130 miljoner kronor. Därutöver har staten i två fall av ägartillskott fört dit 115 miljoner kronor, summa 245 miljoner kronor.

Eftersom Uddevallavarvet, räknat på en av de senare årsproduktionerna, ligger på ungefär 11 procent av den svenska varvsproduktionen och Götaverken med sitt dotterbolag på 37 procent är alltså Götaverken 3,3 gånger större än Uddevalla, och 3,3 gånger 245 miljoner är detsamma som 800 miljoner kronor. Alltså Uddevalla omräknat till ett varv av Götaverkens storlek har tillförts pengar, där vi från samhällets sida har medverkat, till ett belopp av ungefär 800 miljoner kronor.

I Götaverkens fall är det nu fråga om 500 miljoner kronor. Att det rör sig om en relativt större summa för Uddevallavarvet är naturligt mot den bakgrund som Krister Wickman skisserade, nämligen att det från början var ett svagare varv som aldrig hann fondera sig ordentligt innan varvskonjunkturen slog om strax efter mitten på 1950-talet.

Svårigheterna har varit ungefär likartade för Uddevallavarvet och för Götaverksgruppen – och ungefär likartade också för de andra varven, fast det av olika skäl inte har syntts lika tydligt.

Det är intressant att se också hur stora förlusterna kan vara i de två företagen. Vi uppskattade först att årsförlusterna i Uddevallavarvet varit i

runda tal 20 miljoner kronor på grund av ränteförluster. Uddevallavarvet har alltså måst låna pengar till högre ränta än vad det har kunnat låna ut dem för till redarna. Detsamma har gällt för Götaverken. Götaverkens siffra har kanske legat vid 55 à 60 miljoner kronor. Det är alltså fråga om en summa som är ungefär 3 gånger så stor som Uddevallavarvets, och Götaverken är i storlek 3,3 gånger Uddevallavarvet.

Övriga förluster varierar kraftigt från år till år. Uddevallavarvet ligger någonstans omkring 10 miljoner kronor och Götaverken någonstans omkring 50 miljoner kronor det senaste året. I detta avseende har Götaverken en större förlust än Uddevallavarvet.

Men till den bilden kommer sedan det som industriministern nämnde när han sade att man i Uddevallavarvet har måst vara sparsam med investeringar. Det betyder i andra ord att man har eftersatta investeringar i Uddevalla – liksom också inom Götaverken, dock kanske inte i samma höga grad eftersom man där fick ett varv färdigt i början av 1960-talet, som kostade ungefär 250 miljoner kronor, Arendalsvarvet. Det finns alltså större eftersläpningar i fråga om investeringarna i Uddevalla, även om det är bra investeringar som har gjorts på sätt som angavs. Också en förlustjämförelse mellan varven tyder på likartade problem, naturligtvis med hänsyn tagen till att varven är olika stora.

De eftersatta investeringarna är ett betydelsefullt problem. Jag skulle vilja exemplifiera saken på det sättet, att så snart som de 47 meter breda Arendalsdockorna var byggda, hade man behövt uppföra nya dockor vid Arendalsvarvet med betydligt större bredd. Vid den tidpunkten hade emellertid Götaverken inte kvar så mycket av sina rikedomar, som man hade tjänat in på 1950-talet, att varvet kunde göra nya investeringar och bygga ytterligare en större docka, något som för landet och industrin i dess helhet hade behövts redan i mitten på 1960-talet.

Om vi skall driva en samhällelig näringspolitik, bör den vara ute i tid; i det här fallet när de första Arendalsdockorna var klara, dvs. 1963. Då hade behövts ett finansiellt stöd för nästa steg i den tekniska utvecklingen, som var fullt synlig ute i världen. Därmed skulle vi haft möjligheter att i mitten av 1960-talet ha bredare och modernare dockor klara. Det är i dessa bredare dockor man har kunnat bygga de större fartyg som ger bättre priser och som bättre skulle ha säkerställt sysselsättningen och klarat finanserna – dock med ett undantag. Ju bättre utrustning man arbetar med, desto större blir produktionen och därmed lånebehovet. Då ökar också förlusten, eftersom man förlorar genom att låna pengar i London till 10–12 procents ränta och sedan lånar ut dem till redarna från Grekland och Norge till 6 procents ränta.

När vi vill driva näringspolitik måste vi besluta oss, även när vi ser att utvecklingen ute i världen är på väg mot vad vi moraliskt sett skulle vilja beteckna som en icke önskvärd riktning. Då måste vi i vår näringspolitik bestämma oss för att vara med eller icke vara med i en bransch. Det är farligt att vänta på att de rika företagen först skall tappa sina rikedomar och därmed eftersätta sina investeringar, dvs. inte ha moderna anläggningar åt de anställda. Utan moderna anläggningar går det ju inte att ta ut hyggliga löner. Här måste vår näringspolitik förenas med den fackliga politikens krav på bättre löner och med våra sociala krav på bättre

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

förhållanden inom samhället.

Jag hade velat ha ett snabbare framtagande av en varvspolitik. Staten har haft fullt synliga bevis i sin egen verksamhet för hur kinkig situationen varit och varhän utvecklingen pekats. Staten hade ju intressen i Uddevallavarvet från 1950-talets mitt. Förhållandena i världen, London-räntan och annat verkar ju på samma sätt antingen ett varv ligger i Uddevalla, Göteborg eller Malmö.

Nå, vad sker nu? I det här läget går staten med. De investeringar som är eftersatta är eftersatta. Vad som är gjort behöver vi inte nu diskutera. Det är många pusselbitar som skulle behöva passa in på ett bättre sätt för framtiden, och jag är helt villig att understryka vad industriministern har sagt, nämligen att vissa – inte alla -- i ledningen för Götaverken icke i tid velat samarbeta med samhället på det här området. Å andra sidan har det väl heller inte funnits en varvspolitik inom industridepartementet, eftersom detta departement kom till relativt sent under 1960-talet. Det tar också tid att bygga upp den personalorganisation och skaffa de erfarenheter man behöver ha i ett departement för att syssla med dessa frågor. Om man skall göra någonting, så behövs det pengar, det behövs organisation, det behövs folk och det behövs en medveten långsiktig politik. Man skall veta vad man vill.

Japanerna har byggt upp en sådan organisation sedan 15 år i sitt ministerium för industri och internationell handel, MITI. Där har de folk, där har de pengar, där har de kunnat ställa bakom varven en utvecklingspolitik som varit gynnsam för varven. Trots att Japan är ett kapitalfattigt land i förhållande till vårt, har japanerna ändå kunnat genomföra detta. De har byggt upp sin industri på det sättet. Där finns alltså en del som visar vad vi behöver göra här i landet, organisatoriskt sett, och som Ingvar Svanberg sade, för att utveckla företagerfarenheten och ha den till förfogande inom organisationen. Vidare behövs pengar och former för finansiering på området som gör att man i tid kan vara med i utvecklingen.

Det här är på inget sätt någon anmärkning mot dem som har agerat i det här fallet. Jag anser att statsrådet har gjort vad han har kunnat, statssekreterarna har också gjort ett gott arbete på området. Och man anställde i höstas en f.d. konsult, visserligen inte med branschkunedom men en person med arbets- och metodfrågor – MTM-frågor och liknande – som specialitet. Denne får nu hand om varvskontakterna på heltid. Penningfrågan, att i tid ha pengar framme, att veta hur mycket man har och efter vilka regler man kan använda dem, är en sak som vi också behöver titta på för sådana här fall i framtiden. Ännu har vi inget MITI. Vi behöver se över vår näringspolitik. Det gäller inte bara varvsfrågan, som är aktuell i dag, utan det gäller generellt.

Här föreligger i dag också ett avtal om ytterligare varvssamarbete. När vi läste igenom detta papper i utskottet måste vi konstatera att det är synnerligen löst skrivet. Det är inget färdigt samarbete, och vi vet också att Salénrederierna som går in här som en part inte har velat vara bundna av detta avtal utan vill att det skall bli en ny Götaverksstyrelsens sak att titta närmare på dessa överenskommelser. Det förhållandet kan också ha bidragit till den mycket lösa skrivningen. Vi kan t. ex. inte ur den

skrivningen läsa ut om det blir något samarbete mellan varven i syfte att bygga upp en motorindustri som kan ge sysselsättning åt folk, låt säga i Trollhättan, där man kanske har räknat med en sådan möjlighet.

Vi har också kommit in i en ny situation. Uddevallavarvet och Götaverken svarar för nästan 50 procent av den svenska varvsindustrin. Nu bygger man upp ett nytt intresse i Götaverken, ett starkare varv som ligger i förbindelse med ett rederi. Det är bra i och för sig. Det är bra för sysselsättningen. Det blir emellertid en svårare part för staten att förhandla med när man skall komma in på detaljer om hur man skall styra ihop detta förhandlingssamarbete till ett varvssamarbete. Det betyder också att vi inte bara har varv som behöver samarbeta – Götaverken, Eriksberg osv. – utan vi har rederier: Broströmkoncernen bakom Eriksberg och Salén bakom Götaverken, som har speciella intressen i ett sådant samarbete. Från dessa utgångspunkter tror jag att möjligheterna att i praktiken förverkliga avtalet och genomföra ett vidgat samarbete, modell "paraplybolaget", som man talat om förut i industridepartementet, är betydligt mindre för framtiden än de var i det ögonblicket när Götaverken var svagt och därmed ytterst förhandlingsvilligt.

Det är svårt att ur avtalet läsa fram något om det fortsatta tekniska samarbetet. Det är också svårt att ur de mycket försiktiga och vaga formuleringarna läsa ut någonting om fortsatt finansiellt samarbete. Men på en punkt skulle jag önska att man från regeringens sida tittade över formerna. Jag tror inte att det behöver ske under konfliktsvårigheter med de berörda varven. Det gäller utformningen av fartygskreditgarantier som vi också skall besluta om här för ytterligare några år. Fartygskreditgarantierna från statens sida består i att staten skriver under ett papper som gör att varvet kan låna pengar utan att ha säkerhet bakom lånet. Staten står som lånegarant. Varvet i samarbete med det rederi som köper båten skall uppfylla förpliktelserna. Dessa skall alltså inte ligga på staten. De har inte heller behövt ligga på staten hittills annat än som en garanti som aldrig behövt utfalla. Men de garantier som nu lämnas avser en 15-årsperiod. Under den 15-årsperioden kan man bara använda en fjärdedel av garantiramen såsom texten nu är utformad. Eftersom varvsgarantierna bara ligger på åtta år och amorteras från sitt fulla värde första året till nollvärdet det åttonde året blir det i praktiken bara hälften av de femton åren som utnyttjas, och under den tiden blir det bara halva kapitalbeloppet som tas i anspråk. Därmed är man framme vid att bara en fjärdedel av kreditramen under denna tid blir ianspråktagen.

Därutöver skulle det vara ändamålsenligt om man i det fortsatta samarbetet mellan varven och departementet kunde komma fram till någon form av finansiellt samarbete. Det står på någon punkt att industriministern förutsätter att om det är gynnsammare rent privatekonomiskt för ett varv att låna pengar på ett visst sätt skall varvet göra det. Men jag tror att man från svensk sida bör försöka låna pengarna i annan form än för närvarande för att få en fördelaktigare ränta än man får i dag. Man borde kunna komma fram till en gemensam ram för varvsindustrin för upplåning på den internationella marknaden. Inom den ramen skulle man sedan kunna göra sina avrop av krediter vid olika tidpunkter på året

Nr 105

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

och på det sättet anpassa upplåningen till totala kapitalbehovet och inte knyta den till de behov som uppstår för fartyg efter fartyg, som det hittills varit i praktiken. Tyskarna är inte intresserade av att låna ut 65 miljoner kronor till ett visst fartyg från Götaverken – de är intresserade av att sköta sin kapitalmarknad så att de lånar ut pengar på ett för dem gynnsamt sätt. Likadant är det i andra länder. Alltså skall man betrakta detta som ett kapitalmarknadsproblem och inte se det så låst som man hittills gjort. Med en annan uppläggnings bör vi komma fram till förmånligare räntor och därmed lägre kostnader och mindre förluster för varven.

Den lärdom som vi får när vi ser på varvspolitiken, hur den har utvecklats och hur den sakta men säkert rullat fram under de år som staten direkt varit engagerad inom den, dvs. nästan 15 år, måste föra oss in på ett resonemang om hur vi skall driva en medveten och långsiktig näringspolitik för att i tid stötta industrierna. Vi kommer nu att gå in i en betydligt hårdare värld internationellt och ekonomiskt sett, där 600–800 multinationella företag har hand om halva industriella världsproduktionen och delar också av vår industri. De företagen och andra kommer att ta vara på billig arbetskraft. Det finns gott om sådan i u-länderna, i Nordafrika, Sydeuropa och på en del andra håll.

Mot dessa multinationella företag måste vi slåss på den svenska arbetsmarknaden. Svårigheterna för oss att upprätthålla ett relativt hyggligt löneläge kommer att bli mer och mer uppenbara. Genom de internationella avtal som vi är bundna av och kommer att bli ytterligare bundna av blir det lättare för svensk industri att flytta ut sina nytillverkningar och för de internationella företagen att förlägga sina industrier till de områden där de kan köpa arbetskraft billigt för att sedan sälja sina produkter bl. a. på vår marknad. Därför blir det nödvändigare för oss, inom den snävare handlingsmarginal som vi har för framtiden, att föra en mycket mer medveten, långsiktig och klar näringspolitik så att vi i tid förbereder oss för kommande, hårdare utveckling – inte väntar tills så och så många företag befinner sig nära konkursens brant. Det gäller många av våra industrier, för att de inte skall gå samma väg som textilindustrin. Jag har nämnt bilindustrin – den kan vara ett sådant område som är värt att se på. Träindustrin är ett annat område, där vi av olika skäl har anledning att titta över förhållandena innan det är för sent och sysselsättningsvårigheter dykt upp i många bygder.

På två generationer har det här landet förvandlats från ett jordbruks-samhälle till ett industrisamhälle. Omvandlingen kommer att gå vidare och i snabbare takt. På en generation kommer vårt land att förvandlas från ett industrisamhälle till ett efterindustriellt samhälle. Det kommer att ställa många människor i svåra personliga situationer. Det sker genom att sysselsättningen går ned i deras branscher. De får inte jobb i andra branscher, där de inte är tränade, och på andra orter, där de har svårt att flytta in. Vi behöver en aktiv arbetsmarknadspolitik i kombination med vår näringspolitik, vi behöver en sådan utformning av finansieringspolitiken att vi kan klara den här utvecklingen. Vi måste ha organisation för det och folk för det. Vi måste ha dragit upp riktlinjerna i tid och förutsett utvecklingen, så att vi hinner med de år av förberedelser – fem sex sju

år – som behövs innan situationen är akut och vi står i ett för sysselsättningen riskabelt läge.

Detta tror jag är den generella lärdom som vi måste dra av varvsutvecklingen och som vi behöver ta vara på för vår allmänna näringspolitik framåt i tiden. Det blir nog på det här området som partierna kommer att behöva rikta in sin uppmärksamhet mera än på socialpolitikens, där vi nu håller på att bli mer och mer överens i huvuddragen men där det gäller att kunna fortsätta utvecklingen. Vi måste trygga ungdomens yrkesutbildning i en hårdare värld och ge den möjligheter till jobb i en tid när de internationella förutsättningarna blir helt annorlunda än hittills. De lärdomarna, som vi har fått från varvspolitikens område, visar att vi behöver en medveten, långsiktig näringspolitik.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Det har varit intressant att lyssna till den här debatten. Den ger ett bra exempel på en aktiv näringspolitik. Den har lett fram till en konstruktiv lösning i samarbete mellan staten och enskilt näringsliv som har räddat en stor och viktig industri och säkrat den omedelbara sysselsättningen för 9 000 människor, en lösning som har fullt stöd från löntagarnas egna organisationer. Det fanns mycket litet av de glada fanfarerna från tidigare debatter hos de talare i dag som förut har velat kritisera näringspolitiken. Men jag skall inte fördjupa mig ytterligare i den här debatten – där har väl det mesta sagts – utan jag skall i största korthet säga några sammanfattande ord efter denna riksdagssession.

Om en stund kommer 1971 års riksdag att ha avslutat sin första session. Vi har prövat enkammarriksdagen, vi har kämpat oss fram genom långa kvällsplena. Ett rejält dagsverke står inför sin avslutning. Det kan därför vara skäl att säga några ord av sammanfattning.

Denna riksdagssession föregicks av många spekulationer, gissningar och mer eller mindre tvärsäkra framtidsbedömningar. Sibyllor var flitigt i farten. Det fanns åtskilliga som fruktade att vi skulle hamna i 1920-talets parlamentariska sönderfall. Felet med den tidens minoritetsregeringar var i och för sig inte att uppgörelser fick träffas i utskott och att riksdagens makt ökade. Felet var att riksdagen inte förmådde samla sig till beslut i viktiga ärenden och att statsmakterna därigenom kom att sakna handlingskraft i de för människorna avgörande frågorna. Om detta skulle återupprepas vore det ett allvarligt framtidsperspektiv. I ett läge där inte minst oron i den internationella ekonomiska utvecklingen gör en fast ekonomisk politik till en bjudande nödvändighet skulle en 1920-talssituation få förödande konsekvenser. I ett läge där människorna med rätta ställer stora krav på regering och riksdag för en lösning av sina väsentliga problem skulle det för demokratin vara ytterst olyckligt om riksdagen skulle sakna handlingskraft.

Det är inte att förvåna om man under höstmånaderna och i början av året flitigt diskuterade möjligheterna till samförstånd i vårt parlament. I remissdebatterna på hösten och i januari försökte jag dra upp riktlinjer för socialdemokratins handlande i den givna parlamentariska situationen. I höstremissen sade jag följande:

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

”Vi kommer inte att söka strid för stridens egen skull, inte heller kommer vi att söka ett samförstånd som är föga mer än allmänna fraser eller innebär ett utplånande av de ting som är av grundläggande betydelse för de människor som givit våra idéer och vårt program sitt stöd. Frågan om strid eller samförstånd kan inte avgöras genom allmänna talesätt. Svaret på den frågan kan endast ges genom partiernas ställningstaganden till de konkreta sakfrågor, som kommer upp till den nya riksdagens behandling under den kommande perioden.”

Jag följde upp detta under värriksdagens remissdebatt med följande ord:

”Det ligger utan tvivel ett värde i samlande lösningar i Sveriges riksdag. Det förutsätter en förmåga till öppenhet och hänsyn. Man skall inte vara så svag att man låter prestige och futtiga smågräl stå i vägen för en uppgörelse, när denna är möjlig. Socialdemokratin kommer för sin del att för riksdagen lägga fram den politik som vi format ut efter en intensiv diskussion inom vår rörelse och som vi lagt fram för väljarna inför valet. Det blir sedan oppositionspartiernas sak att ta ställning. Erfarenheten får visa hur långt samförståndet räcker.”

Men jag gjorde två tillägg:

”Jag vill än en gång understryka att vårt ekonomiska läge kräver fasthet och handlingskraft i politiken. En överbudspolitik som skulle medföra en försvagning av finanspolitiken kan endast leda till en påspädning av inflationen eller till en åtstramning av kreditpolitiken som drabbar den önskade ökningen av industriinvesteringarna. Socialdemokratin kommer att slå vakt om den på kort sikt möjligen impopulära men på längre sikt nödvändiga stramheten i den ekonomiska politiken.

Vidare: Det parlamentariska läget kan erbjuda frestelser till taktiska manövrer, till ett spel med nålstringet som mål och endagsrubriken som pris. Vinsten får dagsländans karaktär. Det kan däremot allvarligt skada respekten för politiken bland medborgarna och därmed de demokratiska värden de politiska partierna skall värna.”

Dessa uttalanden väckte hård kritik på en del borgerligt håll. Man myntade beteckningen Palmedoktrinen. Denna doktrin skulle utgöra ett hinder för ett förnuftigt samförstånd i svensk politik, ty den innebar att den socialdemokratiska partiledningen upplever det som en stark förpliktelse att i praktisk gärning söka förverkliga partikongressens riktlinjer och beslut. Palmedoktrinen är en alldeles för ärofull beteckning på denna självklara lojalitet mot våra idéer och mot de människor som givit oss sitt stöd. Men den utesluter på intet sätt en positiv vilja till samförstånd med andra meningsriktningar och en beredvillighet att acceptera justeringar i de egna förslagen, om de går att förena med politikens huvudlinjer. Den handlingslinjen har vi följt under värriksdagen.

Vi kan nu avläsa resultatet av riksdagens arbete.

För det första: Det har gått att föra en stram ekonomisk politik. Vi lade fram en stram budget i januari. Den har i allt väsentligt hållit. Denna strama ekonomiska politik har också i allt väsentligt haft stöd av de borgerliga partierna. Jag vill oförbehållsamt understryka att detta varit en tillgång för landet. Visst har det förekommit överbud. Mittenpartiernas

Torsdagen den
3 juni 1971*Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri*

budgetförsvagning t. ex. uppgår enligt våra beräkningar till i runt tal 300 miljoner kronor, men vi har varit vana vid det dubbla eller det tredubbla eller det fyrdubbla. De mycket långtgående löften som under valrörelsen framfördes från oppositionens håll har förts i bakgrunden, och det är en glädjande tillnyktring. Men på den här punkten kan man ändå i två avscenden rikta viss kritik mot oppositionen.

Kväll efter kväll har vi suttit här i riksdagshuset och debatterat och voterat om utgiftsökningar på 100 000 kronor eller en halv miljon eller en miljon. Politiskt skall inte vi klaga - det har underminerat trovärdigheten i oppositionens ständiga tal om återhållsamhet med statsutgifterna - men jag skulle tro att många finner den aktiviteten föga meningsfull.

Man har också varit återhållsam när det gällt preciserade yrkanden om ökade utgifter eller minskade inkomster. Denna återhållsamhet återkommer inte när det gäller att genom utredningskrav göra beställningar för framtiden. Det är mycket stora växlar på ekonomiska åtaganden för framtiden som man där har ställt ut.

För det andra: I stort sett alla frågor har under riksdagssessionen genomförts med breda majoriteter i kammaren. Låt mig i korthet sammanfatta!

1. Det gäller de viktiga reforminslagen i budgeten: förbättringen av de äldres villkor, utbyggnaden av arbetsmarknadspolitik och regionpolitik, förbättring av arbetsmiljön genom företagshälsovård och arbetarskyddsfond, de ökade resurserna till arbetarskyddsverket och arbetsmedicinska institutet, den fortsatta satsningen på forskning och utbildning och mycket, mycket annat. På bostadspolitikens område var det endast moderaterna som skilde ut sig mera märkbart.

2. De nya lagarna till stöd för den äldre arbetskraften genomfördes med stor majoritet. Endast moderaterna röstade mot lagen om sysselsättningsstödjande åtgärder för äldre.

3. Vår ståndpunkt i EFC-frågan vann så småningom bred anslutning. Endast moderaterna gick emot.

4. Beslutet om utflyttning av statliga verk togs av en i de principiella huvudfrågorna nära nog enhällig riksdag. I pressen har beslutet hårt kritiserats. Man har egentligen gett en alldeles orimlig skildring av riksdagens behandling. Det är i själva verket ett gott betyg åt riksdagens handlingskraft att den trots de naturliga lokala motsättningarna kunnat samla sig till beslut. Decentralisering kräver styrka hos den centrala statsmakten.

5. Fredslagen på arbetsmarknaden mötte motstånd endast av halva moderaterna och hela vpk.

6. Stödet till en fri och allsidig samhällsdebatt i pressen genomfördes med betydande majoritet.

7. Lagstiftningen om fortsatt hyreskontroll vann bred anslutning. Moderaterna gick emot.

8. Riksdagen var enig om riktlinjerna för trafikpolitiken. Endast folkpartiet skilde sig ut.

9. På konsumentpolitikens område har ett brett program med bl. a. lagen om otillbörliga arbetsvillkor, ångerveckan och livsmedelslagen

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åtgärder inom svensk varvs-
industri*

genomförts under bred uppslutning.

10. Den största näringspolitiska frågan vid årets riksdag, krisen vid Götaverken, kommer att genomföras under bred anslutning. Detsamma gäller de stora satsningarna på Norrbottens järnverk och Uddevallavarvet. Hela kritiken mot näringspolitiken och den statliga företagsamheten har knappast lämnat efter sig några konkreta förslag alls från borgerligt håll.

Jag tror att detta kan räcka, även om en del finns att tillägga. Det är en rätt god sammanfattning av de större frågorna.

I den borgerliga pressen har frågan om regeringens förestående nederlag i riksdagsvoteringarna fått ett utomordentligt stort utrymme, i varje fall innan dessa voteringar har ägt rum. På ledarplats och i nyhetskommentarerna har man i det oändliga spekulerat över alla de motgångar och besvikelser som regeringen skulle möta i voteringarna. Detta måste ha blivit en spänd förväntans upplösning i nästan ingenting. Vi har förlorat en votering om författarstödet, en om landsbygdens elektrifiering, en om ett utredningskrav och ytterligare några i ett par små frågor. Det är i stort sett allt, och det är faktiskt inte mer än normalt i helt andra parlamentariska lägen. Och de justeringar som skett under riksdagsbehandlingen har inte påverkat huvudlinjen i politiken; den har man varit beredd att acceptera.

En annan stor fråga i förhandsspekulationerna var socialdemokratiens förmenta beroende av kommunisterna. Den frågan har nästan försvunnit. I nära nog alla stora frågor har vi fått stöd också från ett eller flera av de borgerliga partierna. Kommunisternas röster har därmed inte varit avgörande. Vidare har de borgerliga partierna visat sig vara till ytterlighet angelägna om att själva få kommunisternas stöd – eller stödjade kommunisterna – i olika frågor. Nästan rörande var en borgerlig tidning, som i Ritssemfrågan först nyttjade kommunisternas stöd för att jubla över en förestående borgerlig seger. När vpk sedan stödde det modifierade förslaget utmålades detta som ett bevis för socialdemokraternas beroende av kommunisterna. När alltså kommunisterna stöder de borgerliga skildras detta som en borgerlig seger; när de röstar med oss skildras detta som en seger för kommunisterna. Det är skillnaden.

Utanför riksdagen har det under våren i pressen och i vissa andra kretsar bedrivits en från kampanj mot socialdemokratien och regeringen, stundom med användande av metoder som dess bättre är sällsynta i svensk politik. Man har tydligen haft förväntningar på mycket hårda motsättningar i riksdagen. Men den bild som tecknats i en del borgerliga tidningar stämmer inte med den verklighet som vi upplevt i riksdagsarbetet. Det finns en uppenbar motsättning mellan den kampanj som bedrivits utanför riksdagen och det praktiska arbete som har ägt rum i riksdagens utskottsrum och plenisal, och i längden är det det praktiska arbetet som avgör.

1971 års vårriksdag har i en på många sätt besvärlig period ställts inför betydelsefulla avgöranden. Den demokratiska arbetsmetoden ställs i det moderna samhället inför bestämda prov. De proven har riksdagen bestått. Den svenska riksdagen har samlat sig kring beslut i frågor som ingen politiskt vald församling får skjuta ifrån sig. Riksdagen har visat sin handlingskraft. Reformarbetet har gått vidare, till gagn för medborgarna

och för landet. Det är en vital demokrati i arbete.

Jag vill uttala min tillfredsställelse över att oppositionen i de konkreta ställningstagandena i så hög grad har slutit upp bakom huvudlinjerna i regeringens politik och därigenom medverkat till ett gott resultat av enkammarriksdagens första session.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HELEÉN (fp):

Herr talman! Vi fick väl under vissa passager av statsministerns tal det intrycket att sommarlovets milda ljuvligheter redan hade brett ut sig över oss alla; men ännu återstår säkert någon timme innan vi kan skiljas åt.

Vi måste väl alla konstatera att statsministerns uppläggning i början av anförandet i hög grad var resonabel. Den process han sedan förde var främst riktad mot massmedia och jag har ingen anledning att lägga mig i den.

Jag tänker inte heller spilla många ord på att bemöta det vanliga påståendet att vi skulle ha lagt fram överbud på flera hundra miljoner kronor; påståendet är felaktigt och det saknar dessutom numera all trovärdighet.

Den lista över regeringens voteringsnederlag som statsministern gav var ofullkomlig och litet överslättande. Det är ändå så att vi, vid några av dessa frågor som har lett till nederlag för det socialdemokratiska regeringspartiet, har kommit in på väsentliga politiska spörsmål. Jag tänker inte minst på riksdagens krav att kostnadsrelationerna mellan stat och kommun nu äntligen skall omprövas. Det är inte bara fråga om ett formellt utredningskrav, utan det är fråga om att gå in i den hetaste politiska problematiken — den som i mycket hög grad verkar som dynamit i dagens situation på avtalsfronten. Vi vet nämligen att de i höstas beslutade kommunalskatterna och de väntade kommunal- och landstingsskattelhöjningarna på kanske inemot 3:70 — som är en följd av åtgärder där staten i stor utsträckning har varit initiativtagare — verkar starkt försvarande, inte minst i de stora industriarbetargrupper där man redan har en marginalsatt på 50 procent och där en ytterligare höjning med 3:70 per hundralapp verkligen känns.

Statsministern betonade flera gånger i sitt anförande att det nu finns en vilja här i riksdagen att åstadkomma samlande lösningar och han tog upp sådana fall där partierna har kunnat enas. Jag är också glad över att det finns åtskilliga sådana fall. För min del inledde jag vårsessionen med att betona, att om regeringen sökte samförståndslösningar mot mitten skulle den inte finna oss liberaler nedgrävda i partipolitiska skyttegravar. Men det går ändå inte att komma ifrån, herr talman, att den bild som statsministern har tecknat i sitt anförande endast täcker en bit av verkligheten; det är så att säga riksdagsbilden, och till på köpet egentligen bara den formella riksdagsbilden.

När herr Palme beskriver regeringens situation verkar det som om allt skulle vara bra här i landet och som om vi hade en mycket framgångsrik regering. Men om regeringen är så bra och så framgångsrik, hur kommer

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åt-
gärder inom
svensk varvs-
industri*

det sig då att de ekonomiska problemen hopar sig och att många upplever problemen som någonting som angår dem personligen och som ingriper i den egna familjen? Den frågan ställer oss mitt ute i den sociala och politiska verklighet som fick ganska liten plats i statsministerns anförande. De människorna – i många fall även sådana som tidigare har stött socialdemokratin – tycker att den nu har misslyckats med att bygga under för en ekonomisk utveckling som ger trygghet, tillväxt och sysselsättning.

Vi känner ingen hemlig eller öppen glädje över att regeringen har det svårt. Det här är svårigheter som vi gemensamt skall ta itu med. Det finns för små resurser för de väldiga reformkrav som vi alla har varit med om att skapa opinion för och det är något som vi verkligen har anledning att grubbla över. Men vi måste också notera att det är en realitet som ligger till grund för reaktionerna hos alla löntagare – och även alla andra grupper i samhället. Vi tänker därför – även om vi i regel blir lönade med ganska mycket otacksamhet från regeringens sida – fortsätta att försöka ge konstruktiva bidrag för att öka kapitalbildningen, säkra den ekonomiska tillväxten och därmed trygga sysselsättningen – alldeles oavsett om vi själva får vara med och genomföra förslagen.

Min främsta invändning mot herr Palmes bild är alltså inte vad den innehöll utan vad den inte innehöll. Jag unnar honom väl att fröjda sig åt regeringens knappa voteringssegrar, när han nu sammanfattar den politiska vårsessionen. När statsministern förra året i den gamla andra kammaren avslutade 1970 års riksdag och summerade dess arbetsprogram, lät det ganska annorlunda. Då trumpetade han i stridslurarna inför valet, och det var nästan ingen hejd på alla framsteg och allt förträffligt som socialdemokratin hade gjort och skulle komma att göra under den närmaste tiden. Då fick vi också höra att regeringsprogrammet skulle bli just valprogrammet – Kramforsmanifestet, som väl redan då var förberett.

Nu ett år senare stämmer inte den bilden. Av det programmet är det relativt litet som har kunnat genomföras. Bilden blir så ljus som den målades av statsministern huvudsakligen därför att han inte går in på det som regeringen inte har klarat av. När herr Palme skyler över att arbetslösheten är den största på mycket länge och att den besvärliga ekonomiska situationen beror bl. a. på det valtekniskt betingade felgreppet att låta penningpolitiken alltför länge bära hela bördan, beror det på att han inte vill tala om att regeringens huvudlinje före valet var att sopa problemen under mattan och att ta fram dem till beskådande först efter valdagen.

Han talar inte heller om att regeringens skattereform har visat sig innehålla just de svagheter som vi påpekade redan förra året och som satt inte minst barnfamiljerna i en besvärlig situation. När han summerar regeringens voteringssegrar glömmar han bort att påpeka att regeringen tydligen även i framtiden tänker låta inflationen höja skatten och att regeringen åtskilliga gånger har utmanat opinionen genom att inte ta fram den fysiska riksplan som skulle ha gjort att flera av de konkreta misstagen på det området kunde ha undvikits.

När han talar om näringspolitiken vill han inte heller erkänna att det

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

var socialdemokratin själv som genom att tala om hur den starkt expanderande statliga företagsamheten skulle vara ett inslag i denna näringspolitik, skapade förväntningar som lett till besvikelse, vilken har avsatt inte bara dåliga resultat i en del företag utan dessutom en ordförande i Statsföretag AB. Vi medger gärna att näringspolitiken måste vara någonting mycket bredare och väsentligare än denna diskussion om utfallet i dessa enskilda företag. Och dagens debatt har ju visat att det finns andra dimensioner på näringspolitiken. Men nog är det socialdemokratin som har medverkat till att debatten har fått denna inriktning genom de orimliga förväntningar man skapade kring Statsföretagsgruppen.

Att regeringen har sin del i ansvaret för att avtalsfrågorna ännu i dag befinner sig i ett allvarligt läge går det ju inte att komma ifrån, eftersom regeringens paroller i avtalsrörelsens början bidrog till att skapa konfrontationer så att regeringen till sist i mars var tvungen att söka stöd hos riksdagen för att åtminstone tillfälligt klara landet ur en svår situation.

Det är alltså både på sikt och i nuet vissa svårigheter som måste tas med i bilden och som det vore välgörande om statsministern i sin allmänna samarbetsanda ville samla krafterna omkring, inte bara genom allmänt hållna paroller utan även genom direkta uppslag om hur dessa svårigheter skall lösas.

Jag tänker på de prishöjningar som man har stoppat undan och som nu börjar krypa fram; man har redan blivit tvungen att släppa efter på flera håll där lönsamhetsmarginalerna blev orimliga. Hur länge dröjer det innan posten, televerket och SJ på nytt måste, för att klara sin situation, få sina taxehöjningar?

Men det allvarliga är naturligtvis att hela situationen inför 1970-talet innehåller så många hårda och svåra inslag. Strukturrationaliseringen har inte minskat i takt. De omplaceringar och friställningar som följer kommer snarast att öka av det utfall som man kan vänta av avtalsrörelsen. Koncentrationstendenser till storföretag och tätbefolkade områden kommer rimligen att påskyndas av avtalsrörelsens upplösning.

Vi vet också att genom omständigheter, som politikerna mycket litet kan verka över, drivs arbetstakten upp. Vi vet att genom våra egna förslag till genomförda skolreformer har behovet av en återkommande utbildning blivit någonting självklart, ibland omskolning för ett helt nytt yrke. Det är någonting som skapar just en känsla hos många människor av att samhället är ganska hårt. Fördomar mot den äldre och kvinnliga arbetskraften existerar fortfarande. De bekämpas från den statliga sidan, vilket är värdefullt, men vi har ännu inte kommit så långt att dessa fördomar har kunnat brytas.

Tar man detta i samband med den senaste tidens ekonomiska utveckling, är det alldeles uppenbart att många upplever hela utvecklingen just nu som om den gick åt det hårdare hållet. Vi får inget mänskligare samhälle, om vi tillåter utvecklingen att rulla vidare utan att gå in på en verkligt förutsättningslös diskussion om vad det moderna välfärdssamhället kan inrymma. Samhället bör inte bli hårdare, utan mänskligare. Det var vårt tema i 1970 års valrörelse, och det är ett tema som vi kommer att fullfölja. Då måste vi i hög grad känna att vi arbetar *med* de

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åtgärder inom svensk varvs-
industri*

många människorna, även dem som befinner sig utanför de politiska partierna.

Vi sade litet utmanande i en av våra valparoller: Lägg dig i – närdemokrati! När vi startade den debatten fick vi höra av statsministern att det var fel debatt vi förde. Nu har vi vid avslutningen av värriksdagen av finansministern fått veta att de metoder vi vill tillråda inte är tillämpbara t. ex. när det gäller utlokalisering av statstjänstemän. Det måste gå till precis så som regeringen har skött det, annars blir det ingenting av med en fortsatt decentralisering.

Vi är alldeles övertygade om att det är en attityd från socialdemokratin som inte kommer att kunna stå sig, för här sker ute bland människorna en utveckling. De förutsätter att också *mellan* valtillfällena kunna direkt påverka sina valda förtroendemän.

När vi i en annan ingrediens i vårt valprogram krävde den fysiska riksplanen, var det många som inte såg det samband som finns mellan en riksplan för miljövård och de faktiska beslut som riksdagen under hösten och vintern skulle komma att fatta. Många trodde att detta var någonting ganska diffust. Jag skulle kunna knyta an till de många utmärkta tal som Olof Palme höll i slutet av 1960-talet om behovet av att planera så, att orörd natur kunde bevaras för framtiden parallellt med en utbyggnad av industrin. De talen övertygade då men inte lika mycket nu efteråt, när statsministern har brutit mot en hel del av de löften som han ställde ut som kommunikationsminister.

Ett tredje avsnitt i vår valuppläggnin g innebar att vi sade: Det måste löna sig att arbeta! Vi knöt an den tanken direkt till kravet på ett inflationsskydd mot automatiska skattestegringar. Regeringen har ansträngt sig att hålla prisstegringarna tillfälligt tillbaka, men den ekonomiska politiken har inte gjort det möjligt att skapa en stabilitet på längre sikt.

När det gäller kravet att löntagarna i själva avtalsrörelsen skall känna att de inte behöver begära komensation även för en väntad penningvärdeförsämring är regeringens försummelse att inte vilja indexskydda skatteskalar och avdrag någonting mycket väsentligt. Det vore bra om herr Palme ville använda några sommarveckor till att fundera över den saken och verkligen komma tillbaka och säga: Vi inser att det är nödvändigt att skapa detta inflationsskydd.

Vi kommer från vår sida att fortsätta att driva dessa frågor. Vi vill göra det med realism och i nära anknytning till den svåra ekonomiska situation som råder. Då kan man inte ställa ut några stora växlar, inte skapa förväntningar av ett slag som människorna känner att det inte är möjligt att uppfylla. Vi tror självfallet inte ett ögonblick att vi ensamma skulle ha svaret på alla frågor och att regeringen skulle sakna svar på allt. Men vad vi tror är att liberalismens idéer möts av större förståelse utanför de organisatoriskt bundna grupperna som har möjlighet att direkt känna att de har inflytande inom partierna. Att vara ett parti som mer än andra vill företräda de anonyma människorna i praktiskt politiskt arbete uppfattar vi inte bara som ett ansvar utan också som en utmaning.

I den enkammarriksdag som liberala insatser drev fram kommer dessa liberala idéer att föras fram med beslutsamhet. Det förhållandet att vi

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åt-
gärder inom
svensk varvs-
industri*

alltjämt står öppna för resonemang i enskilda sakfrågor och i större politiska sammanhang betyder sannerligen inte att vi avstår från att driva vår egen linje.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! När jag nyss lyssnade på statsministern kände jag mig, liksom kanske många av kollegerna här i kammaren, som ung på nytt – det var som på gamla tiders skolavslutning, när inspektor tackade eleverna för ett gott arbete och gav goda betyg till eleverna därför att det skulle återfalla på läraren, på magistern själv. Det var nästan så att man fick lust att börja sjunga ”Den blomstertid nu kommer med lust och fågring stor” – men nu är jag inte lika musikalisk som finansministern, så jag skall bespara kammaren den prövningen.

Men nu var det Götaverken vi egentligen skulle tala om. Jag har en känsla av att det anförande som statsministern höll föll en aning utanför protokollet. Jag vill ge talmannen en komplimang för den tolerans han i det sammanhanget, liksom så ofta tidigare, har visat talare som har varit benägna att gå utanför gränserna för det i vanliga fall tillåtna. Jag skall fortsätta att göra som statsministern och herr Helén: lita på herr talmannens tolerans.

Men i Götaverksfrågan – för att vi inte alldeles skall glömma bort att det var den vi skulle tala om – vill jag gärna ge riksdagsman Hans Hagnell, min gamle motståndare sedan förr i tiden i den gamla andra kammaren, en komplimang för det mycket sakkunniga, sympatiska och balanserade anförande han höll och den rundblick över näringspolitik som han gav inför kammaren. Det är bara att beklaga att så få av kammarens ledamöter var inne och fick tillfälle att lyssna på honom. Om man för en näringspolitisk debatt på *det* sättet, då kan herr statsministern och herr finansministern och hela det socialdemokratiska partiet räkna med att vi skall delta i den debatten med stort intresse och med en helt positiv inriktning. Hasse Hagnell lyckades göra vad inte alla lyckats med, nämligen att avpolitiscera den stora frågan om de näringspolitiska satsningar som vi i framtiden kan komma att ställas inför i vårt land liksom i alla länder med hög teknisk utveckling.

Statsministern började sedan tala om alla de spekulationer som oppositionen ägnade sig åt när denna riksdag tog sin början. Personligen sysslade jag mycket litet med spekulationer den gången. Jag överlämnade åt den här sessionen att avgöra vad som egentligen skulle hända, men jag skall be att få upprepa vad jag sade i januari, eftersom statsministern själv citerade vad han sade.

Jag påpekade att de tre valen våren 1966, 1968 och 1970, som visade stora kastningar i valresultaten, som vi verkligen inte är vana vid i vårt land, markerade en helt ny rörlighet bland väljarskarorna, en rörlighet som ur demokratisk synvinkel är uppmuntrande och som måste framtvinga ett större hänsynstagande till de enskilda väljarna och en skyldighet för oss att lyssna mycket mer än vad vi kanske har varit benägna att göra tidigare, då man kunde räkna med att vissa grupper av väljare mer eller mindre automatiskt stödde de tidigare partilinjerna vid sitt voterande.

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åtgärder inom svensk varvs-
industri*

Jag tillade att det nyttar föga för en oppositionspolitiker att fundera över den taktik som kan bli regeringen Palmes i det här nya läget. Vi kan spekulera, sade jag, över regeringens vilja och över dess möjligheter att driva den målmedvetna och kraftfulla politik som inte minst vår samhällsekonomi kräver, och vi kan hysa farhågor för att dess handlande kommer att präglas mera av kortsiktiga partitaktiska hänsyn än av det ansvar för vår ekonomi och landets bästa på sikt som tidigare talmannen Boheman hade talat om. Men sådana här funderingar, sade jag, har bara akademiskt intresse i dag, för det blir regeringens praktiska åtgärder som ger oss svaret, och de kommer att betygsättas av väljarna liksom också regeringens förmåga att efter valstridens överord och utmaningar åstadkomma samverkan i väsentliga frågor med de andra demokratiska partierna.

Vidare hänvisade jag till Tage Erlanders inledningsord, då vi öppnade den nya riksdagen, och jag menade att den ekonomi som vi befann oss i – och som socialdemokraterna obestriddligen är medansvariga för – förpliktar till hänsynstagande och samarbete med den demokratiska oppositionen, och domen kommer att bli hård, om herr Palme väljer att bygga minoritetsregeringens handlande på uttalad eller underförstådd medverkan av herr Hermanssons 17 kommunister.

Vad har nu hänt? När man lyssnade på herr Palme fick man en känsla av att här har det varit samverkanspolitik i mycket stor utsträckning där alla partier i den här kammaren i stort sett har varit ense. Jag återkommer till de avvikelser härifrån som han särskilt berörde.

I själva verket har det väl ändå varit så, att i ett mycket stort antal ärenden besluten har fattats med några tiotal rösters majoritet, och det har i regel varit socialdemokraternas och kommunisternas röster som har fällt avgörandet. Det kan vara en slump, det kan vara samförstånd, det kan vara förhandlingar som ligger bakom; jag konstaterar bara att detta är ett faktum. I ett par fall har förhandlingar ägt rum med andra partier, och det gäller två fall som jag tycker skall betraktas som olycksfall i arbetet: annonsskatten och valet av JO.

Statsministern apostroferade den ”strama” politik som har förts och gav uttryck åt en positiv inställning till oppositionen för att den i stort sett hade accepterat, som det hette, regeringens linje men menade att vi ändå hade gjort oss skyldiga till åtskilliga överbud. Man får nog ändå ha sinne för proportioner när man bedömer de ett par hundra miljoner kronor mera som oppositionspartierna, antingen alla eller ett par ihop, har menat att man skulle kosta på sig i olika sammanhang. Den summan måste ses mot bakgrunden av att finansministern eller regeringen prutat bort ungefär 4 miljarder kronor av de äskanden som myndigheterna hade framfört till regeringen. Det skulle vara en onaturlig opposition, om vi på alla punkter hade funnit oss i att bara acceptera de prutningar som regeringen hade kommit fram till. Om man inte på en budget som överstiger 60 miljarder kronor skulle kunna plocka fram några hundra miljoner för att tillgodose angelägna anspråk, skulle det vara skräp med oppositionen. Man skall också ta hänsyn till att konjunkturerna är i varje fall så vikande att de där pengarna spelar väldigt liten roll ur samhällsekonomisk synpunkt.

Forsdagen den
3 juni 1971*Statliga åtgärder inom svensk varvs-
industri*

Ett grundläggande drag i statsministerns anförande i övrigt var att vi i stort sett hade varit ense, någonting som statsministern gav uttryck åt i en positiv uppskattning. Jag tror att man, när man gör en bedömning av hur vårt arbete bedrivs och vilka ställningstaganden vi gör, skall vara klart medveten om hur utvecklingen i ett modernt industrialiserat samhälle förlöper, att tekniken och händelseutvecklingen i och för sig framtvingar enighet i det avgörande flertalet av frågor. Vilken regering som än hade suttit skulle med säkerhet i flertalet frågor slutresultatet, med vissa nyanseringar naturligtvis, ha blivit detsamma. Om vi som representerar den borgerliga oppositionen hade suttit i regeringen, hade vi sannolikt lagt fram förslag på många punkter som i mycket stor utsträckning skulle ha överensstämt med de förslag som regeringen Palme har lagt fram. I en modern industristat med den utvecklingsnivå som vi har ligger det i sakens natur att utvecklingen själv driver fram vissa frågor till avgörande och att regeringen är piskad att föra fram dem, om det inte skall inträffa "olyckshändelser".

När finansministern, nej statsministern – jag är så van att debattera med herr Sträng så att jag berömmar statsministern av att vara finansminister, vilket är att ta till i överkant – alltså när statsministern som bevis på hur vi hade avstått ifrån att föra vår demonstrationspolitik på det näringspolitiska planet tog upp Norrbottens Järnverk och Götaverken, vill jag uttryckligen ha sagt att de satsningar som det där är fråga om är just det slags åtgärder som jag menar att en modern industristat måste göra. Det ligger också – med en ny apostrofering av herr Hagnell – i sakens natur att det slagets satsningar måste vi göra i en modern industristat om vi skall kunna följa med i utvecklingen. Vi är inte oberoende av vad som sker ute i världen. Vi kan aldrig frigöra oss från den industri- och näringspolitik som bedrivs i andra med oss konkurrerande länder. I åtskilliga av dessa länder driver man en längre gående näringspolitik än vad vi gör i Sverige. Det väsentliga är att man undviker att driva politiken doktrinerat – att man exempelvis bygger sina åtgärder på en partipolitisk övertygelse om att socialisering är bättre än fri företagsamhet. Insatserna skall ske därför att de behövs för att lösa besvärliga teknisk-ekonomiska problem, för att se till att konkurrenskraften i industrin upprätthålles och att sysselsättning ges åt ett stort antal människor. Sådana satsningar kommer att behövas i fortsättningen.

Jag vet inte om det var med vällust eller med olust som statsministern påvisade att det parti jag representerar, moderata samlingspartiet, på många punkter hade manat sig ut ur den allmänna enighet som statsministern ansåg hade rätt. Jag tror att om man tittar på de punkter där vi har gått emot, kan man konstatera ett genomgående drag, nämligen att vi har vänt oss mot fortsatta regleringsåtgärder på olika områden där socialdemokraterna menat att reglering, kontrollåtgärder och restriktioner fortfarande erfordras. Vi har i vissa fall åberopat den argumentation som regeringspartiets företrädare under ett flertal år själva har bedrivit, då det gällt att utdöma hyresregleringen som ett system för att lösa bostadsfrågan eller då det gällt att utdöma prisreglering som ett system för att klara en effektiv prisbildning, för att ta bara ett par exempel. Det har varit ett genomgående drag från vår sida att vända oss mot olika

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

uttryck för regleringsökonomi.

Vi har också på ett par punkter försatts i ett tvångsläge där vi, vare sig vi velat eller inte, blivit tvingade att följa den politik som regeringen i kraft av sin initiativrätt kan vidta. Vi kan peka på fullmaktslagen. Genom den accelerering av motsättningarna på arbetsmarknaden då det gällde tjänstemännen och genom den politisering av förhandlingarna som regeringen och avtalsverket själva hade medverkat till hade vi kommit i ett helt ohållbart läge, där vi på oppositionssidan fann oss inte kunna underlåta att medverka, fastän vi menade att regeringen i stor utsträckning var skuld till det som hade inträffat.

Jag bedömer den brådstörtade åtgärden om decentralisering av statliga företag på samma sätt. Med en förnuftig regionpolitik och med en målmedveten decentraliseringspolitik skulle man redan i början av 1960-talet ha kunnat åstadkomma betydligt större effekt utan de störningar som nu inträffat, om man hade målmedvetet flyttat ut eller nylokaliserat företag utanför Stockholm. Om man planmässigt och målmedvetet hade siktat på att vidtaga dessa åtgärder när man skapade nya ämbetsverk och nya funktioner i ämbetsverken, hade man inte försatt sig i det läget att man över en natt måste flytta ut 3 600 anställda, eller vad det är, ifrån Stockholm, med alla de konflikter och problem som följde i spåren. Att vi sade ja berodde på att man någon gång måste börja med denna del av decentraliseringspolitiken. Men vi tycker att den var handlagd på ett dåligt sätt och att man borde ha vidtagit åtgärder tidigare. Vi befann oss i ett tvångsläge. Man måste göra någonting för att någon gång börja med den decentralisering som det i så många år hade talats om.

Sedan är det naturligtvis riktigt som herr Helén säger, att när statsministern talade blev det nästan enbart själva riksdagsarbetet som berördes. Och det är väl rätt naturligt att en inspektor talar om arbetet i *skolan*. Men ser man litet längre och bedömer det politiska läget ur en vidare synvinkel är förhållandena verkligen inte, som herr Helén påvisade, fullt så bra som man kunde få ett intryck av när man lyssnade på statsministern.

Finansministern och jag hade en debatt häromdagen då vi diskuterade det nya skatteförslagets konsekvenser. Finansministern viftade med skattetabletter och jag sade: Gå ut och fråga folk, skattebetalarna själva, hur de upplever sin situation i dag när de tittar efter vad de har kvar i plånboken och vad de kan få för de pengar de har kvar i plånboken och jämför med hur de hade det året förut. Då svarade finansministern: Nej, de här tabellerna talar sitt tydliga språk! Ja, det har ju varit vanligt att man inom socialdemokratin har menat att man skall "lyssna till rörelsen", gå ut och fråga folk. Jag tror att ni har menat allvar. Ni har gjort försök. Men jag tror att det finns anledning att ännu mera och ännu bättre lyssna på stämningen ute bland människor i 1971 års Sverige. Om man gör det kan man inte dra riktigt så optimistiska och positiva slutsatser som statsministern gjorde.

Vad jag är övertygad om att svenska folket framför allt upplever som hårdast och starkast i dag är det som jag brukar kalla för konfrontationspolitiken – motsättningarna mellan människorna, motsättningarna mel-

lan grupper av människor, ett allmänt missmod ute i de djupa leden, i de led som även ni har kontakt med, kanske bättre kontakt än vad jag har, det skall jag gärna erkänna. Jag har förut i år citerat ett uttalande av Vilhelm Moberg, som ju ibland gör sig skyldig till överdrifter, det skall jag gärna medge, ungefär som somliga politiker. Jag ber att få citera uttalandet nu också: "Vi har ett välfärdssamhälle där alla människor är missnöjda och besvikna. Jag tycker att Sverige alltmer liknar en ofärdsstat där man har börjat med ett allas krig mot alla — — ." Med alla sina överdrifter tecknar det en väldigt riktig bild av hur många människor känner det.

Varför är det så här? Vi vet alla att det i stor utsträckning beror på att prisutvecklingen, inflationen, berövar människorna och familjerna, framför allt barnfamiljerna, alltför mycket av deras köpkraft. Den typ av marginalskatter som ju bär socialdemokraternas prägel gör att den kompensation som de sedan får för prisstegringarna ingenting blir värd. Den äts upp av skatterna. Många upplever det faktiskt på det sättet. Även om vi har det bra i det här landet — det har vi trots allt — upplever många det så att de inte får lön för mödan. Pengarna räcker inte, och det gäller framför allt barnfamiljerna, dessa "nya fattiga" som med skattebelastningen, med sin försörjningsbörda och med sina hyresutgifter inte kan klara sig utan stöd från det allmänna. Många upplever det som en förödmjukande situation att det skall vara på det sättet i Sverige, fortfarande ett av världens rikaste länder, och många människor, inte minst de högre betalda LO-arbetarna och många tjänstemän i medelinkomstlägena, får i dag inregistrera påtagliga standardsänkningar.

De får det bättre på annat sätt, säger säkert socialdemokraterna och regeringens talesmän. Men de kan ändå inregistrera klara standardsänkningar, om inte det skulle hända ett mirakel i avtalsrörelsen, ett mirakel som vår samhällsekonomi inte har råd med.

Det är inte bara den materiella sidan som människorna upplever på detta destruktiva sätt. Det finns en allmän osäkerhet i samhället — sådan osäkerhet kanske finns i många andra samhällen, men vi talar nu om Sverige — ett främlingskap inför den byråkratisering som en växande kommunal och statlig apparat har medfört, där centraliseringstendenserna förmärks på alla områden, även inom fackföreningsrörelsen och i affärlivet och inte minst inom den offentliga sektorn, där vi i dag har lika många anställda som vi har inom den tillverkande industrin. Detta skapar naturligtvis en mängd föreskrifter och ett förmyndarsamhälle där den enskilde känner sig utsatt för beslut av beslutande instanser. Och avståndet mellan honom och dem som beslutar upplever han som väldigt långt.

Jag vet inte om socialdemokraterna har gjort så många försök som vi för att analysera den politiska utvecklingen med de hjälpmedel som man har i t. ex. SIFO. Ett genomgående drag i alla dessa undersökningar har i varje fall varit den känsla av främlingskap som finns i de djupa leden i vårt samhälle. Oavsett politisk uppfattning har man i alla kretsar känslan av att stå utanför beslutsprocessen, att inte få vara med och besluta om sin egen miljö och sin egen framtid. Det är på det sättet, och det vet också ni, även om ni inte kommer att erkänna det i debatten eller kanske

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åtgärder inom svensk varvs-
industri*

har andra recept än jag för att komma åt en företeelse som är mycket allvarlig.

Jag tycker att historien om almarna är beklämmande ur två synpunkter: dels därför att man inte lyssnade på dem som ville ha kvar de här gamla träden, dels därför att man föll undan för våldet. Jag tycker att handlandet är beklämmande också i Ritsemfrågan herr statsminister. Även om Ni vann en politisk seger, var det en ur denna synvinkel allvarlig handläggning. Jag tycker också att annonsskatten är ett typiskt exempel på hur man taktiskt spelar med betydelsefulla frågor. Men jag vet att vi har olika meningar om detta.

Vi är också medvetna om hur man upplever den bristande rättstryggheten i samhället. Det finns gamla och unga människor som inte vågar gå ut på gator och torg. Det är mycket värre i Amerika, säger man. Ja, visst är det så, i varje fall på många håll, men vårt land har nu en gång i tiden varit känt för sin hederlighet och trygghet. Och det som händer nu har inte hänt förut. Man frågar sig: Vad gör samhället? I de brev jag får från mina väljare – och jag får många – är detta en av de frågor som oftast tas upp: Vad gör samhället och varför kan vi inte gå trygga på gatorna?

Vi har också narkotikaproblemet, där regeringen ibland är alltför undvikande när det gäller att ta ställning. Det är klart att ni sitter där och har problemen framför er. Ni vet hur svårt det är. Det är lättare för oss som inte sitter i kanslihuset att kritisera. Jag skall medge det. Men ni kunde, när vi från vår sida kräver att ni skall göra något, visa litet större förståelse i stället för att förminska problemen och påstå att vi överdriver. Vi överdriver *inte*.

Jag är också övertygad om att bakom denna utveckling, bakom känslan av främlingskap ligger – jag har tagit upp det här förut, men nu är det skolavslutning och då får man ju repetera – de bristande normerna i det svenska samhället. Vi har brutit sönder ett gammalt samhälle, och vi har skapat ett nytt, men vi har inte överfört normerna från det gamla samhället, och vi har inte skapat några nya. Bristen på normer och värderingar för hur människor skall leva tillsammans är en av anledningarna till det som alltför många människor i Sverige upplever som djupt oroande.

Jag skall inte fördjupa mig i utbildningsfrågan, men vi vet att kvaliteten inte är vad den bör vara. Vi är medvetna om akademikeröverflödet, där brist på kvalitet och för stor kvantitet är två sidor av ett stort problem.

Ja, hur skall man lösa det här? Det är lätt att stå och "kvirra" och att vädja till missnöje, brukar det ibland heta. Självfallet genom att lyssna, vara lyhörd och inte vara så säker på att man själv alltid har rätt. Samarbeta i stället för konfrontation. Vårt parti talar om samverkan, rättvisa och ansvar. Det finns naturligtvis andra appeller som kan ge uttryck för samma sak, nämligen att vi måste i samverkan lösa de bristproblem som vi har kvar i det svenska samhället.

Men det behövs också en stimulanspolitik – och nu trampar jag kanske också finansministern på tårna – som är inriktad på att ge människorna en lust att jobba och att göra insatser. På många håll saknas den, bl. a. inom den företagsamhet som vi behöver för att bygga ut våra

produktiva resurser, vår kapacitet och våra investeringsmöjligheter för framtiden – ty först därigenom får vi, som herr Hagnell framhöll, möjligheter att lösa de problem som jag nyss talat om och som vi alla borde vara medvetna om.

Var är Olof Palme, herr statsminister? Var är hela landets statsminister? När får vi se Olof Palme uppträda som vårt lands statsminister, inte bara som det socialdemokratiska partiets statsminister? Jag tror fortfarande att folkhemspolitik av gammalt gott märke ändå trots allt på lång sikt är mycket bättre än den konfrontationspolitik som vi tycker oss uppleva just nu.

Jag säger det här i all vänlighet. Jag tror att det skulle vara bra för oss alla, om man kunde minska de hårda motsättningarna, konfrontationerna, och gå över till mera samverkan. Jag tror också – och det bör väl vara med i bilden – att det skulle vara bra för det socialdemokratiska partiet. Vi får väl ta den olägenheten med hänsyn till de stora fördelar som en samverkanspolitik skulle få för hela vårt samhälle.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Det är inte min avsikt att försöka mig på något slags remissdebatt i efterhand, utan jag skall bara ge uttryck för några korta reflexioner med anledning av statsministerns tal.

Får jag börja med att säga att jag satt i min bänk och funderade över de motiv som hade drivit statsministern till att gå upp och göra en sammanfattning i det här skedet av riksdagen. Det var, som jag uppfattade det, ett försök till historieskrivning över denna första session i enkammararen. Jag kan inte hjälpa det, men denna historieskrivning kräver invändningar på rätt många punkter.

För att fatta mig kort skulle jag vilja säga att trots alla djupdykningar som statsministern gjorde i sina gamla tal och numera också i doktriner som stöd för regeringens handlande under den här sessionen så kvarstår ett bestämt intryck: statsministern och hans kolleger regerar för att överleva. Det ligger ingen nedvärdering i det. Det är bara ett konstaterande. Det är självklart att det kan präglade en minoritetsregerings sätt arbeta.

Statsministern räknade upp åtgärder som regeringen har fått igenom med större eller mindre majoriteter. Att räkna upp en rad riksdagsbeslut som tagits med större eller mindre majoriteter och notera det som en framgång för regeringen imponerar inte särskilt på alla som känner till hur oppositionen har drivit på regeringen i de här frågorna. Om man mot den bakgrunden inkasserar som en seger att oppositionen stöder regeringens förslag, har man en egendomlig inställning till den här verksamheten. Det gäller t. ex. lokaliserings- och regionalpolitiken, det gäller de äldres situation, det gäller miljöpolitiken och det gäller trafikpolitiken, för att ta några exempel.

Vi noterar med tillfredsställelse att regeringen har kommit med sådana här förslag, och det är en självklarhet att stödja deras principiella inriktning. Jag vill gärna säga att jag för egen del upplever det som självfallet att vi inte bör överdriva motsättningarna mellan de olika partierna. Jag tror helt enkelt inte att vi mot bakgrunden av den allmänna

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åtgärder inom svensk varvs-
industri*

situation vi befinner oss i har råd att överdriva dem.

Statsministern ville försöka ge intryck av regeringens handlingskraft, men han nämnde ingenting om de frågor där socialdemokraterna har gått emot förslag som vi har rest. Jag skall ta några exempel: förslaget om att landstingen skall byggas ut till regionala självstyrelseorgan med ansvar för en regional samhällsplanering, förslaget om minskad statlig styrning över kommunerna, förslaget att riksdagen skulle uttala att väsentliga statliga förvaltningsuppgifter bör decentraliseras till regional och lokal nivå, förslaget om att statsmakterna skall arbeta för ett decentraliserat samhälle, förslaget om en parlamentarisk besparingsutredning, våra förslag beträffande den ekonomiska politiken, vårt förslag till näringspolitiskt program, förslag om en plan för barnstödets fortsatta utbyggnad samt förslaget om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun – det sistnämnda en fråga där regeringen förlorade voteringen. Om jag inte hörde fel, klassificerade statsministern den frågan som en mindre och inte så betydelsefull fråga. Det skulle höra till de där olycksfallen som kan hända vilken regering som helst. Jag tycker att det är en rätt märklig klassificering.

Får jag säga att jag uppfattar detta som förslag som skall ge större trygghet och bättre jämlikhet. Det är vår bestämda mening att det sker bäst i ett decentraliserat samhälle. Vi måste försöka få en kraftig dämpning av tillväxten av storstadsregionerna. Det är inte mycket som man lyckas åstadkomma hittilldags, det har enligt vår mening saknats vilja hos regeringen. Det är inte rimligt att Stockholmsregionen i fortsättningen skall ha en större andel av landets befolkning än vad regionen har i dag. Det är helt enkelt så att om omflyttningen fortsätter, blir det ingenting över för att förbättra miljön för dem som redan bor där. Jag träffar åter och åter kommunalmän som framställer sin situation på det viset – alla pengar går åt till finansiering av investeringarna för att klara dem som flyttar hit.

Det var ett par andra avsnitt i statsministerns anförande som jag också gärna vill kommentera. Mittenpartierna skulle enligt herr Palmes beräkningar ha lagt fram förslag som innebär en budgetförsvagning med 300 miljoner kronor. Jag hoppas verkligen att man i regeringskretsar inte alltid handskas så slarvigt med beloppen, när man gör sina överslag. Det skulle helt enkelt få förödande verkningar. Alla regeringar måste ju räkna med att det finns vissa felmarginaler i budgeten osv., men i detta fall är det tydligen fråga om någonting som bara slunkit ur statsministern. Jag tycker för övrigt att han föll på eget grepp, ty några sekunder senare sade han, att här har vi suttit sena vårkvällar och debatterat och voterat om olika anslag på 100 000 kronor eller kanske 1 miljon. Statsministern måste ha suttit här många fler kvällar än vi andra om han skulle komma upp till 300 miljoner kronor fastän beloppen bara rört sig om 100 000 eller 1 miljon. Plenidagarna skulle helt enkelt inte ha räckt till för att komma upp till de 300 miljonerna.

Oppositionen skulle också ha kommit med långtgående löften i valrörelsen, men sedan stämt ner tonen. Det karakteristiska för valrörelsen var ändå att vi från oppositionens sida sade ifrån t. ex. vilka åtgärder som behövde vidtas beträffande den ekonomiska politiken. Jag hade själv

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvs-industri

tillfälle att fråga företrädare för regeringen, om man före valet skulle ge besked om var socialdemokratien stod. Men man ville inte ge besked före valet. Efter valet kom besked, och man genomförde en del av vad vi hade föreslagit i valrörelsen. Detta är en mera korrekt beskrivning om vad som skedde den senaste valrörelsen.

Får jag sedan säga att sysselsättningsfrågorna, arbetslivets villkor, vårt näringslivs möjligheter att utvecklas i framgångsrik tävlan med konkurrenter i andra länder, är frågor som i hög grad stått i centrum för det politiska arbetet under de senaste åren. Allting tyder på att så kommer att bli fallet under resten av 1970-talet.

Regeringens och socialdemokratiens insats på det området kan i stor utsträckning föras tillbaka på det program som antogs vid partikongressen 1967. Den politiken som socialdemokratien sökt förverkliga har i första hand tagit sikte på att lösa sysselsättningsfrågorna med en rad punktinsatser, inte minst i form av statliga företagarinsatser. Man har också den vägen kunnat klara ett antal akuta situationer. Den fråga som vi här strax skall ta ställning till är ett exempel på detta. Men som helhet har den politiken inte på något avgörande sätt kunnat bidra till att lösa de många och svåra omställningsproblem som följt med den allt snabbare strukturovandlingen. Och det lär inte gå att förneka att besvikelse följt i dess spår både inom och utom partiet.

Regeringen som företagare har fått inregistrera en rad motgångar de senaste åren. Men värre är att man tydligen aldrig har ställt sig frågan hur företagsamhetens allmänna villkor och förutsättningar har utvecklats. Den svaga investeringsverksamheten inom industrin – ett akut problem just i dag –, svårigheterna för hemmamarknadsindustrin och de mindre företagen, alla friställningar från företag som måste läggas ned eller inskränka driften och den fortgående maktkoncentrationen inom näringslivet är bl. a. besked om klara brister i den socialdemokratiska näringspolitiken.

Jag tror att dessa brister i hög grad beror på att regering och riksdag aldrig fått ta ställning till några bindande riktlinjer för näringspolitiken. Därmed har också helhetsperspektivet i den politiska debatten och i de politiska åtgärderna gått förlorat. Socialdemokratisk näringspolitik har blivit en politik för de fem procent av företagen som staten äger, medan företagen i övrigt på område efter område fått allt svårare att leva vidare och utvecklas.

Jag tycker att det är ett framsteg att LO och socialdemokratiska partiet nu har tillsatt en arbetsgrupp för att revidera det socialdemokratiska programmet från 1967, men det räcker naturligtvis inte att varje parti för sig gör sådana program – det behövs också enligt vår mening av riksdagen antagna riktlinjer. Detta har vi föreslagit flera gånger. Ett sådant program kan och bör givetvis spänna över många delområden. Det viktiga är emellertid att man då verkligen har en bestämd målsättning att hålla sig till, att man kan få en samordning inte bara när det gäller näringspolitiken i snäv bemärkelse utan också i fråga om utbyggnad av kommunikationerna, förbättring av yrkesutbildningen, reformering av företagsbeskattningen – för att ta några exempel.

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åt-
gärder inom
svensk varvs-
industri*

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Det är väl mer en tillfällighet att en avslutande partiledardebatt kommit att anslutas till behandlingen av varvspropositionen, men faktiskt är tillfället inte illa valt. Här finns nämligen de viktigaste ingredienserna till en debatt om avgörande ideologiska frågor och om huvudlinjerna i partiernas politik. Den debatten får föras mer utförligt en annan gång, men mycket kort vill jag framhålla att den linje som regeringen här vill genomföra kommer att försvåra även vad man kan kalla en progressiv reformistisk politik.

Statsföretag kunde ha tagit över Götaverken, men industriministern vill i stället lugna de borgerliga och försäkrar att deras farhågor för att regeringen skulle driva vad han betecknar som en dogmatisk politik har kommit på skam. Eftersom dogmatisk hos industriministern är liktydigt med socialistisk kunde han hellre ha sagt att vad som kommit på skam är många socialdemokraters förhoppningar att regeringen skulle driva en radikal näringspolitik i socialistisk riktning. Nu knyts stat och finanskapital allt närmare till varandra, kapitalistiska intressen och hänsyn penetrerar själva statsapparaten, storfinansens blir mäktigare. Detta gynnar inte den socialistiska arbetarrörelsens intressen.

Det finns andra möjligheter att driva näringspolitik, att driva sysselsättningspolitik, men dem utnyttjar inte regeringen. Detta har visats också under denna värriksdag, och dess avslutning är symtomatisk. Man räddar sysselsättningen vid Götaverken, men man "räddar" också stora vinster åt familjen Salén. Hur stora är t. ex. de skattevinster Saléns gör på affären? Det har vi inte fått klart besked om. Kanske herr Hagnell, som följt varvsfrågorna och fick så varmt beröm här för sin inställning, kan upplysa om den saken?

Herr talman! En riksdagssession på fem månader kan inte ses isolerad även om den har en ny organisatorisk form och även om den har nya majoritetsförhållanden. Den första sessionen av den nya enkammarriksdagen har – det bör erkännas – också kännetecknats av vissa framsteg. Vårt parti ser det t. ex. som väsentligt att den äldre arbetskraftens problem nu allvarligt uppmärksammas. Vi har upprepade gånger tidigare tagit upp frågan i riksdagen, men då inte lyckats vinna gehör för linjen att lagfäst skydd skulle beredas de äldre arbetarna. Opinionsrörelsen etc på arbetsplatserna har nu växt och blivit så stark att den framtvingat en lösning, låt vara att denna fortfarande har brister.

En annan fråga i centrum för intresset hos arbetsplatsernas folk är tvångslagstiftningen mot fackföreningsrörelsen och företagsledningarnas diktatoriska makt i kraft av paragraf 32. Vårt parti har sett som en avgörande uppgift att driva agitation mot dessa odemokratiska bestämmelser, och rörelsen för demokratiska förhållanden på arbetsplatserna har under de senaste åren vuxit sig stark. Riksdagskravet på en utredning ser vi som en framgång för denna rörelse, men vi är samtidigt medvetna om att starka krafter nu söker en ny samförstånds lösning mellan kapital och arbete, en ny Saltsjöbadsöverenskommelse som tar hänsyn till den allt intimare samverkan mellan den kapitalistiska staten, de ledande kretsarna inom det privata näringslivet och de fackliga rörelsernas toppar.

Vid diskussionerna här i riksdagen om tvångslagen, eller fullmakts-

Torsdagen den
3 juni 1971*Statliga åtgärder inom svensk varvs-
industri*

lagen, på arbetsmarknaden såg vi hur denna allians fungerade när socialdemokratin och de borgerliga partierna med instämmande av fackliga toppledare antog den nya tvångslagen, som var riktad mot hela fackföreningsrörelsen. Lagen stärkte allmänt arbetarköpsidan och har därmed bidragit till den förlängda avtalsrörelsen och Arbetsgivareföreningens vägran att gå med på rimliga lönekrav. Opinionsen ute på arbetsplatserna var negativ till denna tvångslag. Man kräver nu ett slut på långhalningen i avtalsrörelsen och att Landsorganisationen skall utnyttja den makt som miljonarmén besitter.

Vänsterpartiet kommunisternas riksdagsgrupp har sett det som sin avgörande uppgift här i riksdagen att föra fram den växande opinionsen ute på arbetsplatserna, i bostadskvarteren, i de nya frontorganisationerna och arbeta för lösningar som tillgodoser de berättigade radikala krav som framförs. Det gäller framför allt tre frågekomplex:

1. Arbetsplatsfrågorna i vid mening, särskilt kraven på en avgörande förbättring av arbetsmiljön och nedtrappning av sjukdoms- och olycksfallsriskerna. Kampen mot tvångslagarna och paragraf 32 och för makt åt lönearbetarna.

2. Hyresgästernas krav på effektiva åtgärder för att stoppa hyresstegringen och i stället åstadkomma en sänkning av de rekordhög hyrorna särskilt i nyproduktionen. Kamp för verkligt inflytande för de boende över stadsmiljö och bostadsmiljö.

3. Ökad styrka bakom kraven att USA omedelbart skall lämna Indokina. Erkännande av den provisoriska revolutionära regeringen i Sydvietnam. Verksamt stöd till befrielseströrelserna. Kamp mot alla former av EEC-anslutning.

Det avgörande fältet där striden för dessa krav kan vinnas är inte här i riksdagen utan på arbetsplatserna, i bostadskvarteren, i agitationen bland människorna. Men rörelsen för dessa krav kommer att växa och den kommer att framvinga progressiva beslut i denna församling.

Utvecklandet av en demokratisk massrörelse är desto mera nödvändigt som stora och växande problem inte fått någon lösning. Koncentrationen av människor och företag fortsätter. Den regionala obalansen tilltar. Människor tvingas alltjämt bort från skogslänen och till storstädernas trängsel, hets och betongkvarter.

Sysselsättningsfrågorna har inte lösts utan förvärrats under de senaste månaderna. Regeringens politik i dessa frågor präglas av en påtaglig brist på initiativ och handlingskraft, där den inte driver en linje som direkt förvärrar läget för lönearbetarna. Hänsynen till kapitalets krav tillåts att begränsa och bestämma politiken.

Att regeringens linje i allmänhet ändå framstår som överlägsen jämfört med vad de borgerliga partierna presterat är inte regeringens förtjänst. Borgerlig politik under denna riksdagssession har kännetecknats av ett enkelt lurpassande, och höjden av statskonst har varit att kunna hänga sig på någon vpk-motion. Det är verkligen ingen imponerande bild av målmedveten politik som de borgerligas agerande erbjuder.

För vänsterpartiet kommunisternas riksdagsgrupp har denna session varit av speciellt intresse bl. a. med hänsyn till majoritetsförhållandena i riksdagen och till att vi för första gången haft ordinarie ledamöter i ett

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åtgärder inom svensk varvs-
industri*

antal utskott. Vi har sökt att sakligt värdera de förslag som ställts både av regeringen och av övriga partier, och vi har tagit ställning utifrån de grundläggande idéer och intressen vårt parti vill företräda.

Det är, herr talman, av intresse att konstatera att varken regeringspartiet eller de borgerliga partierna kunnat vidmakthålla de s. k. stronga attityder som man intog omedelbart efter valet. Regeringen har helt naturligt tvingats till överläggningar med vårt parti i vissa frågor; de borgerliga partierna har tvingats acceptera vår närvaro i utskotten. Jag kan inte underlåta den reflexionen att det hade varit klokare om man från början accepterat det faktiska läge som föreligger i den nya enkammarriksdagen.

(Med anledning av att en person på åhörarläktaren tog till orda erinrade herr talmannen om att meningsyttringar från åhörarna ej var tillåtna.)

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Det är inte alldeles lätt att bringa reda i den rikhaltiga flora av synpunkter som har kommit från den här talarstolen under de senaste fyra anförandena.

Jag begränsade mig till en ganska kort sammanfattning av det jobb som utförts här i riksdagen och redovisade alla de viktigare besluten. Dessa beslut har inte tillkommit på en slump. De stämmer med våra grundvärderingar, som återfinns i 1969 års partikongress beslut, och i det s. k. Kramforsmanifestet. Vi har inte helt genomfört detta valprogram, vi har inte genomfört alla 1969 års kongressbeslut, men vi har kommit en bit på väg.

När framför allt de borgerliga talarna här gick upp i talarstolen, hade de en tendens att fly undan från riksdagen och tala om det allmänna politiska läget. Därmed har de bevisat ett par väsentliga ting som jag i och för sig inte vill kritisera dem för.

Det första är att de inte har återkommit med sina valprogram vid denna riksdag. Herr Bohman säger att man skulle ha fört en ungefär likartad politik. Men hur skulle den politik se ut som varit byggd på de borgerliga valprogrammen med deras väldiga löften?

Det andra som de visar klart är att vi socialdemokrater har fullföljt vår politik. Vi har fått en bred uppslutning kring den och vi har varit beredda till samförstånd kring den. Det är vi naturligtvis glada för, men av de tre anförandena framgår samtidigt att det inte finns något borgerligt alternativ till regeringspolitiken.

När herr Helén skulle ta upp någon stor fråga för oppositionens del, så valde han voteringen om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Men det var ju ett utredningskrav. Det hade varit en helt annan sak om ni hade sagt: "Nu skall vi betala ut av statsmedel så och så mycket till kommunerna, som vi skall ta från budgeten." Det var ju detta som framför allt centerpartiet i valrörelsen gick fram med i yviga löften. Men det försvann som konkret yrkande och kom tillbaka som ett utredningskrav.

När herr Fälldin talar om att vi efter valet vidtog de åtgärder som

centerpartiet förordat, så hoppas jag att den där berömda valberedningen inte var nere och lyssnade på honom; man kunde kanske då ha fått ett egendomligt intryck av honom. I själva verket gick hela vår valrörelse ut på att slå tillbaka framför allt centerns väldiga överbudspolitik.

Och vad är det då för andra förslag centern har framfört? Ja, inga konkreta ting, utan det är att man eftersträvar, som herr Fäldin sade, att statsmakterna skall arbeta för ett decentraliserat samhälle. All right – men vad är det för konkreta beslut som riksdagen skulle fatta? Man skall göra en utredning om en plan för ökning av stödet till barnfamiljerna. Vad är det för konkret ställningstagande?

Nej, skälet till att ni hade svårt att ta upp de saker jag talade om är att ni inte har kunnat konkretisera några andra ställningstaganden än de som riksdagen har kommit fram till. Det är bara ett konstaterande.

Det vore oerhört frestande att närmare gå in på dessa ting, men med hänsyn till tiden skall jag inte göra det. Jag vill bara säga några ord till herr Helén med anledning av att han beklagar sig över regeringens paroller i avtalsrörelsens början. Vad var det för paroller? Jo, det var att regeringen anser att lönehöjningar i första hand bör komma de sämst ställda till godo. Detta accepterade då mittenpartierna. Var det bara en läpparnas bekännelse?

Och när herr Helén flyr utanför huset och säger att många människor känner missnöje och ekonomiska bekymmer, så är det alldeles sant i ett läge då man arbetar på 1970 års löner med 1971 års priser. När avtalsrörelsen inte är klar måste det vara så. Däremot kan det ju inte ur herr Heléns synpunkt sett bero på skatterna, eftersom ni röstade för förra årets skattereform och eftersom ni inte ställt något konkret ändringsyrkande, såvitt jag har kunnat finna, vid denna riksdag, utan det är som vanligt fråga om utredningskrav.

Eftersom jag bara ämnar tala ett par minuter skall jag begränsa mig till detta och sedan ta upp en av herr Bohmans synpunkter.

Herr Bohman återkom igen och igen i sitt anförande till vad han kallade konfrontationspolitiken – i och för sig ett intressant uttalande från ett parti som enligt egen utsago varit mer isolerat i ställningstagandena här än något annat parti. Vad är det socialdemokratin gör som herr Bohman kallar konfrontationspolitik? Jo, vi har sagt att risken för ökade klasskillnader utgör ett ont i vårt samhälle och ett hot mot hela den lugna och stabila samhällsutveckling som vi vill ha, och vi har sagt att klasskillnaderna och inkomstklyftorna måste angripas.

Detta är utgångspunkten för den sociala reformpolitiken och för arbetsmarknads- och näringspolitiken. Det präglar vår skattepolitik. När herr Bohman klagat över skatterna har han nog inte träffat dem som genom skattereformen har fått en reell skattesänkning. Och samma prägel av utjämning har avtalsrörelsens uppläggning på den offentliga sektorn.

Jag kan som exempel ta en gift banarbetare i Borås med hemarbetande fru och två barn. Om jag jämför hans lön i fjol före skattereformen och före det bud som ligger på den statliga sidan, så får han trots en höjning av landstingsskatten med 50 öre i år 245 kronor per månad mer än i fjol att röra sig med, dvs. 2 940 kronor mer i år än förra året. Genom skattereformen och genom avtalsrörelsen får han alltså sammanlagt en

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åtgärder inom svensk varvs-
industri*

förbättring på ungefär 15 procent. Det är i och för sig ganska betydande.

Det är otryggheten och klasskillnaderna, herr Bohman, som innebär den verkliga konfrontationen. Vem bedriver konfrontationspolitik mot låginkomsttagarna, herr Bohman? Gör socialdemokratin det, när vi genomför en sådan lönerörelse på den statliga sidan, en sådan skattereform som jag här har talat om, eller är det herr Bohmans eget parti som gör det med sina krav på skattesänkningar för högre inkomsttagare, nedskärning av den offentliga sektorn och stöd åt höglönegrupper? Jag kommer ihåg att ni i en valrörelse för några år sedan hade en textilarbeterska som argument för edra skattesänkningslöften. Vem bedriver konfrontationspolitik mot henne, herr Bohman? Hon har fått sänkt statsskatt genom det skatteförslag som ni i första omgången yrkade avslag på.

När vi genom en lagstiftning ger den äldre arbetskraften ökad trygghet i arbetslivet och högern går emot, vem driver då konfrontationspolitik mot de äldre arbetstagarna? Tror herr Bohman att man måste tvinga på äldre människor ett bättre skydd på arbetsmarknaden? Nej, det är högern som i riksdagen bedriver konfrontationspolitik mot riksdagsmajoriteten och mot de äldre.

När herr Bohman talar om konfrontation menar han därmed att blåsa till strid mot utjämningspolitiken. Detta betyder att herr Bohman fullföljer den gamla högerns motstånd mot social förändring och utveckling. Men det betyder också att herr Bohman underkänner möjligheterna att i det svenska samhället och bland medborgarna skapa samling kring en handlingslinje med utjämning som ett av de främsta målen. Herr Bohman tror inte att man också kan vinna de bättre ställda för solidaritet och utjämning. Han skall gå till strid, när de sämre ställda vill ha en relativt större förbättring. Där går en skiljelinje.

Herr Bohman frågade också när jag skall bli hela landets statsminister och återgå till den gamla goda folkhemstanken. Herr Bohman har tydligen glömt vad den tidens högermän ansåg och insåg, nämligen att folkhemmet inte var ett stillastående samhälle utan just det goda hem som i första hand skall hjälpa de sämre ställda medborgarna. Av en slump har jag Per Albin Hanssons första uttalande om folkhemmet med mig här. Han sade så: "Skall det svenska samhället bli det goda folkhemmet måste klasskillnaden avlägsnas, den sociala omsorgen utvecklas, en ekonomisk utjämning ske, de arbetande beredas andel även i det ekonomiska förvaltandet, demokratin genomföras även socialt och ekonomiskt."

Kring ett program av den inbörden sökte socialdemokratin på den tiden samförstånd om det var möjligt, tog striden om det var nödvändigt – och det var i själva verket ett krav på en mycket genomgripande förändring av det svenska samhället.

På den vägen har vi varit sedan dess. Vi har inte nått fram till ett samhälle där folkhemmet med sin utjämningsstanke, med sin demokratisering av det ekonomiska livet ännu är genomfört. Vi har tagit många strider i det förflutna för att förändra det svenska samhället i den riktningen. Vi har många gånger skapat ett samförstånd i efterhand. Vi kommer att stå öppna vare sig det blir strid eller samförstånd – det är inte vi som väljer -- men vi kommer inte att svika de grundläggande

idéerna.

När herr Bohman talar om hela landets statsminister är jag rädd för att det är ett gammalt auktoritärt ideal som föresvävar honom. Om man skall företräda hela det svenska samhället tror jag det är viktigt att man i första hand ställer sig på de sämre lottade gruppernas sida. Det är de som i första hand behöver samhällets stöd; det är de som i första hand är intresserade av samhällets förändring. Och jag tror att solidaritetskänslan i det svenska samhället är och kommer att bli så stark att det går att få alla samhällsgrupper stöd för en sådan politik.

Nr 105

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom debatten alltjämt gäller det betänkande som rör varvsproblemen kanske det är tillåtet att svara på den fråga som herr Hermansson i Stockholm tog upp, nämligen vilka fördelar som uppstår för Saléngruppen när den nu går in i Götaverken.

Till att börja med är det ingen som tror att Saléngruppen går in i varvsrörelsen och där riskerar 150 miljoner kronor av vinsterna från rederirörelsen enbart för att rädda sysselsättningen i Göteborg och Landskrona. Så långt jag kan bedöma, uppkommer enligt gällande skattelagstiftning en möjlighet för Salénrederierna att i varvsrörelsen skriva bort kommande vinster från rederierna på 400 à 500 miljoner kronor. Det betyder en möjlighet att minska de på rederiet annars kommande skatterna med ca 200 miljoner kronor under en period av kanske fem år. Det är föga tvivel om att Salénrederierna, med det stöd som staten lämnar, kommer att göra en på sikt mycket god affär.

Herr HELÉN (fp):

Herr talman! Det föll sig så olyckligt att statsministern påstod att oppositionen sökte fly undan från den sociala verkligheten. Den måste väl i allra högsta grad vara det som vi har skyldighet att ta med oss hit till kammaren. Nu råkade den tränga in ett ögonblick från läktaren; någon tyckte kanske att det var pinsamt, men dessa problem är vad människor begär att vi skall syssla med och verkligen bidra till att försöka lösa. Då kan det inte vara orimligt att vi i en sammanfattning av vårsessionen också får in de faktiska problem som regeringen har att kämpa med – och som den skjutit framför sig och inte kunnat lösa.

Statsministern vill då vrida det därhän att vi skulle ha lagt våra valprogram åt sidan därför att vi inte fört fram direkta kostnadsförslag på varje enskild punkt -- att genomföras redan under år 1971. Till det är väl att säga: Var inte Kramforsprogrammet en verklighet? Hur mycket skulle det inte ha kostat? Har regeringen lagt fram förslag på varje punkt att genomföras under 1971? Nej, självfallet inte.

Men vi har i ett tjugotal partimotioner tagit fram det som var grunden i vår valrörelse och som hade arbetats fram under Samråd 69, som beslöts av landsmötet. I den mån det inte bifölls av 1970 års riksdag, återfinns det i våra partimotioner i år. Men de flesta av dessa är bordlagda till hösten, och det kan ju vara en teknisk förklaring till att de inte kunde komma med i statsministerns redogörelse. Men de finns kvar, och de kommer att prägla vårt program under 1970-talet till dess de är

Torsdagen den
3 juni 1971

Statliga åtgärder inom svensk varvsindustri

genomförda.

När det gäller skattereformen är det alldeles felaktigt att säga att vi inte gjorde några erinringar i fjol. Vi hade klara och konkreta ändringsförslag för läginkomsttagarna, för hemmamakarna, för de faktiskt sambeskattade och för pensionärerna. Kraven på ändringar som var mer komplicerade eller krävde ett betydande skattebortfall kunde vi inte driva i det läge som då rådde, men de fanns med som direkta förslag, och vi har återkommit till dem. Jag kan inte annat än beklaga att regeringen i det läge som avtalsrörelsen har präglat så länge inte valde att gå med på kravet att indexskydda skatteskalor och avdrag. Då skulle sannolikt det svåra läge som avtalsrörelsen för dagen befinner sig i ha mildrats och avtalsrörelsen ha fått en mjukare upplösning.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Det var faktiskt i all vänlighet som jag talade om hela landets statsminister. Jag tror att herr Palme bättre skulle fylla sina uppgifter om han inte betraktade sig som statsminister bara för en viss grupp av människor utan var solidarisk mot alla grupper i det svenska samhället.

Jag vidhåller att regeringen driver en konfrontationspolitik.

För det gör man:

1. När man ställer grupper av människor mot varandra. Om man, för att på nytt konkretisera, säger att man skall sänka skatterna för två tredjedelar av befolkningen och att skattesänkningen skall betalas genom sänkt levnadsstandard för en tredjedel, är det exempel på den typ av utjämning som jag inte accepterar. Däremot accepterar jag en utjämning som innebär att man ser till att de som har det sämst får det bättre. Men det behöver inte ske på bekostnad av en stor grupp människor. Då blir det motsättningar -- dessa människor kommer inte att acceptera att deras standard skall sänkas på det drastiska sätt som det i så fall blir fråga om.

2. När man beskriver det svenska samhället som ett samhälle av orättvisor och klassmotsättningar. Vi har, herr statsminister, väldigt stora olikheter i det svenska samhället. Vi har motsättningar av alla de slag, men vi har inte klassmotsättningar i vedertagen bemärkelse i det här gamla samhället, där cirkulationen verkligen är i gång. Hur många av kollegerna här i kammaren är inte företrädare för ett ståndscirkulations-samhälle av bästa märke? Jag tycker att det är ett föråldrat samhälle som Ni, herr statsminister, beskriver, när Ni vill göra gällande att det här samhället är skiktat i klasser. Det är inte skiktat i klasser -- det är skiktat i människor som har det bättre och människor som har det sämre på olika sätt.

3. När representanter för regeringspartiet går ut och talar om 10 000-tals företagare -- jag vill inte påstå att Olof Palme gjort det nu, men företrädare för regeringen och det parti Ni representerar har gjort det -- som människor som saknar samhällsansvar, som drivs av egoistiska bevekelsegrunder, som säljer arbetarnas trygghet för småpengar och allt möjligt sådant. Det är företagare som lyssnar på vad som sägs och känner sig stå utanför den solidaritet som vi behöver i det svenska samhället.

4. När man vill göra gällande i den här inflammerade lönedebatten att

SACO:s och SR:s krav egentligen bara syftar till att ge några professorer och generaldirektörer högre löner, då det i själva verket är fråga om ett mycket stort antal människor som verkligen inte kan "beskyllas" för att vara högavlönade. Det utlöser hos dem bitterhet, och de känner sig stå utanför den gemenskap som de helst av allt vill tillhöra.

5. När man avsiktligt missförstår motiv och bevekelsegrunder hos sina motståndare, vilket Ni gör, herr statsminister, när Ni talar om att "högern" som det heter – plötsligt är den minnesgode statsministern totalt glömsk – är ute enbart efter att sänka skatterna för höglönegrupper. Statsministern vet att det påståendet är felaktigt.

När man nu som jag beskyller socialdemokraterna för att driva konfrontationspolitik – jag vidhåller den beskyllningen – använder man det gamla knepet från skolan och säger: Det var du som började. Man påstår att vi bedriver konfrontationspolitik, när vi vill åstadkomma ett skattesystem med större stimulans effekter och ökad rättvisa, ett system som inte skulle behöva innebära att en grupp med sänkt levnadsstandard skall betala det skattesystemets fördelar för andra.

Så tar statsministern såsom ett annat exempel på vår konfrontationspolitik upp att vi har gått emot det lagförslag som innebär att länsarbetsnämnderna skall kunna ålägga arbetsgivare vissa saker, kunna blanda sig i skötseln av företagen, den maskinella utrustningen och annat för att övertyga företagarna om att företagen skall drivas på ett annat sätt än företagarna själva vill för att sysselsätta äldre arbetskraft.

Vi är helt överens om att vi skall göra vad vi kan för att ta till vara den äldre arbetskraften. Vi vet alla att den äldre arbetskraftens problem framför allt beror på att våra låglöncindustrier under de senaste åren har slagits ut i konkurrensen med utlandet och att det är de äldre arbetstagarna i de industrierna som har svårast att få nytt jobb. Det är ett verkligt problem, och det problemet beror i mycket stor utsträckning på den ekonomiska politik och den fria liberala handelspolitik som vi i och för sig med rätta har fört. Detta har skapat problemen. Att det inte minst är arbetskamraterna i företagen som är hårda mot sina kolleger i murarlag och annat vet alla som har sysslat med den verksamheten.

I företagen är man generellt sett – det finns naturligtvis undantag – mera män om att behålla den äldre arbetskraften för den är ofta mera ansvarsmedveten, kunnigare och plikttrognare än vad många av de yngre är. Man vill behålla den. Men när man råkar ut för detta problem löser man det inte genom att byråkratisera på det sätt som sker genom detta lagförslag. Det är ju därför vi har gått emot det, inte av någon bristande känsla av solidaritet för just dessa människor. Vi är rädda för att lagen kommer att motverka de äldres intressen genom att det blir svårare för företagen att driva sin verksamhet så, att de ökar våra tillväxtresurser i det svenska samhället och ger bättre möjligheter att anställa just dessa arbetstagare.

Tillväxten får vi inte glömma bort. Jag kommer tillbaka till detta. Ni skrattar åt mig när jag talar om dynamik, tillväxt och stimulans. Det är reella begrepp för det framtida Sverige och för vår utveckling.

Jag vet inte om statsministern lyssnar på radio. Det gör väl Ni som andra människor. För någon månad sedan en söndagsmorgon berättade

Torsdagen den
3 juni 1971

*Statliga åt-
gärder inom
svensk varvs-
industri*

Rådmanöögubben – Kar de Mumma – i pensionärsradion följande historia. Han hade träffat en gammal dam som sade till honom: ”Säj, skriftställarn” – Kar de Mumma kallas ju så i detta sammanhang – ”här talar alla människor om att vi skall dela den gemensamma kakan. Alla talar och talar om att dela kakan, men medan de pratar så dör bagaren.”

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Jag känner mycket starkt kammarens tryck att vi skall sluta denna debatt. Därför skall jag inskränka mig till en enda kommentar.

Statsministern klagade över att vi från centerns sida har ställt så föga preciserade förslag att han och socialdemokraterna inte kunde ta ställning till dem. Då vi kommer med ett konkret förslag om ett grundbelopp när det gäller partistödet att utgå till alla partier väljer herr Palme – i varje fall hans partikamrater i konstitutionsutskottet – att säga: Nej, ett konkret förslag kan vi inte ta, men vi kan tänka oss en utredning. Statsministern får lov att bestämma sig.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! I det sista fallet var det ju fråga om att de borgerliga partierna ivrigt försökte rösta på den kommunistiska motionen om grundbidrag, men detta misslyckades genom att man vidgade begreppet i den utredning om partifinansiering som inom kort kommer att tillsättas. Där tror jag att man på borgerligt håll helt enkelt var litet övertaktisk genom att så nära ansluta sig till kommunisterna i förhoppningen att därigenom segra. Det är väl den väsentligaste lärdomen av den speciella voteringen.

Sedan till herr Bohman: Jag vet inte om hans radiohistoria var ett exempel på vänsterindoktrinering inom Sveriges Radio, men det är så att kakan alltid måste delas. Man måste alltid bestämma sig. Men jag tror att det är en väsentlig dynamik i samhället att de lägre inkomstagarna kan känna att deras villkor förbättras. Det räcker inte med att säga att det inte finns några klasskillnader i Sverige. Det finns bara de som har det bättre och de som har det sämre, sade herr Bohman. Detta är en ganska rörande tanke, men det finns många som har det så mycket sämre att de i väsentliga avseenden känner sig stå utanför det svenska samhället och känner så mycket orättvisor i sin arbetssituation att de verkligen starkt upplever det främlingskap som herr Bohman i marxistisk anda talade om. Att bryta det främlingskapet genom att ge människor större inflytande på sina arbetsplatser och att bryta känslan av utanförstående genom att ge de sämre ställda människorna bättre villkor, det är att skapa en vidgad samhällssolidaritet. – Så enkelt ser jag den problematiken.

Slutligen till herr Helén! Det är rätt fantastiskt att höra honom säga: ”Vi röstade för en rad förbättringar i skatteförslaget!” Ja, visst gjorde ni det. De skulle kosta massor av pengar, och ni talade inte om hur de skulle betalas, men ni klagade samtidigt över att finanspolitiken var för svag. I år återkommer ni med en del förslag, men ni har inte ställt ett enda konkret yrkande om ändringar i skattepolitiken, utan bara fört fram allmänna utredningskrav, och de är i och för sig meningslösa.

Allra sist – det blev ju en väldig röra av synpunkter i den här debatten – återkommer jag till det som jag började med att säga, att jag är glad över riksdagens medverkan i att genomföra vårens arbetsprogram med så bred enighet. Över det känner vi uppriktig tillfredsställelse. Jag konstaterar – på ett mera neutralt plan – att denna debatt återigen har visat att det inte finns något borgerligt alternativ till regeringspolitiken.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet bara för att säga att jag tyckte det var synd att statsministern skulle avsluta debatten med två rena osanningar: dels om vår inställning i skattefrågan, dels om det som skedde i konstitutionsutskottet, där de tre oppositionspartierna tillstyrkte en motion, skriven av partierna själva.

Tyvärr – måste jag tillägga – slutade statsministern med en tredje oriktighet, men vi får återkomma till den saken en gång i framtiden.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Bortsett från oriktigheterna tycker jag att herr statsministerns sista inlägg var rätt sympatiskt, och jag skall be att få önska herr inspektorn en glad sommar.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 27 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	276
Nej	–	13
Avstår	–	1

Herr Takman (vpk) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats som frånvarande.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övevägande ja besvarad.

§ 7 Föredrogs finansutskottets betänkanden:

nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1971 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar,
nr 32 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1971:75 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar samt
nr 33 angående tilläggsstat II och tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71.

Sedan kammaren bifallit utskottets framställning om att ärendena skulle företas till avgörande efter endast en bordläggning, bifölls vad utskottet i övrigt hemställt i dessa betänkanden.

§ 8 Föredrogs finansutskottets betänkande nr 34 angående statsregleringen för budgetåret 1971/72.

Kammaren biföll utskottets hemställan att ärendet skulle företas till avgörande efter endast en bordläggning.

Punkterna 1, 2, 17 och 18

Lades till handlingarna.

Övriga punkter

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

§ 9 Meddelande ang. tid för justering av återstående protokoll

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela att kammarens vid vårsessionens slut återstående ojusterade protokoll framläggs till godkännande tisdagen den 15 juni kl. 12.00 och tisdagen den 29 juni kl. 12.00.

Torsdagen den
3 juni 1971

*Vårsessionens
avslutning*

Herr TALMANNEN yttrade:

Ärade kammarledamöter! Efter ett par mycket intensiva arbetsveckor har vi nu kommit till avslutningen av enkammarriksdagens första vårsession.

Redan under de förberedande organisationsutredningarna före övergången till en enkammarriksdag med 350 ledamöter förutsattes att tiden för plena skulle komma att bli avsevärt längre än i andra kammaren. Dessa förutsägelser har besannats och vi har nu bakom oss en mycket arbetstyngd session. Av den jämförelse som gjorts mellan arbetsbelastningen i andra kammaren vårsessionen 1970 och den session som nu skall avslutas framgår bl. a. att antalet plenitimmor ökat från 303 till 408, interpellationerna från 73 till 123 och enkla frågor från 194 till 276. De erfarenheter vi nu fått från arbetet i enkammarriksdagen bör läggas till grund för överväganden och överenskommelser som kan leda fram till en bättre planering och organisation av arbetet. Särskilt angeläget är det att åstadkomma en jämnare fördelning av ärendena så att arbetsbördan ej blir orimligt stor i sessionens slutskede.

Vi har emellertid anledning att konstatera att även om berättigade anmärkningar kan göras mot den senaste månadens hårda arbete och långa debatter, så har den nya riksdagen med dess helt nya utskottsorganisation i stort sett fungerat väl. Beslut har fattats i många betydelsefulla frågor som berör skilda områden av samhällslivet, beslut som vi hoppas skall främja samhällsutvecklingen och vara till gagn för medborgarna i vårt land.

Jag tackar kammarens ärade ledamöter för energiska och värdefulla insatser i riksdagsarbetet. Till vice talmännen ber jag att få framföra ett tack för värdefull hjälp och gott samarbete. Jag framför också kammarens tack till vår sekreterare för hans säkra och skickliga arbete. Likaså vill jag ge uttryck för kammarens tacksamhet till kanslipersonalen, stenograferna och vaktmästarkåren för deras värdefulla arbetsinsatser och beredvillighet även då arbetsbördan stundom varit orimligt stor.

Jag önskar kammarens ärade ledamöter och personal en skön och angenäm sommar med möjligheter till avkoppling och rekreation så att vi kan mötas med friska krafter till höstens arbete.

Jag förklarar 1971 års vårsession avslutad.

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 17.30.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert